

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

DEIMANTĖ BUČIANSKAITĖ
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa

**SVEIKATOS SUTRIKDYMAI IR JŲ ATRIBOJIMAS.
TEISMŲ PRAKTIKA SVEIKATOS SUTRIKDYMO
BYLOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Andrius Nevera

VILNIUS, 2009

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. SVEIKATOS SUTRIKDYMŲ BAUDŽIAMOJI TEISINĖ CHARAKTERISTIKA.....	6
2. SVEIKATOS SUTRIKDYMŲ SUDĖTYS.....	12
2.1. Sveikatos sutrikdymo sudėčių objektyvieji požymiai.....	13
2.1.1. Baudžiamojo įstatymo ginamos vertybės.....	13
2.1.2. Pavojinga veika.....	21
2.1.3. Padariniai.....	26
2.1.4. Priežastinis ryšys.....	31
2.1.5. Subjektas.....	41
2.1.5. Fakultatyviniai požymiai.....	43
2.1.5.1. Privilegiuota sudėtis.....	43
2.2. Sveikatos sutrikdymo sudėčių subjektyvieji požymiai.....	46
2.2.1. Kaltė.....	47
3. SVEIKATOS SUTRIKDYMŲ ATRIBOJIMAS NUO KITŲ NUSIKALTSAMŲ VEIKŲ.....	58
3.1. Sveikatos sutrikdymų atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų esant bendrosios ir specialiosios teisės.....	59
3.2. Sveikatos sutrikdymų atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų esant visumos ir dalies teisės normų konkurencijai.....	64
IŠVADOS.....	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
SANTRAUKA LEITUVIŲ KALBA.....	78
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	79

IVADAS

Temos aktualumas ir problema. Teisė į žmogaus sveikatą ginama nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹, 21 straipsnyje nurodyta, jog žmogaus asmuo yra neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas. Teisė į sveikatą, kaip viena iš prioritetinių žmogaus teisių, minima ir 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje² bei 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje³. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos saugomos vertybės, iš jų ir teisė į sveikatą, ginamos baudžiamuoju įstatymu, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai. Nusikaltimai žmogaus sveikatai yra vieni iš sunkiausių ir pavojingiausių nusikaltimų, pažeidžiančių vieną iš labiausiai baudžiamojo įstatymo saugomų vertybių greta gyvybės. Šių nusikaltimų pavojingumą lemia objektyvieji ir subjektyvieji sveikatos sutrikdymų sudėčių požymiai, dėl kurių turinio atskleidimo, baudžiamosios teisės doktrinoje ir praktikoje kyla daugybė problemų. Autorė R. Aliukonienė pažymi, jog neišsamus sveikatos sutrikdymo požymių ištyrimas, netikslus jų įvertinimas, neretai lemia klaidingą nusikalstamos veikos kvalifikavimą, pažeidžia vieną svarbiausių teisėtumo ir teisingumo įgyvendinimo garantijų, užtikrinančių prigimtine žmogaus teisę į sveikatos apsaugą⁴.

Pasirinktos temos aktualumą lemia tai, kad 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas⁵ (toliau – Lietuvos Respublikos BK) įtvirtino naujas nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtis, kurių ypatumams baudžiamosios teisės doktrinoje skirta nedaug dėmesio. Pasirinktos temos tam tikrus probleminius aspektus yra nagrinėję tokie Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai kaip J. Nocius, J. S. Pečkaitis, K. Jovaišas, A. Klimka, A. Pėstininkas. Paminėtina ir aukščiau minėtos autorės R. Aliukonienės 2007 m. pasirodžiusi disertacija „Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos“. Nusikaltimams žmogaus sveikatai nemažai dėmesio yra skyrę Rusijos baudžiamosios teisės autoriai – N. I. Zagorodnikovas, I. A. Ismailovas ir kt. Pažymėtina ir tai, kad nusikaltimų žmogaus sveikatai

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

² 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 1991, Nr. 9-244.

³ 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

⁴ Aliukonienė R. Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007. P. 7.

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

požymiai, kriterijai, kuriais remiantis atirbojamos atskiros sveikatos sutrikdymo rūšys, o nuo jų kitos nusikalstamos veikos, nagrinėjami ir teismų praktikoje.

Visgi, mokslinės literatūros, skirtos tik nusikaltimams žmogaus sveikatai, yra labai nedaug, todėl aktualu išanalizuoti objektyvius ir subjektyvius sveikatos sutrikdymo požymius, tokiu būdu siekiant atiboti skirtingo masto sveikatos sutrikdymus ir šias nusikalstamas veikas nuo kitų nusikalstamų veikų, aptarti teorines ir praktines analizuojama tema iškylančias problemas.

Tyrimo objektas. Sveikatos sutrikdymai ir jų atirbojimas. Teismų praktika sveikatos sutrikdymo bylose.

Tyrimo dalykas. LR BK 135-140 straipsniuose įtvirtintų atskirų sveikatos sutrikdymo rūšių sudėčių požymių analizė; atskirų sveikatos sutrikdymo rūšių atirbojimas ir jų atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų; teorinių ir praktinių problemų, kylančių kvalifikuojant minėtas veikas, tyrimas.

Tyrimo tikslas. Nusikaltimų žmogaus sveikatai objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių atskleidimas, kriterijų, kuriais remiantis atirbojamos atskiros sveikatos sutrikdymo rūšys viena nuo kitos ir nuo kitų nusikalstamų veikų, suformulavimas, dėl minėtų nusikalstamų veikų atsirandančių teorinių ir praktinių kvalifikavimo problemų iškėlimas.

Tyrimo uždaviniai. Tyrimo tikslų pasiekimui keliami šie uždaviniai:

- 1) atskleisti sveikatos sutrikdymo sudėčių objektyvius ir subjektyvius požymius;
- 2) atiboti atskiras sveikatos sutrikdymo rūšis;
- 3) atiboti sveikatos sutrikdymus nuo kitų nusikalstamų veikų;
- 4) išanalizuoti doktrinoje ir praktikoje iškylančius probleminius aspektus, susijusius su sveikatos sutrikdymais;

Tyrimo šaltiniai. Šio tyrimo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir kiti įstatymai bei teisės aktai, susiję su analizuojama tema, baudžiamosios teisės mokslinė literatūra, kurioje nagrinėjama aktualūs pasirinktos temos klausimai. Be to, atliekant tyrimą, remtasi Lietuvos ir kitų teismų praktika.

Tyrimo metodai. Darbe pasiremta įvairiais tyrimo metodais: sisteminės analizės, dokumentų analizės, lyginamuoju, lingvistiniu, apibendrinimo. Sisteminės analizės metodu pasinaudota siekiant išryškinti probleminius aspektus, atsižvelgiant į sisteminius baudžiamojo įstatymo ryšius. Dokumentų analizės metodu pasiremta analizuojant teisės aktus, teismų išaiškinimus, mokslininkų suformuluotas doktrinas. Lyginamasis metodas taikomas lyginant nusikaltimų žmogaus sveikatai reglamentavimą su bendrosios teisės sistemos šalyse įtvirtintu reglamentavimu. Lingvistiniu metodu pasiremta siekiant išsiaiškinti nusikaltimų žmogaus sveikatai

ir kitų konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių požymių prasmę bei nagrinėjant sąvokų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose, reikšmę. Apibendrinimo metodas panaudotas išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvados suformuluoti.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados. Pirmajame darbo skyriuje pateikiama sveikatos sutrikdymų baudžiamoji teisinė charakteristika, analizuojama nusikaltimų žmogaus sveikatai sistema, įtvirtinta 2000 m. Lietuvos Respublikos BK. Antrajame skyriuje aptariami sveikatos sutrikdymo sudėčių objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, atskleidžiamas šių požymių turinys ir ypatumai, iškeliamos baudžiamosios teisės doktrinoje ir praktikoje analizuojama tema esančios problemos. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalyje ir 138 straipsnio 2 dalyje numatyti kvalifikuojantys požymiai šiame darbe nebus tiriami, nes tai yra gan plati tema, galinti būti savarankišku tyrimo dalyku. Trečiajame skyriuje analizuojamos baudžiamosios teisės normų konkurencijos taisyklės (bendrosios ir specialiosios bei visumos ir dalies teisės normų konkurencijos įveikimo taisyklės), kuriomis remiantis atitinkamo masto sveikatos sutrikdymai atribojami nuo kitų nusikalstamų veikų (kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo, plėšimo, turto prievartavimo), analizuojamos dėl to išskylančios kvalifikavimo problemos.

1. Sveikatos sutrikdymų baudžiamoji teisinė charakteristika

Nusikaltimai žmogaus sveikatai bendrojo registruoto nusikalstamumo struktūroje sudaro nedidelę dalį (apie 1,5 – 2 proc.).⁶ Tačiau įvairaus masto sveikatos sutrikdymai sudaro didžiausią smurtinių nusikaltimų dalį. Paminėtina, kad Lietuvoje sunkūs sveikatos sutrikdymai smurtinių nusikaltimų struktūroje sudaro apie 40 proc.⁷ Todėl reikėtų sutikti su baudžiamosios teisės specialistu A. Klimka, tvirtinusi, kad kovos su nusikaltimais sveikatai efektyvumą lemia atitinkamų baudžiamųjų įstatymų supratimas ir tinkamas jų taikymas šių nusikaltimų bylose.⁸ 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos BK atnešė tam tikrų naujovių nusikaltimų žmogaus sveikatai teisinio reglamentavimo srityje. Viena iš naujovių yra ta, kad iš esmės buvo pakeista nusikaltimų žmogaus sveikatai sistema. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos BK, kuriame įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas, struktūriškai pasižymi tuo, kad nusikalstamos veikos išdėstomos nuo sunkiausių iki lengviausių. Nusikalstamos veikos, kuriomis kėsinamasi į sveikatą, numatytos iškart po nusikaltimų gyvybei, tokiu būdu Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas suteikė žmogaus sveikatai prioritetinę reikšmę. Be to, reikėtų atkreipti daugiau dėmesio į tai, kad naujame įstatyme, reglamentuojant baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus sveikatai, šie nusikaltimai, vadovaujantis rūšinio objekto kriterijumi, išskirti į atskirą Lietuvos Respublikos BK XVIII skyrių. Paminėtina, kad galiojusiam 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – 1961 m. BK) Ypatingosios dalies trečiajame skirsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui.⁹ Vadinasi, 1961 m. BK nusikaltimai, kuriais pažeidžiama ar kėsinamasi pažeisti skirtingus baudžiamosios teisės saugomus gėrius, ne visada buvo išskirti į atskirus skyrius. Pavyzdžiui, aukščiau minėtame 1961 m. BK skirsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė ir už asmens gyvybę, ir už sveikatą, ir už lytinę apsisprendimo laisvę bei orumą ir kt. Galima teigti, kad tokiam 1961 m. BK reglamentavimui įtakos turėjo Rusijos baudžiamoji teisė, kadangi Rusijos baudžiamosios teisės specialistai G. N. Borzenkova, V. S. Komisarova pažymi, jog 1996 m. Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse, lygiai kaip ir 1960 m. Rusijos Federacijos baudžiamajame

⁶ Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 1(103). P.16.

⁷ Ten pat. P. 19.

⁸ Klimka A. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai. Vilnius, 1962. P. 135.

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1961, Nr. 18-147.

kodekse, nusikaltimai sveikatai nėra išskirti į atskirą skyrių ir yra minimi tame pačiame 16 skyriuje, pavadintame „Nusikaltimais žmogaus gyvybei ir sveikatai“.¹⁰ Lietuvos Respublikos BK pasižymi griežtu nusikalstamų veikų skirstymu į skyrius pagal konkretų objektą. Manytina, jog ši naujovė galėtų būti įvertinta teigiamai, ypač iš praktinės pusės.

Lietuvos Respublikos įstatymų leidejas į Lietuvos Respublikos BK XVIII skyrių įtraukė šešis straipsnius, kuriuose įtvirtintos nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėty (Lietuvos Respublikos BK 135-140 straipsniai). Taigi Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnis numato atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą, o Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnis skirtas atsakomybės nustatymui už sunkų sveikatos sutrikdymą labai susijaudinus, kai tuo tarpu Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnis reglamentuoja atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą, padarytą dėl neatsargumo. Pagal Lietuvos Respublikos BK 138 straipsnį kvalifikuojamas nesunkus sveikatos sutrikdymas, o pagal Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnį – nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo. Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnis numato atsakomybę už fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą. Paminėtina ir tai, kad nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnio 1 dalyje ir 140 straipsnio 1 dalyje yra priskiriamos veikoms, dėl kurių, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso¹¹ 407 straipsnį, bylos procesas vyksta privataus kaltinimo tvarka, t. y. procesas pradamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas.

Kalbant sisteminiu aspektu, norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad nors nusikaltimai žmogaus sveikatai įtvirtinti Lietuvos Respublikos BK XVIII skyriuje, bet tai nėra vienintelis Lietuvos Respublikos BK skyrius, numatantis baudžiamąją atsakomybę už skirtingo masto sveikatos sutrikdymus. Dera pastebėti, kad Lietuvos Respublikos BK įtvirtintos nusikalstamos veikos, kuriomis sukeliama pavojus žmogaus sveikatai, tačiau tiesiogiai nesikėsinama į šią vertybę, yra išskirtos į atskirą Lietuvos Respublikos BK XIX skyrių, pavadintą „Nusikaltimais, pavojingais žmogaus sveikatai ir gyvybei“. Lietuvos Respublikos BK tokie nusikaltimai yra neteisėtas abortas (142 straipsnis), privertimas daryti neteisėtą abortą (143 straipsnis), palikimas be pagalbos, kai gresia pavojus žmogaus gyvybei (144 straipsnis), grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas (145 straipsnis). Tradiciškai, kaip nurodo Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkai G. H. Borzenkova, V. S. Komisarova, teisinėje literatūroje minėta nusikalstamų veikų grupė nepriskirtina nusikaltimams sveikatai, tačiau šios grupės

¹⁰ Борзакова Г. Н., Комисарова В. С. и др. Курс уголовного право: особенная часть, том 3. Москва: Зерцало-м, 2002.С 149.

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

nusikaltimų ypatumas yra tas, kad minėtomis veikomis vienodai keliama grėsmė ne tik žmogaus gyvybei, bet ir sveikatai, todėl šių veikų padariniai gali būti skirtingi (mirtis, atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas).¹²

Nepamirština ir tai, kad įvairūs sveikatos sutrikdymai yra kitų nusikalstamų veikų sudėties požymis (pvz., išžaginimas, plėšimas, turto prievartavimas, viešosios tvarkos pažeidimas ir kita), t. y. šių nusikaltimų sudėtys numato smurto panaudojimą kaip vieną iš padarinių. Profesorius V. Piesliakas pastebi, jog kalbant apie sveikatos sutrikdymą ir kitas nusikalstamas veikas, egzistuoja bendrųjų ir specialiųjų normų konkurencija tarp Lietuvos Respublikos BK 176 straipsnio (darbu saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas) ir Lietuvos Respublikos BK 135-140 straipsnių, Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio (kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas) ir Lietuvos Respublikos BK 135-140 straipsnių.¹³ Pažymėtina, kad apie sveikatos sutrikdymų atirbojimus nuo kitų nusikalstamų veikų bus kalbama atskirame šio darbo skyriuje.

Sveikatos sutrikdymas Lietuvos Respublikos BK gali pasireikšti viena nusikalstamos veikos rūšimi - nusikaltimu. Nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtys yra materialiosios, t. y. sudėties buvimą ar nebuvimą asmens veikoje lemia nusikalstami padariniai – atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas, todėl tiriant nusikaltimą kiekvieną kartą turi būti įrodinėjamas žalos sveikatai dydis.

Lietuvos Respublikos BK 135 -140 straipsniuose nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtims aprašyti įstatymų leidėjas naudoja aprašomąsias dispozicijas. Siekiant aiškumo, Lietuvos Respublikos BK 141 straipsnyje yra išaiškinta sveikatos sutrikdymo medicininių požymių ir institucijų, turinčių nustatyti atitinkamą sveikatos sutrikdymo mastą, kompetencija, t. y. daroma nuoroda į kitą norminį teisės aktą. Šiuo metu sveikatos sutrikdymo medicininiai požymiai itin detalai aprašomi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158//A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo” (toliau – Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės).¹⁴ Vadinasi, galima daryti išvadą, kad kvalifikuojant kaltininko veiką didelę reikšmę turi teismo medicinos specialisto išvada, nes pagal Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 2 punktą sveikatos sutrikdymo faktą ir

¹² Борзакова Г. Н., Комисарова В. С. и др. Курс уголовного право: особенная часть, том 3. Москва: Зерцало-м, 2002. С 151.

¹³ Piesliakas V. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai. // Jurisprudencija. 2003, Nr. 45 (37). P. 10.

¹⁴ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2357.

mastą nustato teismo medicinos ekspertai. Visgi, negalima nepaminti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, jog teismo medicinos eksperto išvados įvertinimas yra teismo kompetencija.¹⁵

Baudžiamosios teisė teorijoje galima rasti įvairių nusikaltimų žmogaus sveikatai klasifikacijų. Būtų galima paminėti baudžiamosios atsakomybės diferencijavimą pagal padarinių sunkumą, kaltės formą, pavojingumo laipsnį ir pobūdį, kt. Atkreiptinas dėmesys, kad sveikatos sutrikdymų rūšių kriterijai gali labai skirtis, nes, kaip nurodo profesorius J. S. Pečkaitis, jiems nustatyti žinomos trys sistemos:

- 1) išvardijimo sistema, kai įstatymų leidėjas tiksliai išvardija tuos sužalojimus, kurie turi būti laikomi viena ar kita kūno sužalojimo rūšimi. Šis uždavinys beveik neįgyvendinamas dėl begalinės ir vis didėjančios kūno sužalojimų įvairovės;
- 2) formalioji sistema, kai pateikiami tik rūšių pavadinimai be jokio kriterijaus joms atskirti;
- 3) bendrųjų požymių sistema, pateikianti bendrus kiekvieno kūno sužalojimo rūšies kriterijus.¹⁶

Reikia pažymėti, kad paskutine sistema ir buvo pasinaudota nustatant sveikatos sutrikdymo požymius galiojančiame Lietuvos Respublikos BK.

Atkreiptinas dėmesys, kad bendrojoje teisinėje sistemoje (angl. *common law*) nurodomi dar kitokie kriterijai:

- 1) konstruojant atskiras nusikalstamų veikų sudėtis, apimančias veikas, kai panaudojamas fizinis smurtas, ir atskirai išskiriant tokius nusikaltimus kaip fizinio smurto panaudojimas prieš teisėsaugos institucijų pareigūnus;
- 2) diferencijuojant nusikaltimus pagal žalos padarymo mastą ir asmens kaltę.¹⁷

Visgi, reikėtų pabrėžti, kad vienu iš reikšmingesnių klasifikavimo pagrindų būtų galima laikyti Lietuvos Respublikos BK numatytų konkrečių nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtis. Įstatymų leidėjas baudžiamąją atsakomybę už sveikatos sutrikdymą diferencijuoja pagal padarinių sunkumą ir kaltės formą. Kitaip tariant, pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Manytina, kad didžiausią praktinę reikšmę reikėtų teikti nusikaltimų žmogaus sveikatai klasifikacijai pagal padarinių sunkumą, todėl, kad paanalizavus Lietuvos Respublikos BK 135-140 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis galima daryti išvadą, kad priklausomai nuo sveikatos sutrikdymo masto, priklauso ir veikos pavojingumo pobūdis ir laipsnis bei atsakomybės dydis.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-142/2008.

¹⁶ Ancelis P., Andriuškevičienė R., Bandzevičienė R. ir kt. Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Vilnius: LTU, 2002. P.11.

¹⁷ Ashworth A. Principles of criminal law. Oxford university press, 2003. P. 313.

Nusikaltimų žmogaus sveikatai padariniai – tai įvairaus laipsnio sveikatos sutrikdymai. Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas išskiria keturias sveikatos sutrikdymo rūšis:

- 1) sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135 – 137 straipsniai);
- 2) nesunkus sveikatos sutrikdymas (BK 138, 139 straipsniai);
- 3) nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 straipsnis);
- 4) fizinio skausmo sukėlimas (BK 140 straipsnis).

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos BK 11 straipsnyje įtvirtinta visų tyčinių nusikaltimų klasifikacija pagal jų pavojingumo pobūdį:

- 1) nesunkių nusikaltimų kategorijai iš nusikaltimų žmogaus sveikatai priskirtina nesunkus sveikatos sutrikdymas nesant kvalifikuojančių požymių, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 138 straipsnio 1 dalyje, ir fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnyje;
- 2) apysunkių nusikaltimų kategorijai iš nusikaltimų žmogaus sveikatai priskirtina nesunkus sveikatos sutrikdymas esant kvalifikuojamiesiems požymiams, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 138 straipsnio 2 dalyje ir sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnyje;
- 3) sunkių nusikaltimų kategorijai iš nusikaltimų žmogaus sveikatai priskirtina sunkus sveikatos sutrikdymas nesant kvalifikuojančių požymių, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalyje;
- 4) labai sunkių nusikaltimų kategorijai iš nusikaltimų žmogaus sveikatai priskirtina sunkus sveikatos sutrikdymas esant kvalifikuojamiesiems požymiams, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalyje.

Atkreiptinas dėmesys, kad tos pačios rūšies nusikalstamos veikos gali skirtis savo pavojingumo laipsniu. LR BK įtvirtintos nusikalstamų veikų sudėtys gali būti klasifikuojamos:

- 1) į pagrindines sudėtis (Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalis, 138 straipsnio 1 dalis., 140 straipsnio 1 dalis), t. y. tokios sudėtys, kuriose nenumatyta didinančių ar mažinančių nusikalstamos veikos pavojingumą požymių;
- 2) į kvalifikuotas sudėtis (Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalis, 138 straipsnio 2 dalis, 140 straipsnio 2 dalis), t. y. tokios sudėtys, kuriose numatyti požymiai didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą;
- 3) į privilegijuotas sudėtis (Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnis), t. y. tokios sudėtys, kuriose numatyti požymiai mažinantys nusikalstamos veikos pavojingumą.

Įdomu paminėti bendrosios teisinės sistemos šalyse nusikaltimų žmogaus sveikatai teisinio reglamentavimo ypatumus. Pavyzdžiui, Anglijoje nusikaltimai žmogui reglamentuojami viename 1861 m. teisės akte *Offences Against the person Act*, kuriame prie nusikaltimų asmeniui priskiriami nužudymai ir „nemirtiniai nusikaltimai asmeniui“ (angl. *non-fatal offences against the person*).¹⁸ Pagal padarytos žalos dydį „nemirtiniai nusikaltimai asmeniui“ priskiriami tam tikrai rūšiai:

- 1) smurtas, sukėlęs kūno sužalojimą (angl. *assault occasioning actual bodily harm*);
- 2) smurtas, sukėlęs labai sunkų kūno sužalojimą (angl. *assault occasioning grievous bodily harm*).¹⁹

Atkreiptinas dėmesys, kad Lordų Rūmai byloje *D. P. P. v Smith* yra nurodę, kad „grievous“ naudojamas tuomet, kai kalbama apie labai sunkų kūno sužalojimą, o „actual“ apibūdina ne tokius pavojingus padarinius, kaip anksčiau minėta, tačiau tokias veikas, kuriomis sukeliamas skausmas, pabloginama savijauta ar sužalojamas kūnas.²⁰

Taigi nors sveikatos sutrikdymo rūšys yra skirtingos, tačiau nusikaltimai, kuriais kėsinama į žmogaus sveikatą, sudaro vieną sistemą. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam Lietuvos Respublikos BK normos, itvirtinančios baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai, išskirtos į vieną Lietuvos Respublikos BK XVIII skyrių, pavadintą „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“.

Aptarus sveikatos sutrikdymų baudžiamąją teisinę charakteristiką iškyla būtinybė išanalizuoti juridiskai reikšmingus sveikatos sutrikdymų sudėtyse numatytus požymius, kuriems esant veika kvalifikuojama kaip atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas.

¹⁸ Card R. Criminal law. Twelfth edition. London, Dublin, Edinburgh: Card, Cross and Jones, 1992. P. 185.

¹⁹ Ten pat. P. 185.

²⁰ Seago P. Criminal law. Twelfth edition. London: Sweet and Maxwell, 1989. P. 240.

2. Sveikatos sutrikdymo sudėtys

Žmogaus teisės, iš jų ir teisė į sveikatą, saugomos baudžiamaisiais įstatymais, reglamentuojančiais atsakomybę už nusikalstamas veikas. Baudžiamasis įstatymas yra akivaizdžiausia ir griežčiausia valstybės valios išraiškos forma, todėl jo konstrukcijai, nuo kurios ir priklauso nusikaltimų žmogaus sveikatai tyrimas, šiame darbe bus skiriamas didelis dėmesys. Pažymėtina, kad įsigaliojus Lietuvos Respublikos BK nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtys buvo reformuotos ir pasižymi tam tikrais ypatumais, reikalaujančiais detalios sveikatos sutrikdymo sudėčių analizės. Baudžiamasis įstatymas neapibrėžia, kas yra nusikaltimo sudėtis, nors šią sąvoką ir vartoja: Lietuvos Respublikos BK 2 straipsnio 4 dalyje teigiama, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Nusikalstamos veikos sudėties modelis (lot. *corpus delicti*), kaip nurodo profesorius V. Piesliakas, yra mokslinė abstrakcija, teisės mokslo išradimas, įrankis išvadai apie nusikaltimą padaryti.²¹ Sudėtis, baudžiamąja teisine prasme reikšminga tuo, kad yra pagrindas kvalifikuoti nusikalstamą veiką pagal Lietuvos Respublikos BK atitinkamą Specialiosios dalies straipsnį. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamos veikos kvalifikavimas suprantamas kaip teisinis kaltinamojo veikos įvertinimas, remiantis baudžiamosios ir baudžiamosios procesinės teisės normomis bei susijęs su kaltinamojo veiksnu ar neveikimo nusikaltimo sudėties buvimu.²² Autorius A. Milinis teigia, kad net menkiausias netikslumas nustatant bet kurios Lietuvos Respublikos BK Specialiosios dalies straipsnyje aprašytos nusikaltimo sudėties požymius, lemia padarytos veikos kvalifikavimo klaidas²³. Nusikaltimai žmogaus sveikatai, lyginant su kitais nusikaltimais žmogui, yra vieni iš pavojingiausių nusikaltimų. Sveikatos sutrikdymų pavojingumą lemia baudžiamajame įstatyme įtvirtinti objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, kurie teisiškai svarbūs ir tuo, kad leidžia atriboti vienas nusikaltimas veikas nuo kitų nusikalstamų veikų. Visgi, baudžiamosios teisės doktrinoje ir praktikoje galima aptikti tam tikrų problemų dėl šių požymių turinio atskleidimo. Todėl siekiant geriau suvokti nusikaltimų žmogaus sveikatai vietą baudžiamosios teisės sistemoje, aktuali minėtų nusikalstamų veikų sudėčių požymių analizė. Šiame kontekste pritartina autorės R. Aliukonienės išsakytai nuomonei, kad mokslinis nors vieno iš nagrinėjamo nusikaltimo požymio tyrimas neįmanomas be išsamesnės sveikatos sutrikdymų

²¹ Piesliakas V. Nusikaltimo sudėtis: samprata, elementai ir požymiai // Kriminalinė justicija. 1995, Nr. 4. P.171.

²² Milinis A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė. 2003, Nr. 48. P. 114.

²³ Ten pat. P. 114.

objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių analizės.²⁴ Toliau šiame darbe ir bus analizuojami objektyvieji ir subjektyvieji sveikatos sutrikdymo sudėčių požymiai.

2.1 Sveikatos sutrikdymo sudėčių objektyvieji požymiai

Vertindami, ar padaryta veika atitinka Lietuvos Respublikos BK Specialiojoje dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėtį, pirmiausia kreipiamas dėmesys į išorėje atsispindinčius objektyviuosius požymius. Objektyvieji požymiai – tai požymiai, atspindintys išorinę, matomą veikos pusę. Baudžiamosios teisės teorijoje prie pagrindinių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių priskirtina baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, pavojinga veika, pavojingi padariniai, priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir pavojingų padarinių, subjektas, specialus subjekto požymis. Be to, objektyviuosius požymius apibūdina fakultatyviniai požymiai tokie kaip nusikaltimo dalykas, nusikaltimo padarymo būdas, laikas, vieta, įrankiai, priemonės, nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės.

2.1.1. Baudžiamojo įstatymo ginamos vertybės

Baudžiamosios teisės teorijoje baudžiamojo įstatymo ginamomis vertybėmis pripažįstama teisiniai gėriai, į kuriuos kėsiniama nusikalstama veika ir kuriems padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė. Žala gali būti padaroma pažeidžiant skirtingus gėrius, tačiau kiekvienos valstybės įstatymai kaip vieną iš didžiausių vertybių nuo pavojingų kėsinimų saugo žmogaus sveikatą. Be abejo, kaip yra konstatavęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žmogaus sveikata, gyvybė yra aukščiausios vertybės; kuo svarbesnė vertybė, tuo svarbiau ji ginama.²⁵ Asmens sveikata yra viena svarbiausių, nesunkiai pažeidžiamų ir ne visada atkuriamų vertybių, todėl turi būti itin saugoma.²⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nuroydamas, kad sveikata yra neturtinė vertybė, priskiria ją prie asmeninių neturtinių teisių, užtikrinančių, fizinę ir psichinę

²⁴ Aliukonienė R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą // Teisė. 2005, Nr. 54. P. 22.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-470/2006, 2K-68/2008.

²⁶ Ten pat.

asmenybės vientisumą²⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamojoje teisėje paprastai šios vertybės įvardijamos kaip objektas. Profesorius J. S. Pečkaitis teigia, kad rūšinis ir tiesioginis nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas yra žmogus, jo kūniškos vertybės: rūšinis šių nusikaltimų objektas yra žmogus kaip biologinė būtybė, o tiesioginis objektas – sveikata.²⁸ Paminėtina autorės R. Aliukonienės išsakyta nuomonė, kad nusikaltimų žmogaus sveikatai rūšinis ir tiesioginis objektas sutampa: nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas turi būti suprantamas kaip faktinė žmogaus sveikata iki nusikaltimo padarymo momento.²⁹ Faktinė žmogaus sveikata turėtų būti suvokiama ne apskritai ideali žmogaus sveikata, bet konkretaus nukentėjusiojo sveikatos būklė sveikatos sutrikdymo momentu, kuri priklauso nuo jo amžiaus, persirgtų ligų, kitų biologinių savybių ir pan.³⁰ Nekyla abejonių, kad nusikalstama veika padaroma ar kėsinama padaryti žalą kito žmogaus sveikatai. Žala kito žmogaus sveikatai, kaip nurodo minėta autorė R. Aliukonienė, gali pasireikšti normalaus žmogaus organizmo organų ir audinių funkcionavimo bei psichiniais sutrikimais, kitokio pobūdžio susirgimais.³¹ Remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, jog nagrinėjamo nusikaltimo tiesioginis objektas yra fizinė ir psichinė kito žmogaus sveikata. Tačiau norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad baudžiamosios teisės doktrinoje ir praktikoje, atspindinčioje įstatyminį reglamentavimą, tiek dėl sveikatos sampratos, tiek dėl teisinės žmogaus gyvybės pradžios momento nėra vieningos nuomonės.

Profesorius J. S. Pečkaitis pastebi, kad pats žmogaus sveikatos supratimas įvairus ir kintamas – yra per šimtą jos apibrėžimų.³² Pagal Lietuvių kalbos žodyną sveikata – tai normalus organizmo veikimas; bendra gyvo organizmo būklė.³³ Dabartinės lietuvių kalbos žodyne be anksčiau minėtų sveikatos reikšmių pateikiama dar viena reikšmė. Tai jėga, stiprumas.³⁴ Medicinos enciklopedijoje sveikata apibrėžiama kaip fizinis ir dvasinis individo ir visuomenės normalumas.³⁵

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos (toliau – ES) nare svarbią reikšmę įgijo ES teisės aktuose įtvirtina sveikatos samprata, aktuali mūsų nagrinėjamai temai. Paminėtina ES Pagrindinių teisių chartijos 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2008m. liepos 3 d. apžvalga „Teisės normų, reguliuojančių nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

²⁸ Ancelis P., Andriuškevičienė R., Bandzevičienė R. ir kt. Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Vilnius: LTU, 2002. P. 12.

²⁹ Aliukonienė R. Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007. P. 80.

³⁰ Ten pat. P. 80.

³¹ Ten pat. P. 79.

³² Ancelis P., Andriuškevičienė R., Bandzevičienė R. ir kt. Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Vilnius: LTU, 2002. P. 12-13.

³³ Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1996. P. 315.

³⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1993. P. 794.

³⁵ Medicinos enciklopedija. Vilnius: Valstybinių enciklopedijų leidykla, 1993. P. 305.

žmogus turi teisę, kad būtų gerbiamas jo fizinis ir protinis vientisumas.³⁶ Šiuo atžvilgiu didelę reikšmę turi ir 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu priimta Bendrijos veiklos programa visuomenės sveikatos srityje (2003-2008)³⁷, kurioje nurodyta, kad aukšto lygio sveikatos apsaugos užtikrinimas yra visų valstybių prioritetinė veiklos sritis. Pažymėtina, kad ypatingai didelį dėmesį sveikatos apsaugai skiria JTO Pasaulio sveikatos organizacija, kuri Pasaulio sveikatos organizacijos konstitucijos preambuleje sveikatą apibrėžia kaip ligų ir fizinių trūkumų nebuvimą, visišką fizinę, dvasinę ir socialinę gerovės būklę.³⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, laikantis Pasaulio sveikatos organizacijos apibrėžimo, įtvirtinta nuostata, jog sveikata – tai asmens ir visuomenės fizinė, dvasinė ir socialinė gerovė.³⁹ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 1 straipsnio 14 dalyje nurodyta, kad psichikos sveikata – natūrali žmogaus asmenybės būseną, kuri turi būti saugoma arba grąžinama sutrikimų bei ligų atvejais. Pagal Pasaulio sveikatos organizacijos apibrėžimą psichikos sveikata yra emocinis ir dvasinis atsparumas, kuris leidžia patirti džiaugsmą ir išverti skausmą, nusivylimą, liūdesį; tai teigiamas gėrio jausmas, kuriuo remiasi tikėjimas savo bei kitų žmonių orumu ir verte.⁴⁰ Iš paminėtų apibrėžimų darytina išvada, kad sveikatos samprata suvokiama labai plačiai, t. y. sveikata yra siejama ne tik su žmogaus fizine ir psichine pusiausvyra, bet ir su visuomenės socialine gerove. Be to, aukščiau minėtame Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme pateikta sveikatos samprata, kalbant baudžiamosios teisės aspektu, nėra tiksliai apibrėžta, ir gali kelti tam tikrų abejonių tuomet, kai teisėsaugos institucijos sieks patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimus žmogaus sveikatai. Sveikata, būdama viena iš labiausiai baudžiamosios teisės saugomų vertybių, turi būti apibrėžta aiškiai ir suprantama siaurai, t. y. turi būti siejama su konkrečiu žmogaus fizine ir psichine būkle, buvusia iki nusikalstamos veikos padarymo. Pažymėtina, kad žymūs Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkai tokie kaip G. N. Varankova, V. S. Komisarova pateikia siauresnę sveikatos sąvoką ir nurodo, kad sveikata – tai normali žmogaus organizmo veikla, jo fizinė ir psichinė būklė.⁴¹ Dar kitų Rusijos baudžiamosios teisės autorių tokių kaip T. I. Vauminos, P. A. Volostnovos, M. I. Kovaliovos nuomone, žmogaus

³⁶ Charter of fundamental rights of the European Union (2000/6 364/01) // Official journal of the European Communities.

³⁷ Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas 2003 m. rugsėjo 23 d. priimančias bendrijos veiklos programą visuomenės sveikatos srityje (2003-2008) (1786/2002/EB).

³⁸ Pasaulio sveikatos organizacija // http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf; (prisijungimo laikas: 2008-03-02).

³⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 112-3099.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 53-1290.

⁴¹ Борзакова Г. Н., Комисарова В. С. и др. Уголовного право России: особенная часть. Москва: Зерцало-м, 2005. С. 81.

sveikata tėra jo kūno anatomicinis vientisumas ir tinkamas audinių ir organų funkcionavimas.⁴² Manytina, kad šiuo atveju pateiktas apibrėžimas yra per siauras, nes sveikata siejama tik su fiziologinėmis žmogaus organizmo funkcijomis, tačiau kartu yra būtina atsižvelgti ir į tai, kad, kaip nurodo autorė R. Marcinauskaitė, asmens psichinė būklė taip pat turi įtakos normaliam fiziologiniam organizmo funkcionavimui, kaip ir fiziologinis lygmuo susijęs su esama asmens psichine būseną⁴³. Apibendrinant išdėstytas mintis darytina išvada, kad sveikata negali būti suprantama siaurai, vien tik kaip fizinių ligų nebuvimas, sveikata, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, turi būti siejama su žmogaus fizinės ir psichinės savijautos pusiausvyra. Todėl pritariama autorės R. Aliukonienės išsakytai nuomonei, kad sveikatą galima apibūdinti kaip normalų žmogaus organizmo sistemų ir organų funkcionavimo būklę, pasireiškiančią gera žmogaus fizine ir psichine būkle, užtikrinančią jam gyvybingumą ir dvasinę gerovę.⁴⁴

Pabrėžtina ir tai, kad sveikata, būdama išimtinai baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, yra ir pagrindinis, o ne papildomas objektas. Baudžiamasis įstatymas saugo bet kurio žmogaus sveikatą, nepaisant jo lyties, amžiaus, intelektinių ar fizinių savybių sveikatos būklės ar įsitikinimų, tačiau žalos savo sveikatai padarymas nėra nusikaltimas, išskyrus tuos atvejus, kai tokia veika sudaro kito nusikaltimo sudėtį. Lietuvos Respublikos BK tokios nusikalstamos veikos būtų šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimas (Lietuvos Respublikos BK 314 straipsnis) ar vengimas atlikti karo tarnybą (Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnis).

Pažymėtina, kad į baudžiamojo įstatymo ginamą vertybę – sveikatą – pavojinga veika gali būti kėsinamasi nuo žmogaus gyvybės pradžios iki žmogaus gyvybės pabaigos momento. Visgi, Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės teorijoje dėl žmogaus gyvybės pradžios vyksta polemika. Atkreiptinas dėmesys, jog gyvybės pradžios teisinės apsaugos klausimas yra labiau aktualus kalbant apie nusikaltimus žmogaus gyvybei, tačiau turint omeny tai, kad į žmogaus sveikatą gali būti kėsinamasi nuo jo gyvybės pradžios, minėtas klausimas tampa ne mažiau svarbus ir analizuojant nusikaltimus žmogaus sveikatai. Taigi pagrįstai galime kelti klausimą: nuo kurio momento žmogaus gyvybė, o tuo pačiu ir sveikata, patenka į baudžiamosios teisės saugomų objektų sferą. Pažymėtina, kad šiuo klausimu egzistuoja daugybė įvairių gyvybės pradžios teorijų. Be to, įvairių disciplinų atstovai (pvz., filosofijos, medicinos, religijos, etikos) žmogaus gyvybės pradžios momentą traktuoja skirtingai. Pabrėžtina, kad nagrinėjamu atveju svarbiausia yra tai, nuo kada

⁴² Ваумина Т. И. Волостнов П. А. и др. Уголовное право: особенная часть. Москва: Норма-инфора. м, 1998. С 76.

⁴³ Marcinauskaitė R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktronoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 42.

⁴⁴ Aliukonienė R. Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007. P. 14.

juridiškai žmogaus gyvybė tampa ginama teisinėmis priemonėmis. Atsižvelgdama į įvairių mokslų pateiktas žmogaus gyvybės pradžios sampratas, autorė Eglė Kavoliūnaitė nurodo tris pagrindines žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijas tokias, kaip teisė į gyvybę nuo pradėjimo, teisė į gyvybę nuo gyvybingumo (ar nustatyto laiko pagal nėštumo savaites), teisė į gyvybę nuo gimimo.⁴⁵ Autorė E. Kavoliūnaitė teigia, jog pagal medicininę žmogaus gyvybės sampratą žmogaus gyvenimas prasideda nuo pradėjimo ir tęsiasi iki mirties, tačiau teisinė apsauga vaisiaus gyvybei retai taikoma ir daugumoje Europos valstybių žmogumi tiesiogiai pripažįstamas tik gimęs kūdikis.⁴⁶ Vadinasi, nagrinėjamo klausimo probleminis aspektas yra tai, ar teisinė apsauga turi būti suteikta potencialiai gyvybei ar tik gimusiam kūdikiui. Kita vertus, svarbu paminėti ir tai, kad iškyla priešprieša tarp vaisiaus teisės į gyvybę ir moters teisės į privatų gyvenimą, apimančios laisvą pasirinkimą nutraukti nėštumą.

Kai kuriuose tarptautiniuose dokumentuose nurodoma, kad teisė į gyvybę suteikiama dar negimusiam kūdikiui, tačiau dažniausiai tokio pobūdžio nuostatos neturi realaus įgyvendinimo mechanizmo ir tėra tik rekomendacinio pobūdžio. Kaip vieną iš pavyzdžių galima paminėti Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaraciją, kurios preambuleje įtvirtinta nuostata, kad vaikui, turint galvoje jo fizinį ir protinį nesubrendimą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, įskaitant atitinkamą teisinę apsaugą, tiek iki gimimo, tiek ir po jo⁴⁷. Visgi, norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad minėta nuostata tampa sunkiai įgyvendinama praktiškai, kadangi nagrinėjamoje deklaracijoje nurodoma tik maksimali vaiko amžiaus riba.⁴⁸ Vadinasi, galime prieiti prie išvados, jog žmogaus gyvybės pradžios teisinio reglamentavimo klausimai patenka į kiekvienos atskiros valstybės nacionalinio įstatymo leidėjo kompetenciją.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo.⁴⁹ Taigi kyla klausimas, ar minėta nuostata taikoma ir negimusiam žmogui. Šiuo aspektu itin reikšmingas Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Vo v France*.⁵⁰ Pažymėtina, jog minėtoje byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas, spręsdamas klausimą, ar Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnis gali būti taikomas negimusiam 6 mėnesių vaisiui, kuris mirė

⁴⁵ Kavoliūnaitė E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos // Teisės problemos. 2005, Nr. 2 (48). P. 5.

⁴⁶ Ten pat. P. 11.

⁴⁷ Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.

⁴⁸ Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracijos 1 straipsnyje nurodoma, kad vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų.

⁴⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 53924/00 byloje *Vo v France* //

[http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Vo%20%7C%20v%20%7C%20France&sessionid=31389821&skin=hudoc-en](http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Vo%20%7C%20v%20%7C%20France&sessionid=31389821&skin=hudoc-en;); (prisijungimo laikas: 2009-10-05).

motinos iščiose dėl neatsargių gydytojo veiksmų, pabrėžė, kad neįmanoma atsakyti į klausimą, ar negimęs vaikas yra asmuo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnio prasme. Tokią neapibrėžtą ir neinformatyvią Europos Žmogaus Teisių Teismo poziciją sukritikavo atskirtąsias nuomones pareiškę teisėjai. Teisėjas Ress atskirojoje nuomonėje nurodė, jog sąvoka „kiekvienas“ (angl. *everyone*) turėtų būti suprantama kaip apimanti bet kurią gyvybės stadiją, taip pat ir gyvenimą prieš gimimą; gimimo momentas tėra tik vienas iš vystimosi etapų. Teisėjas Ress palaiko poziciją, kad vaisius ir motina yra du atskiri žmonės, kurių kiekvienam reikalinga individuali teisinė apsauga. Be to, minėtas teisėjas nurodė, kad nors Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnis nepateikia tikslaus ir informatyvaus žmogaus gyvybės apibrėžimo, tačiau atsižvelgus į galimas šiuolaikines technines genetikos galimybes ir neribojamą embrionų „gamybą“, minėtas straipsnis turėtų būti aiškinamas plečiamai. Paminėtina teisėjo Costa atskirojoje nuomonėje išsakyta pozicija, jog nagrinėjamoje byloje nebuvo jokių teisinių ar politinių aplinkybių, dėl kurių nebūtų galima taikyti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnio t. y. pagal minėtą straipsnį turėtų būti pripažinta juridinė apsauga gyvybei iki gimimo. Teisėjas Costa teigia, jog daugumoje valstybių nacionalinis įstatymų leidejas nepripažįsta teisės į gyvybę negimusiam kūdikiui nurodydamas politines ir socialines priežastis, dėl kurių neįmanoma teisiniu reglamentavimu užtikrinti absoliučios teisės į gyvybę. Šį argumentą teisėjas Costa sukritikavo, teigdamas, jog nagrinėjamu atveju, atsižvelgiant į tai, kad daugumoje valstybių legalizuotas savanoriškas nėštumo nutraukimas, turėtų būti diskutuojama, tik apie negimusio vaisiaus teisės į gyvybę suvaržymą. Vadinas, galima teigti, kad nors Europos Žmogaus Teisių Teismas ir nenurodė, ar žmogaus vaisiui pripažįstama teisė į gyvybę, tačiau konstatuodamas, jog nagrinėjamoje byloje nebuvo pažeistas aukščiau minėtas 2 straipsnis, netiesiogiai suformulavo poziciją, kad pirmesnėse nėštumo stadijose teisė į gyvybę vertinama mažiau nei jo pabaigoje.

Pažymėtina ir tai, kad aukščiau minėtoje byloje *Vo v France* Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, jog vaisius laikomas gyvybingu jau nuo 21 savaitės. Atsižvelgiant į šiuolaikinės medicinos mokslo pažangą ir galimybes, manytina, jog šiek tiek anksčiau Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikų suformuluotos pozicijos dėl žmogaus gyvybės pradžios⁵¹ neturėtų būti matas, kuriuo

⁵¹ Vieni baudžiamosios teisės mokslininkai tokie kaip J. Nocius, A. Abramavičius, R. Aliukonienė mano, kad gyvybės pradžią reikėtų laikyti fiziologinio gimdymo pradžią. Prasidėjus fiziologiniam gimdymo procesui, nors naujagimis dar nėra išėjęs iš motinos iščių, jis jau yra žmogus. Vaisiaus nužudymas motinos iščiose iki gimdymo pradžios nėra traktuojamas kaip nusikalstama veika žmogaus gyvybei, o vertinamas kaip nėštumo nutraukimas. (Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 9. Abramavičius A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. Teisė. 2005, Nr. 54. P. 11, Aliukonienė R. Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007. P. 82).

remiantis būtų sprendžiamas mūsų nagrinėjamas klausimas. Tačiau, analizuojant Lietuvos Respublikos įstatymus, reglamentuojančius žmogaus gimimo momento nustatymo kriterijus, akivaizdžiai atsispindi minėtos baudžiamosios teisės teorijoje įtvirtintos nuostatos. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas.⁵² Tačiau Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo 2 straipsnyje nurodyta, kad vaiko gimimu yra laikomas gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo, pabrėžiant, jog vaiko gyvybingumo požymiai yra savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas⁵³. Minėto įstatymo 4 straipsnyje teigiama, kad vaiko gimimo momentas yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos įstatymų nesuderinamumo problemą dėl žmogaus gimimo momento nustatymo, nes pagal vieną įstatymą reikalaujama, kad naujagimis kvėpuotų, pagal kitą įstatymą tokio reikalavimo nėra. Visgi, manytina, kad minėtuose įstatymuose suformuluoti gimimo momento nustatymo ir gyvybingumo kriterijai yra daugiau reikšmingi sprendžiant ne baudžiamosios teisės, bet civilinės teisės klausimus. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ir Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl fizinio asmens gimimo momento nustatymo tampa aktualios siekiant sukurti civilinius teisinius santykius⁵⁴ ir/ar siekiant tinkamai įgyvendinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymą „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“.⁵⁵ Tuo tarpu baudžiamosios teisės kontekste pastebėtina, jog svarbiausia atsakyti į klausimą, kaip teisiškai reikėtų įvardyti trečiojo asmens padarytą veiką, dėl kurios motinos išsčiose miršta dar negimęs kūdikis. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nepateikiama žmogaus gyvybės pradžios sąvoka, tačiau vaisiaus sunaikinimas iki gimdymo pradžios vertintinas kaip Lietuvos Respublikos BK 142 straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika (neteisėtas abortas). Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos sveikatos

Kiti baudžiamosios teisės mokslininkai tokie kaip K. Jovaišas, V. Stankevičius žmogaus gyvybės pradžią siūlo laikyti iš motinos organizmo pasirodžiusio naujagimio pirmą savarankišką įkvėpimą ar kūdikio atskyrimo nuo motinos momentą. (Jovaišas K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Verslo ir komercinė teisė. 1995, Nr. 4-5. P. 21. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas, 1925. P. 134).

Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės mokslininkas A. Abramavičius nurodo, kad teisinėje literatūroje galima sutikti ir tokių nuomonių, jog žmogaus gyvybė turi būti saugoma nuo pradėjimo momento arba ir tokių nuomonių, jog žmogaus gyvybė turi būti saugoma nuo tada, kai vaikas yra pasirengęs ir gali egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo. (Abramavičius A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. Teisė. 2005, Nr. 54. P. 10-11).

⁵² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵³ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1602.

⁵⁴ Tai itin aktualu, kada kalbama apie paveldėjimo teisinius santykius. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.5 straipsnio 1 dalyje kaip įpėdiniai įvardyti ir dar negimę asmenys.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. liepos 22 d. įsakymas Nr.1R-294 „Dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1R-160 „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2008, Nr. 88-3541.

apsaugos ministerijos įsakyme „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“⁵⁶ 1.1 straipsnyje nurodyta, kad moteriai pageidaujant, leidžiama nutraukti nėštumą iki 12 savaičių. Didesnį nei 12 savaičių nėštumą leidžiama nutraukti, kai jis gresia moters gyvybei ir sveikatai. Įdomu paminėti, kad 1961 m. BK 106 straipsnyje žmogaus gyvybės pradžia buvo siejama su gimdymo pradžia. Šiuo atveju iškyla dar vienas klausimas, ar žmogaus gimimas ir gyvybė yra tapačios sąvokos. Baudžiamosios teisės teoretikas A. Ambramavičius nurodo, kad žmogaus gimimas ir žmogaus gyvybė nėra tapačios sąvokos.⁵⁷ Akivaizdu, kad minėtos sąvokos negali būti tapatinamos. Medicinine prasme žmogaus gyvenimas prasideda nuo pradėjimo, tačiau teisine prasme paprastai gimimo momentas tėra vienas iš kriterijų, kuriuo vadovaujantis teisinėmis priemonėmis ginama žmogaus teisė į gyvybę.

Autorės nuomone, atsižvelgus į medicinos pažangą ir šiuolaikines technologijų galimybes, vertėtų apsvarstyti galimybę dėl teisės į gyvybę pripažinimo dar negimusiam vaisiui. Kalbant apie technologijų pažangą būtina pažymėti jų teigiamus ir neigiamus aspektus, susijusius su dar negimusiu vaisiumi. Teigiama yra tai, kad techninėmis priemonėmis vaisiaus gyvybė gali būti palaikoma labai ankstyvoje nėštumo stadijoje, todėl tokia sąvoka kaip „vaisiaus gyvybingumas“ yra kintanti ir dinamiška. Kita vertus, kaip nurodė Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjas Ress atskirojoje nuomonėje, būtina atkreipti dėmesį į šiuolaikines technines genetikos galimybes ir neribotą „embrionų gamybą“, kurie gali būti panaudojami tokiu būdu, kuris galėtų būti vertinamas kaip žmogaus teisių ir orumo pažeidimas. Siekiant to išvengti ir pritariant Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjo Costa nuomonei, kad teisė neegzistuoja atskirai nuo socialinio konteksto, tiesiog būtina suteikti teisinę apsaugą dar negimusiam vaisiui. Visgi, nagrinėjamu atveju susiduriame su dar viena problema – moters teise į privatų gyvenimą, apimančią laisvą pasirinkimą nutraukti nėštumą. Turint omeny tai, kad daugumoje valstybių abortai yra legalizuoti, būtina pažymėti, jog savanoriškas abortas yra teisėtas tik iki tam tikro tikslaus įstatyme apibrėžto momento.⁵⁸ Nagrinėjamu atveju, nereikėtų painioti įteisinto savanoriško nėštumo nutraukimo su trečiojo asmens veika (tyčine ar neatsargia), padaryta prieš nėščios moters valią, dėl kurios žūsta dar negimęs vaisius. Manytina, jog tokia veika turėtų būti vertinama kaip nužudymas. Taigi nors teisinis statusas suteikiamas tik gimusiam kūdikiui, tačiau tai nereiškia, kad neturėtų būti pripažįstama teisinė vaisiaus apsauga iki gimimo.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos // Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

⁵⁷ A. Ambramavičius Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies europeizacijos problemos // Teisė. 2005, Nr. 54. P. 11.

⁵⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakyme „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ 1.1 straipsnyje nurodyta, kad moteriai pageidaujant, leidžiama nutraukti nėštumą iki 12 savaičių.

Atsižvelgiant į tai, kad į žmogaus sveikatą gali būti kėsinamasi nuo jo gyvybės pradžios iki mirties, svarbu apibrėžti žmogaus gyvybės pabaigos momentą. Šiuo atveju galima vadovautis Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo įstatymu, kurio 2 straipsnio 5 dalyje įtvirtinti mirties momento du alternatyvūs medicininiai kriterijai, t. y. negrįžtamas žmogaus kraujotakos ir kvėpavimo nutrūkimas ir negrįžtamas visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veiklos nutrūkimas.⁵⁹ Analogiškas nuostatas įtvirtintos ir LR CK 2.3 straipsnio 2 dalyje.

Taigi Lietuvos Respublikos BK 135 – 140 straipsniuose įtvirtintomis normomis nustatoma vieno iš svarbiausių visuomenės gėrių – sveikatos – apsauga. Nagrinėjamų nusikaltimų žmogaus sveikatai tiesioginis objektas yra fizinė ir psichinė kito žmogaus sveikata nuo žmogaus gimimo momento iki jo gyvybės pabaigos. Visgi, baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose neaiškumą gali įnešti vieningos nuomonės nebuvimas dėl sveikatos sampratos ir prieštaringa įstatymų reglamentacija dėl žmogaus gyvybės pradžios momento nustatymo.

2.1.2 Pavojinga veika

Pavojinga veika yra nusikalstamos veikos sudėties požymis, kuris visada aprašomas Lietuvos Respublikos BK Specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, tokiu būdu pripažįstant, kad atitinkama žmogaus veika yra pavojinga ir neteisėta. Atkreiptinas dėmesys, kad žala žmogaus sveikatai gali būti padaroma abejomis veikos formomis – veikimu ir neveikimu. Išimtis yra Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnyje įtvirtintas fizinio skausmo sukėlimas, kuris padaromas tik veikimu. Neveikimas esti tuo atveju, kai asmuo neatlieka atitinkamų veiksmų, kuriuos privalo ir gali atlikti, t. y. būtinos dvi neveikimo sąlygos - pareiga veikti ir galimybė. Turint omeny tai, kad nusikaltimai žmogaus sveikatai neatsiejami nuo smurtinių veiksmų, vertėtų paanalizuoti smurto sampratą baudžiamąja teisine prasme. Pastebėtina, kad baudžiamasis įstatymas nepateikia smurto apibrėžimo, todėl teisės taikymo praktikoje gali kilti probleminių klausimų kvalifikuojant smurtinio pobūdžio veikas. Derėtų paminėti, kad baudžiamajoje teisėje smurtas suprantamas plačiąja ir siaurąja prasmėmis. Profesorė G. Babachinaitė nurodo, kad visuomenėje ir valstybėje vykstantys socialiniai procesai kiekvienam visuomenės nariui turi tam tikrą poveikį, pasireiškiantį kaip fizinio, psichinio (dvasinio),

⁵⁹ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1601.

ekonominio, ekologinio ir kt. pobūdžio prievarta, kurią galima įvardyti kaip smurtą.⁶⁰ Tačiau tik tam tikra dalis smurtinio elgesio apraiškų visuomenėje yra kriminalizuojama, t. y. smurtinis elgesys tampa ir nusikalstamu elgesiu, už kurį taikoma baudžiamoji atsakomybė.⁶¹ Baudžiamosios teisės mokslininkas O. Fedosiukas nurodo, kad baudžiamieji įstatymai fizinį smurtą kriminalizuoja dviem pagrindiniais būdais: kaip atskirą nusikalstamą veiką (*delicta sui generis*) ir kaip vertimo elgtis prieš savo valią priemonę.⁶² Kalbant apie nusikaltimus žmogaus sveikatai reikėtų pabrėžti, kad smurtas kriminalizuojamas kaip atskira nusikalstama veika. Baudžiamosios teisės požiūriu, kaip nurodo teoretikas A. Jatkevičius, prievarta ar agresija, o tai ir yra smurtas, gali būti tiek fizinė, tiek ir psichinė.⁶³ Smurtas gali ne tik fiziškai sužaloti žmogų, bet ir sukelti dvasinių išgyvenimų ir kančių, pakenkti jo intelektui.⁶⁴ Vadinasi, galima daryti išvadą, jog smurtas baudžiamosios teisės požiūriu yra suprantamas kaip fizinės jėgos panaudojimas (t. y. siaurąja prasme) ir kaip neigiamas poveikis kito žmogaus psichikai (t. y. plačiąja prasme). Anot autoriaus V. Sirvydžio, prievartos skirstymas į dvi rūšis - fizinę (lot. *vis absoluta*) ir psichinę (lot. *vis compulsiva*) – perimtas dar iš romėnų teisės.⁶⁵ Baudžiamosios teisės specialistas O. Fedosiukas nurodo, kad psichinis smurtas gali būti apibrėžtas kaip pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiant bijoti (bauginant), kad dėl tolesnių grasinančiojo veiksmų ar neveikimo atsirastų tam tikros neigiamos pasekmės.⁶⁶ Visgi, derėtų pastebėti, jog nusikaltimai žmogaus sveikatai paprastai padaromi panaudojant fizinį smurtą. Baudžiamosios teisės literatūroje galima sutikti daugybę fizinio smurto apibrėžimų. Rusijos mokslininkas L. Gauhmanas nurodo, kad fizinis smurtas turėtų būti suvokiamas kaip pavojingas visuomenei bei priešingas teisei poveikis kito žmogaus organizmui, padarytas prieš jo valią.⁶⁷ Fizinio smurto samprata apima veiksmus, kuriais pažeidžiama kito žmogaus kūno neliečiamybė, daroma žala sveikatai arba atimama gyvybė, taip pat ir veiksmus, kurie nukreipiami tokiai žalai padaryti.⁶⁸

Paanalizavus teismų praktiką ir baudžiamąją teisinę literatūrą galima padaryti išvadą, kad nusikaltimai žmogaus sveikatai paprastai padaromi aktyviais veiksmais, pasireiškiančiais šiomis smurto formomis:

⁶⁰ Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 1(103). P. 17.

⁶¹ Ten pat.

⁶² Fedosiuk O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21 (13). P. 103.

⁶³ Jatkevičius A. Smurtinio nepilnamečių nusikalstamumo samprata // Teisė. 1999, Nr. 33 (4). P. 37.

⁶⁴ Ten pat. P. 38.

⁶⁵ Sirvydis V. Agresyvumo raiška tyčinių nužudymų genezėje // Jurisprudencija. 2003, Nr. 38 (30). P. 46.

⁶⁶ Fedosiuk O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21 (13). P. 113.

⁶⁷ Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступления. Москва, 1974. P. 3, 75.

⁶⁸ Ten pat.

- 1) fiziniu poveikiu (pvz., smūgių sudavimas rankomis, kojomis ar pan.);⁶⁹
- 2) mechaniniu poveikiu (pvz., panaudojant buitinės paskirties daiktus, ar šaunamuosius ir nešaunamuosius ginklus);⁷⁰
- 3) cheminiu poveikiu (įvairios cheminės medžiagos, paprastai veikiančios organizmo viduje, narkotinėmis ar kt. žmogaus sveikatai pavojingomis medžiagomis);⁷¹
- 4) biologiniu poveikiu (gali būti įvairūs infekciniai agentai (bakterijos, virusai, pirmuonys), taip pat maisto ir skysčių ar jų sudėtinių dalių didesnis, negu būtina, kiekis);
- 5) psichiniu poveikiu (žmogaus terorizavimu, gąsdinimu ir pan.).

Pažymėtina, kad teismų praktikoje dėl tokio nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėties požymio kaip veika didesnių problemų nekyla, tačiau viena iš Lietuvos Respublikos BK naujovių yra ta, jog pavojinga veika įvardijama sąvoka sveikatos sutrikdymas, apimančia du atskirus alternatyvius požymius - sužalojimą ir susargdinimą, todėl minėti požymiai verti detalesnės analizės. Atkreiptinas dėmesys, kad žodžiai „sužalojo“ ar „susargdino“ nurodo ir veiką, ir padarinius. Paminėtina, kad 1961 m. BK buvo vartojama siauresnė sąvoka – kūno sužalojimas. Manytina, kad perėjimas prie sąvokos „sveikatos sutrikdymas“ turėtų būti vertinamas pozityviai, nes, kaip pažymi profesorius J. S. Pečkaitis, nevisuomet žala sveikatai, net tada, kai ji atsiranda dėl išorinės aplinkos priemonių poveikio, gali būti laikoma kūno sužalojimu.⁷² Sąvoka „sveikatos sutrikdymas“ apima ir tokią žalą sveikatai, kuri nesusijusi su žmogaus organizmo anatominio vientisumo, kūno audinių, organų pažeidimu ar jų fiziologinių funkcijų sutrikdymu, kaip antai žmogaus susargdinimas sunkia nepagydoma liga arba ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar labai sutrikdančia žmogaus psichiką.⁷³ Be to, pažymėtina ir tai, kad tokią sąvoką kaip sveikatos sutrikdymas galima sutikti ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose: Rusijos Federacijos 1996 m. baudžiamojo kodekso 16 skyriuje kalbama apie sveikatos sutrikdymą⁷⁴, Vokietijos Federacijos baudžiamojo kodekso 17 skyriuje taip pat vartojama sąvoka sveikatos sutrikdymas⁷⁵.

Taigi baudžiamajame įstatyme, reglamentuojančiame nusikaltimus žmogaus sveikatai, sveikatos sutrikdymas konkretizuojamas ir įvardijamas dvejomis alternatyviomis veikomis –

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-43/2005, 2K-711/2005, 2K-38/2006.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-94/2006, 2K- 838/2006, 2K-247/2007.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 417/2008.

⁷² Ancelis P., Andriuškevičienė R., Bandzevičienė R. ir kt. Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Vilnius: LTU, 2002. P.18.

⁷³ Ten pat. P.18.

⁷⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации, 1996 // <http://www.d-sign.ru/uk/uk.htm>; (prisijungimo laikas: 2009-02-10).

⁷⁵ Strafgesetzbuch, 1998 // <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>; (prisijungimo laikas: 2009-02-10).

sužalojimu ar susargdinimu, kurios priskirtinos medicininio pobūdžio kategorijoms. Sužalojimu (lot. *laesio*, gr. *trauma*) vadinamas audinių ir organų anatomicinės struktūros arba funkcijos pažeidimas, sukeltas vieno arba kelių išorinių veiksnių.⁷⁶ Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėse pateikiama lygiai tokia pati sąvoka, tačiau kartu nurodoma ir poveikio rūšys. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 5 straipsnyje sužalojimas apibrėžiamas kaip žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu, fiziniu ar cheminiu poveikiu, o susargdinimas – tai organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinos medicinos pagalbos. Atkreiptinas dėmesys, kad būtinajai medicinos pagalbai įstatymiškai priskiriama pirmoji medicinos pagalba ir asmens sveikatos priežiūros įstaigose (ambulatorinėse ir stacionarinėse) teikiama skubi medicinos pagalba.⁷⁷

Įdomu pastebėti, kad dėl tokio požymio kaip sužalojimas daug diskusijų kyla tarp Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkų. Teoretikės G. N. Borzenkova ir V. N. Komisarova išskiria mokslininkų grupes, skirtingai apibrėžiančius kūno sužalojimą: vieni minėtą sąvoką aiškina siauriai ir nurodo, kad kūno sužalojimas gali būti padaromas smūgių sudavimais, sumušimais, kankinimais (pvz., M. D. Šargorodskis), o kiti mokslininkai tokius veiksmus laiko nepakankamais ir teigia, kad visi smurtiniai veiksmai, pažeidžiantys žmogaus audinių vientisumą ar susiję su kraujo išsiliejimu (pvz., nubrozdinimai, įkandimai) (pvz., A. S. Nikiforovas), turi būti vertinami kaip kūno sužalojimas, dar kiti mokslininkai nurodo, kad kūno sužalojimas apima visus smurtinius veiksmus, kuriais padaroma žala žmogaus sveikatai, išskyrus tokius veiksmus, kuriais padaryta žala sveikatai, negali būti nustatyta teismo medicinos ekspertų (pvz., N. D. Durmanovas).⁷⁸

Vadinasi, galima prieiti prie išvados, kad sužalojimas apima smurtinius veiksmus, sukeliančius žmogaus audinių ir organų vientisumo pažeidimus ar jų fiziologinių funkcijų sutrikdymą, o susargdinimas apima ir nesmurtinio pobūdžio veiksmus (pvz., duodant pavalgyti užnuodyto maisto), sukeliančius ne tik asmens organų ar audinių vientisumo pažeidimus ar jų fiziologinių funkcijų sutrikdymą, bet ir žmogaus susargdinimą nepagydoma ar ilgai trunkančia liga arba įvairius žmogaus psichikos sutrikimus. Todėl kritikuotina baudžiamosios teisės teoretiko A. Jatkevičiaus išsakyta nuomonė, kad žala sveikatai gali pasireikšti tik fiziniu poveikiu.⁷⁹ Kiti baudžiamosios teisės teoretikai nurodo, kad poveikis žmogaus sveikatai gali būti ne tik fizinis, bet ir

⁷⁶ Gramus A. M., Kurapka E., Čepla A. Teismo medicina – Vilnius: LTA 2000. P. 74.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro patvirtinta Būtiniosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo tvarka // Valstybės žinios. 2004, Nr. 55-1915.

⁷⁸ Борзакова Г. Н., Комисарова В. С. и др. Курс уголовного право: особенная часть, том 3. Москва: Зерцало-м, 2002. С. 150.

⁷⁹ Jatkevičius A. Smurtinio nepilnamečių nusikalstamumo samprata // Teisė. 1999, Nr. 33 (4). P. 38.

psichinis. Pavyzdžiui, mokslininkas A. Pėstininkas teigia, kad žala sveikatai gali būti padaroma įvairiais būdais – tiesiogiai rankomis, kojomis ar kitais organais, panaudojant įvairius ginklus, kitus daiktus, chemines priemones, taip pat veikiant psichiką.⁸⁰ Mokslininkas K. Jovaišas taip pat nurodo, kad kai kurios pasekmės gali būti padarytos ir psichiniu poveikiu, pavyzdžiui ligotam ar sveikstančiam asmeniui pranešant tikrovės neatitinkančias, žinomai melagingas žinias apie artimo asmens mirtį, jo turto sugadinimą ar sunaikinimą, dėl ko šis asmuo psichiškai traumuojamas ir sunkiai suserga.⁸¹ Apie informacinį būdą, kaip tyčinį pavojingą bei priešingą teisei poveikį, kuriuo kėsinamasi į kito žmogaus psichiką, kalba ir autorė R. Marcinauskaitė.⁸² Ji nurodo, kad psichinio poveikio formos bei jų turinys gali būti labai įvairūs, tačiau tai dažniausiai siejama su informaciniu (intelektuali) poveikiu nukentėjusiajam ir psichinio poveikio mechanizmas pirmiausia nagrinėjamas kaip informacinis procesas – visos informacijos apdorojimo ciklas.⁸³ Tai, kad sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas ne tik fiziniu, bet ir psichiniu būdu pritaria ir kiti autoriai tokie kaip Nocius⁸⁴, J. S. Pečkaitis.⁸⁵ Be to, apie psichinį poveikį kalba ir Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkai T. I. Vaumina, P. A. Volostnova, M. I. Kovaliava, nors ir priduria, kad teismų praktikoje yra retenybė, kada žmogaus sveikata sutrikdoma psichiniu poveikiu.⁸⁶ Vadinasi, nekyla abejonių, kad žala sveikatai gali būti padaroma ir nepažeidžiant žmogaus kūno anatominio vientisumo ar tinkamo audinių ir organų funkcionavimo. Samprata, jog sveikatos sutrikdymas gali pasireikšti tik smurtine veika, turėtų būti vertinama kaip per siaura, nes ja siejama žala sveikatai, pasireiškia tik fizinio poveikio sukeliomomis pasekmėmis, tačiau žala sveikatai gali būti padaroma ir ne fizinio poveikiu (pvz., užkrėtimu liga), t. y. veiksmis, nepažeidžiančiais žmogaus kūno anatominio vientisumo ir tinkamo audinių ar organų funkcionavimo. Kita vertus, galima teigti, kad fizinė smurtinė veika neatsiejama nuo psichinių žmogaus procesų, nes ja visuomet veikiama asmens psichika, tačiau ir psichinė prievarta, žinant, kad sveikatos sutrikdymas gali pasireikšti kaip sužalojimas ar susargdinimas, gali būti laikoma vienu iš susargdinimo būdų, sutrikdančių normalų žmogaus organizmo funkcionavimą.

⁸⁰ Pėstininkas A. Nusikaltimai asmeniui – Vilnius: Mintis 1984. P. 49.

⁸¹ Jovaišas K. Nusikaltimai prieš asmenį baudžiamojo kodekso projekte: įstatymo išbaigtumo problema // Teisės problemos. 1997, Nr. 2. P. 39.

⁸² Marcinauskaitė R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 42.

⁸³ Ten pat. P. 43.

⁸⁴ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998. P 43.

⁸⁵ Pečkaitis J. S. Teisiniai medicininiai smurto aspektai – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002. P. 13.

⁸⁶ Ваумина Т. И. Волостнов П. А. и др. Уголовное право: особенная часть. Москва: Норма-инфора. м, 1998. С. 77.

Taigi kalbant apie nagrinėjamų sudėčių (Lietuvos Respublikos BK 135 – 140 straipsniai) veikas, galima prieiti prie išvados, kad sveikatos sutrikdymo sąvoka, apimanti tokius požymius kaip sužalojimas ir susargdinimas, suprantama medicinine ir juridine prasmėmis. Medicinine prasme sveikatos sutrikdymas pasireiškia kaip konkreti žala žmogaus sveikatai. Teisine prasme sveikatos sutrikdymas turi būti pripažintas kaip neteisėta ir pavojinga veika, užtraukianti baudžiamąją atsakomybę. Sveikatos sutrikdymo atveju pavojinga veika (veikimas ir neveikimas) pasireiškia kaip neteisėtas tyčinis arba neatsargus fizinis, mechaninis, cheminis, biologinis ar psichinis poveikis kito žmogaus organizmui, pažeidžiant jo kūno audinių ir organų vientisumą, sutrikdant jų funkcijas, sukeltiant neigiamus nukentėjusiojo psichinės būklės pokyčius ar nesuteikiant būtinosios medicinos pagalbos, kada asmuo turėjo tokią pareigą ir galimybę ją suteikti.

2.1.3 Padariniai

Minėta, kad sveikatos sutrikdymų sudėtys – materialiosios, t. y. veikos baigtumas siejamas su pagrindiniu objektyviuoju požymiu – padarinių atsiradimu.

Analizuodami nusikaltimų žmogaus sveikatai objektyvųjį požymį – padarinius – negalime nepaminti dar vienos reikšmingos LR BK naujovės. 1961 m. BK įvairaus laipsnio sveikatos sutrikdymai buvo įvardijamai kūno sužalojimu, užkrėtimu liga ar kitokiu susargdinimu (1961 m. BK 111-116 straipsniai), bei smurto veiksmais, nesutrikdžiusiais sveikatos, t. y. smūgių sudavimas ir žiaurus kankinimas (1961 m. BK 117 straipsnis). Esminis pakeitimas priėmus Lietuvos Respublikos BK yra tai, kad atsisakoma tarpinės sveikatos sutrikdymo rūšies, kuri 1961 m. BK įvardijama kaip apysunkis kūno sužalojimas, užkrėtimas liga ar kitoks susargdinimas. Tai reiškia, jog įsigaliojus Lietuvos Respublikos BK sveikatos sutrikdymai yra vertinami kaip sunkūs arba nesunkūs, o smūgių sudavimas ir žiaurus kankinimas vertinamas kaip fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas. Akivaizdu, kad fizinio skausmo sukėlimas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 140 str., nėra priskiriamas sužalojimams ar susargdinimams, todėl iškyla klausimas, ar tokiu būdu nepagrįstai neišplečiama baudžiamoji atsakomybė. Norėtuši atkreipti dėmesį į Rusijos mokslininko A. I. Ismailovo išsakytą poziciją, jog fizinio skausmo padarymo priskyrimas prie kūno sužalojimų nepagrįstai išplečia baudžiamųjų veikų ratą, nes tokiu atveju nusikaltimu tektų laikyti ir tokias mažareikšmes veikas kaip stiprus rankos paspaudimas pasisveikinant ir turint tikslą sukelti fizinį

skausmą.⁸⁷ Kitas Rusijos mokslininkas N. I. Zagorodnikovas taip pat nurodo, jog baudžiamąja teisine prasme reikšmingi tik tokie smurtiniai veiksmai, kurie padaro žalą sveikatai – žmogaus organizmo funkcijų ar organų vientisumo pažeidimą.⁸⁸ Manytina, kad reikėtų sutikti su išsakytomis nuomonėmis ir be reikalo neišplėsti sveikatos sutrikdymo sąvokos siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmių veikų. Kita vertus, fizinio skausmo sukėlimas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnyje, atspindi žmogaus sveikatos apsaugą ir įstatymo leidėjo siekį užtikrinti fizinį žmogaus kūno neliečiamumą.

Taigi nusikaltimų žmogaus sveikatai padariniai – tai įvairaus laipsnio sveikatos sutrikdymai, galintys būti keturių rūšių:

- 1) sunkus sveikatos sutrikdymas (Lietuvos Respublikos BK 135 – 137 straipsniai);
- 2) nesunkus sveikatos sutrikdymas (Lietuvos Respublikos BK 138, 139 straipsniai);
- 3) nežymus sveikatos sutrikdymas (Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnis);
- 4) fizinio skausmo sukėlimas (Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnis).

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos BK 135, 138, 140 straipsniuose nurodyti teisiniai atitinkamo masto sveikatos sutrikdymo požymiai, kurie smulkiai detalizuojami Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėse. Šiose taisyklėse įtvirtinti aiškūs ir konkretūs padariniai žmogaus sveikatai ir kriterijai, kuriais remiantis sveikatos sutrikdymas pripažįstamas sunkiu, nesunkiu ar nežymiu. Kiekvienoje baudžiamojoje byloje siekiant nustatyti sveikatos sutrikdymo mastą, būtina skirti teismo medicinos ekspertizę.

Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad šiuo metu sveikatos sutrikdymo mastą nustato ne tik teismo medicinos ekspertai, atlikdami teismo medicinos ekspertizes, bet ir teismo medikai, pateikdami teismo medicinos specialisto išvadas.⁸⁹ Būtina paminėti, kad 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus baudžiamajam įstatymui sveikatos sutrikdymo masto medicininiai kriterijai turėjo būti nurodyti specialiose, naujai parengtose taisyklėse. Tačiau minėtos taisyklės buvo patvirtintos tik 2003 m. gegužės 23 d. Dėl šios priežasties teisėsaugos institucijų pareigūnai ir teismo medicinos gydytojai negalėjo tinkamai įgyvendinti įstatymo reikalavimų.

Taigi Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą. Šiuo atveju paminėtina Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurioje nurodyta, kad:

⁸⁷ Исмаилов И. А. Ответственность за причинение тяжких телесных повреждений по советскому уголовному праву. Баку: Изд-во АН Аз. ССР, 1969. С. 8.

⁸⁸ Загородников Н. И. Преступления против здоровья. Москва: Юридическая литература, 1969. С. 36.

⁸⁹ Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių komentaras. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybo centras, 2004. P. 39.

galiojęs Baudžiamasis kodeksas ir Kūno sužalojimų sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės sunkų kūno sužalojimą siejo su 2 kriterijais: pavojingumo gyvybei požymiui ir konkrečiai išvardintomis sunkiomis pasekmėmis. Įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui bei patvirtintus naujas Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisykles, pavojingumas gyvybei, kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo požymis, buvo eliminuotas, o atvejai, kada sveikatos sutrikdymas pripažintas sunkiu, detalizuoti.⁹⁰

Aukščiau minėtame straipsnyje nurodyti alternatyvūs požymiai, kuriems esant sveikatos sutrikdymas pripažįstamas sunkiu. Tokie atvejai yra tada, kai nukentėjusysis dėl sužalojimo arba susargdinimo:

- 1) neteko regos, klausos, kalbos;
- 2) neteko vaisingumo ar nėštumo;
- 3) kitaip sunkiai buvo suluošintas. Ši sąvoka konkretizuojama Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 6.6 punkto 1-20 papunkčiuose, tačiau požymių sąrašas nėra baigtinis.
- 4) susirgo sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką. Šį nurodytą požymį nustato teismo psichiatrų ekspertų komisija, o visus kitus – teismo medicinos ekspertai.
- 5) prarado didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo;
- 6) buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusiojo asmens kūnas.

Nors šių padarinių turinys yra detalizuojamas Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėse, tačiau norėtusi daugiau dėmesio skirti sunkaus sveikatos sutrikdymo padariniui – nepataisomai subjaurotam nukentėjusiojo kūnui. Pažymėtina, kad 1961 m. BK 111 straipsnyje, įtvirtinusiame sunkaus kūno sužalojimo sudėtį ir tuo metu galiojusiose Kūno sužalojimų sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosiose taisyklėse⁹¹ buvo kalbama apie nepataisomą veido subjaurinimą. Tai reiškia, kad įsigaliojus Lietuvos Respublikos BK subjaurojimo požymis išplėstas ir dabar ne tik veido, bet ir kitų kūno dalių subjaurojimas pripažįstamas kaip žmogaus fizinės ir dvasinės savijautos pablogėjimas. Visgi, minėtas požymis sukelia nemažai diskusijų tarp teismo medikų, iškeldamas klausimą, kurios kūno dalys gali būti subjaurotos. Šiuo atveju, sprendžiant šį klausimą, būtų galima pasiremti baudžiamosios teisės mokslininko K. Jovaišo išsakyta nuomone, kad subjaurojimas nėra medicininė sąvoka, todėl jos nustatymas - tai ne teisės medicinos ekspertizės, bet teismo kompetencija.⁹² Ekspertas nustato sužalojimo pobūdį ir sunkumą, taip pat ar jis yra nepataisomas: pataisomais laikomi tokie sužalojimai, kurie visiškai ar iš dalies išnyks gyjant, natūraliu būdu arba

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-654/2003.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. 261 Kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės // Valstybės žinios. 1992. Nr. 17- 453.

⁹² Jovaišas K. Nusikaltimai prieš asmenį Baudžiamojo kodekso projekte: įstatymo išbaigtumo problema // Teisės problemos. 1997, Nr. 2. P. 42.

kuriuos galima pašalinti terapijos priemonėmis, tačiau jei subjaurojimą galima pašalinti tik kosmetine operacija, toks sužalojimas laikoms nepataisomu.⁹³ Vadinasi, galima daryti išvadą, kad teismo medicinos gydytojai privalo nustatyti, ar po sužalojimo atsiradę fiziologiniai pakitimai per tam tikrą laiko tarpą gali išnykti natūraliai, ar gali būti pašalinti atliekant rekonstrukcines – plastines operacijas, ir tik tuomet spręsti klausimą dėl tokio sužalojimo pataisomumo ar nepataisomumo. Tačiau visada, kaip ir nurodyta Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 6.12 punkte, prie išvadų dėl nepataisomo kūno subjaurojimo prieina teisėsaugos institucija, atsižvelgdama į teismo medicinos eksperto išvadą dėl kūno sužalojimo pasekmių pašalinimo galimybės įprastais gydymo metodais. Kalbant apie nepataisomą kūno subjaurojimą paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kuria atmestas nuteistojo kasacinis skundas jo veiką perkvalifikuoti iš Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnio 1 dalies (sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo) į Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnio 1 dalį (nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad:

Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnis, nustatantis baudžiamąją atsakomybę už nesunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo, taikomas tada, jeigu dėl neatsargaus sužalojimo asmuo prarado nedidelę dalį profesinio ar bendro darbingumo arba ilgai sirgo, bet jam nebuvo Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnyje nurodytų padarinių. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad dėl kaltinamojo neatsargumo (būdamas pavojingos veislės šuns savininkas leido mažamečiui sūnui šunį vedžioti be antsnukio. Šuo, vedamas laiptinėje, įkando mažamečiui į veidą, padarydamas kęstai plėštą didelę ir plačią žaizdą dešinio skruosto-paakio, žando srityje, kęstą dešinės pažandės srities žaizdą) mažamečiui padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Išvada dėl tokio sveikatos sutrikdymo masto padaryta remiantis faktine aplinkybe – mažamečiui buvo sužalotas veidas, dėl patirtų sužalojimų veidas liko randuotas, bei teismo medicinos eksperto išvada dėl kilusių padarinių pašalinimo galimybės nebuvimo.⁹⁴

Taigi kūno subjaurojimo fakto konstatavimas yra teisėsaugos institucijos kompetencija. Teisėsaugos institucija, spręsdama klausimą dėl subjaurojimo, turėtų vadovautis, kaip nurodo baudžiamosios teisės mokslininkas K. Jovaišas, visuotinai priimtiniais estetiniais kriterijais, remdamasi teismo medicinos eksperto išvada.⁹⁵

Pažymėtina, kad sveikatos sutrikdymų sudėtyse numatyta nauja profesinio darbingumo sąvoka. Tai reiškia, kad pagal šiuo metu galiojantį baudžiamąjį įstatymą išskirtinos dvi darbingumo rūšys: bendrasis ir profesinis. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 5 straipsnio 4 ir 5 dalyse nurodyta, kad bendrasis darbingumas – tai žmogaus gebėjimas ir galimybė dirbti darbus, kuriems nereikia specialių žinių, kvalifikacijos ir įgūdžių, o profesinis darbingumas – tai žmogaus gebėjimas

⁹³ Jovaišas K. Nusikaltimai prieš asmenį Baudžiamojo kodekso projekte: įstatymo išbaigtumo problema // Teisės problemos. 1997, Nr. 2. P. 42-43.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 235/2007.

⁹⁵ Jovaišas K. Nusikaltimai prieš asmenį Baudžiamojo kodekso projekte: įstatymo išbaigtumo problema // Teisės problemos. 1997, Nr. 2. P. 43.

ir galimybė dirbti darbus, kuriems reikia specialių žinių, kvalifikacijos ir įgūdžių. Iš pateiktų apibrėžimų galima padaryti išvadą, kad profesinio darbingumo praradimas dar nereiškia, jog prarandamas ir bendrasis darbingumas. Tai dvi atskiros darbingumo kategorijos. Bendro darbingumo netekimą nustato teismo medicinos ekspertai, vadovaudamiesi Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 1 priede pateikta lentele „Dėl sužalojimų prarasto bendrojo darbingumo procentų nustatymo“. Profesinio darbingumo netekimą ir jo dydį nustato Valstybinės socialinės medicinos ekspertų komisija. Pažymėtina, kad Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 6 punkto analizė leidžia daryti išvadą, kad sunkus sveikatos sutrikdymas konstatuojamas tada, kai prarandama 30 proc. ir daugiau profesinio darbingumo.

Nagrinėjamu atveju norėtusi pabrėžti diskusinį bendrojo darbingumo sąvokos aspektą. Autorė I. Truncienė, kalbėdama apie bendrąjį darbingumą, išskiria šias pozicijas: vienu nuomone, tai – žmogaus sugebėjimas pasirūpinti savimi (apsirengti, atlikti būtiniausius veiksmus buityje), kitu nuomone – tai kartu ir sugebėjimas dirbti darbus (pvz., krovėjo, sargo), nereikalaujančių specialių žinių ir kvalifikacijos.⁹⁶ Manytina, jog su paskutiniąja pozicija sunku sutikti, kadangi kiekvienam darbui reikalinga žinoti bent minimalių tik su tuo konkrečiu darbu susijusių žinių ir turėti atitinkamų gebėjimų. Visgi, norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad profesinio darbingumo kriterijaus įteisinimas taip pat gali sukelti tam tikrų diskusinių klausimų. Tai būtų galima pailustruoti autorės I. Truncienės pateiktu pavyzdžiu, kai pianistas dėl nusikalstamos veikos netenka piršto. Vadovaujantis Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių priedo „Dėl sužalojimų prarasto bendrojo darbingumo procentų (masto) nustatymo“ lentele galima teigti, kad asmuo prarado dešimt procentų bendrojo darbingumo ir tokiu atveju konstatuoti nesunkų sveikatos sutrikdymą, tačiau nekyla abejonės, kad dėl tokio sužalojimo pobūdžio pianistas prarado šimtą procentų profesinio darbingumo, o tai jau gali būti vertinama kaip sunkus sveikatos sutrikdymas.⁹⁷ Šiuo atveju problema yra ta, kad tas pats sužalojimas skirtingų ekspertų gali būti įvertintas ir kaip sunkus, ir kaip nesunkus.

Lietuvos Respublikos BK 138 straipsnyje nurodyta, kad nesunkus sveikatos sutrikdymas yra tada, kai nukentėjęs asmuo prarado nedidelę dalį profesinio ar bendro darbingumo, arba ilgai sirgo, bet jam nebuvo Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnyje nurodytų padarinių. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 7 punkte nurodyta, kad nedidelė dalis profesinio ar bendro darbingumo yra tada, kai prarandama daugiau kaip 5 proc., bet ne mažiau kaip 30 proc. profesinio ar bendro

⁹⁶ Truncienė I. Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) Vilnius, 2005. P 86.

⁹⁷ Ten pat. P 86.

darbingumo. Ilgas sirgimas konstatuojamas, kai sužalojimas arba susargdinimas sutrikdo sveikatą ilgesniam nei 10 dienų laikotarpiui. Vadinasi, galima prieiti prie išvados, kad sunkaus sveikatos sutrikdymas nuo nesunkaus sveikatos sutrikdymo atribojimas pagal sveikatos sutrikdymo trukmės laiką, bendro ar profesinio darbingumo netekimo mastą, Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnyje numatytų padarinių buvimą ar nebuvimą. Sunkų sveikatos sutrikdymą nuo nesunkaus kiekvienu konkrečiu atveju atriboja teismo medikai pateikdami specialisto išvadą.

Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnyje įtvirtinti mažiausio masto sveikatos sutrikdymo padariniai – fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 9 punkte nurodyta, kad nežymus sveikatos sutrikdymas yra tada, kai sužalojimas arba susargdinamas trunka mažiau nei dešimt dienų, arba kai nukentėjusysis praranda 5 proc. bendro ar profesinio darbingumo. Fizinio skausmo sukėlimas konstatuojamas nustačius bet kokio mušimo ar fizinio smurtavimo faktą.

Taigi išanalizavus įstatyminį reglamentavimą, galima padaryti apibendrinančią išvadą, jog sveikatos sutrikdymo mastas, galintis pasireikšti sunkiu, nesunkiu, nežymiu ar fizinio skausmo sukėlimu, nustatinėjamas atsižvelgiant į:

- 1) konkrečius patirtus sužalojimus ar susargdinimą;
- 2) profesinio ar bendro darbingumo netekimo mastą;
- 3) sveikatos sutrikdymo laikotarpį.

Visgi, nederėtų pamiršti, kad, kaip pastebi baudžiamosios teisės mokslininkas J. Nocius, sveikatos sutrikdymo mastas priklauso ir nuo nukentėjusiojo sveikatos būklės, jo gyvybingumo, individualių savybių.⁹⁸

2.1.3. Priežastinis ryšys

Nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtys baudžiamajame įstatyme įtvirtintos kaip materialiosios. Materiali nusikalstamos veikos sudėtis realizuojama tik tuomet, kai tarp kaltininko veikos ir dėl jos kilusių konkrečių padarinių (šiuo atveju atitinkamo masto sveikatos sutrikdymo) egzistuoja priežastinis ryšys. Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamojoje teisėje priežastingumo sąvoka yra teisinė socialinė, negalinti būti sutapatinta su priežastingumo sąvoka nei gamtos moksluose, nei filosofijoje⁹⁹. Pažymėtina, kad priežastinio ryšio klausimas yra vienas iš problematiškiausių ir sudėtingiausių baudžiamosios teisės teorijos klausimų. Mokslininkai siūlo skirtingų jos sprendimų

⁹⁸ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 44.

⁹⁹ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 69.

variantų, todėl nuo seno egzistuoja daugybė teorijų apie priežastinį ryšį. Dėl darbo apimties nesant galimybės apžvelgti visų teorijų, trumpai apžvelgsime baudžiamojoje teisėje aktualias ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją, apibūdinamą *conditio* formule, ir adekvataus priežastinio ryšio teoriją.

Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos, suformuotos Vokietijos baudžiamosios teisės XIX a. pab. – XX a. pr., pagrindinis postulatą skelbia, kad kiekviena sąlyga, be kurios žalingo rezultato nebūtų buvę, yra to žalingo rezultato pasekmė, t. y. priežastinis ryšys egzistuoja tik tada, kai veiksmas yra ekvivalentinė pasekmės priežastis.¹⁰⁰ Jeigu grandinė tarp veiksmo ir jo rezultato nutrūksta įsikišus trečiajam asmeniui, ekvivalentinio priežastinio ryšio tarp veiksmo ir pasekmių nebelieka.¹⁰¹ Baudžiamosios teisės mokslininkas J. Wessels nurodo, kad nagrinėjama teorija, doktrinoje apibūdinama *conditio sine qua non* formule, pagal kurią veiksmas yra būtina sąlyga padariniui atsirasti.¹⁰² Vadinasi, galima padaryti išvadą, kad vienas iš būdų nustatyti, ar veiksmas yra *conditio sine qua non* yra užduoti klausimą, ar konkretus rezultatas būtų atsiradęs, jei šio veiksmo nebūtų buvę; jei atsakymas yra ne, tuomet galime laikyti, kad toks veiksmas yra *conditio sine qua non*. Kita vertus, kaip nurodo mokslininkas J. Wessels, šios *conditio sine qua non* formulės, paremtos visų padarinių prielaidų lygiavertiškumu, trūkumas yra tas, kad ji mažai padeda, kai remiantis žiniomis, gautomis iš patirties, neįmanoma atsakyti į klausimą, ar konkretus veiksnys turėjo įtakos padariniams atsirasti.¹⁰³ Be to, *conditio* formulė turi silpnų vietų ir tuomet, kai padariniai atsiranda dėl kelių sąlygų, bet atskirai paėmus kiekvienos iš tų sąlygų būtų pakakę padariniams sukelti (vadinamasis dvigubas priežastingumas).¹⁰⁴

Kitokia yra adekvataus priežastinio ryšio teorija, postuluojanči, kad priežastinis ryšys egzistuoja tada, kai veiksmai padidina žalos atsiradimo galimybę, t. y. veiksmai didina žalos atsiradimo riziką, todėl kilusi žala yra adekvati tų veiksmų pasekmėms.¹⁰⁵ Kartu atkreipiamas dėmesys, kad adekvati priežastis nėra vienintelė priežastis, ji yra viena iš priežasčių, kuri nulemia pasekmių atsiradimą ir kuri visada išsiskiria iš kitų priežasčių tam tikrų pasekmių atsiradimo tikimybę paversdama tikrove.¹⁰⁶ Būtent tuo ši priežastinio ryšio teorija skiriasi nuo kitų priežastinio ryšio teorijų. Manytina, kad iš dalies šiai teorijai galima pritarti, kadangi dauguma pasekmių yra nulemtos daugybės priežasčių ar priežasčių visumos ir naivu tikėti, kad visada yra tik viena priežastis. Visgi,

¹⁰⁰ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 181.

¹⁰¹ Ten pat. P. 181.

¹⁰² Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 69.

¹⁰³ Ten pat. P. 69.

¹⁰⁴ Ten pat. P. 69.

¹⁰⁵ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 182.

¹⁰⁶ Ten pat. P. 182.

baudžiamosios teisės mokslininkas J. Wessels kritikuoja šią teoriją dėl to, kad ji neteisingai kovoja su beribiu sąlygos teorijos platumu: adekvatumo teorija nepripažįsta priežastinio ryšio ten, kur iš tikrųjų paneigiamas atsakomybę pagrindžiančių aplinkybių reikšmingumas; ji neatskiria padarinių atsiradimo nuo jų inkriminavimo.¹⁰⁷

Pažymėtina, kad priežastinio ryšio nustatymo klausimas yra aktualus visų šalių baudžiamojoje teisėje. Pavyzdžiui, bendrojoje teisinėje sistemoje priežastinio ryšio nustatymas apima du etapus: faktinį ir teisinį. Visų pirma, teismai, sprenddami, ar tarp kaltinamojo padarytos nusikalstamos veikos ir dėl to atsiradusių pavojingų padarinių egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, privalo atsakyti į klausimą, ar kaltinamojo veika faktiškai sukėlė pavojingus padarinius. Jeigu atsakymas į šį klausimą yra teigiamas, tuomet priežastinio ryšio klausimas analizuojamas iš teisinių pozicijų.¹⁰⁸ Pradiniame etape, kaip nurodo mokslininkas M. Jeferson, teismai vadovaujasi „jei ne“ („but-for“) taisykle (pavyzdžiui, nukentėjusysis nebūtų miręs, jei katinamasis nebūtų į jį šovęs).¹⁰⁹ Pagal šią taisyklę kaltinamojo veika bus vertinama kaip priežastis, sukėlus pavojingus padarinius, jei, išanalizavus visas bylos aplinkybes, bus galima teigiamai atsakyti, kad kaltinamasis galėjo sutrukdyti nusikaltimui, priešingu atveju nebus pripažįstama egzistuojant teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio. Tai galima pailustruoti *Dalloway (1847)* byla, kurioje kaltinamasis, nerūpestingai vairuodamas automobilį ir pervažiavęs staigiai į kelio dalį išbėgusį vaiką, buvo pripažintas nekaltu, kadangi net jei jis ir būtų vairavęs tinkamai, nelaimingo atsitikimo vis tiek nebūtų išvengęs dėl per itin staigaus vaiko išbėgimo kelyje.¹¹⁰ Analogiška pozicija suformuluota ir naujesnėje *Marchant (2004)* byloje.¹¹¹ Tai rodo, kad nors kaltinamojo veiksmai ir sukėlė aukščiau minėtus padarinius, tačiau tam tikrais atvejais jis gali būti pripažintas neatsakingu už padarytą veiką baudžiamąja teisine prasme. Kitaip tariant, kaltinamojo veika privalo būti išankstinė kilusių padarinių sąlyga (*conditio sine qua non*). Be to, bendrojoje teisinėje sistemoje nėra būtina, kad kaltininko veika būtų vienintelė, pagrindinė ar esminė kilusių padarinių priežastis, t. y. terminas „esminė“ reiškia tik tai, kad priežastis yra daugiau nei *de minimis* (ne menkavertė) ir žymiai prisideda prie kilusių padarinių.¹¹² Taigi net tada, kai priežastinis ryšys nekomplikuotas, nustatoma tiesioginė priežastis ir betarpiška arba artimiausia priežastis. Tiesioginė priežastis turi būti numatoma ir suvokiama darant pavojingą veiką ir būti ne per toli nuo veiksmo ir neatsitiktinė, kad

¹⁰⁷ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 72.

¹⁰⁸ McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007. P. 18.

¹⁰⁹ Jeferson M. Criminal law 8th edition. – England: Pearson, 2007. P. 52.

¹¹⁰ Ormerod D. Smith and Hogan criminal law. Cases and materials. 9th edition. – Oxford University Press, 2006. P. 55.

¹¹¹ Jeferson M. Criminal law 8th edition. – England: Pearson, 2007. P. 52.

¹¹² Ten pat. P. 53.

asmuo būtų kaltas.¹¹³ Kaltininkų veiksmai turi būti pasekmių atsiradimo sąlyga ir vien su kaltininkų veiksmais nesusijusi priežastis galėtų paneigti tiesioginės priežasties galimybę.¹¹⁴

Problematika, susijusi su priežastinio ryšio nustatymu iškyla tada, kai priežastinis ryšys tampa komplikuoatas, t. y. į priežastinio ryšio eigą įsiterpia dar vienas ar keli kiti veiksniai, kurie bendrojoje teisinėje sistemoje vadinami lotynišku terminu „*novus actus interveniens*“. Pažymėtina, kad tokią sampratą kaip *novus actus interveniens* galima sutikti analizuojant ir ekvivalentinio, ir adekvataus priežastinio ryšio teorijas. Galima teigti, jog tai yra vienas iš nagrinėjamų priežastinio ryšio teorijų panašumų. Baudžiamosios teisės mokslininkas D. Ormerod nurodo, kad kitų veiksmių įsiterpimas į priežastinio ryšio eigą gali būti grupuojamas į šias grupes:

- 1) gamtos jėgos;
- 2) trečios šalies įsiterpimas;
- 3) aplaidus medikų elgesys;
- 4) nukentėjusiojo veiksmai.¹¹⁵

Siekiant geriau suvokti *novus actus interveniens* reikšmę baudžiamojoje teisėje, trumpai paanalizuosime kiekvieną aukščiau minėtą veiksmių grupę. Tai aktualu todėl, kad įvairaus masto sveikatos sutrikdymų atvejais baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių atsiradimą paprastai lemia ne viena priežastis, bet keletas veiksmių, nuo kurių priklauso visos įvykio grandinės vystymosi eiga. Pažymėtina, kad bendrojoje teisinėje sistemoje *novus actus interveniens* samprata yra labiausiai išplėtotą, todėl analizuojant minėtą temą bus remiamasi bendrosios teisinės sistemos suformuota baudžiamosios teisės doktrina.

Kalbant apie pirmąją *novus actus interveniens* grupę - gamtos jėgas - būtina pažymėti, jog baudžiamosios teisės teorijoje suformuota nuostata, kad teisiškai reikšmingi, t. y. nutraukiantys priežastinio ryšio eigą, atsiradusią dėl kaltinamojo padarytos pavojingos veikos, yra tik ypatingi gamtos reiškiniai, kurių protingas asmuo negali numatyti.¹¹⁶ Pavyzdžiui, jei kaltinamasis sudavė nukentėjusiojo gyvybei nepavojingus smūgius ir paliko jį be sąmonės gulėti paplūdimyje, prie vandens, žinodamas, kad tuoj kils potvynis, ir šiam pakilus nukentėjusysis nuskęsta, tuomet kaltinamojo veiksmai turėtų būti laikomi priežastimi, sukėlusia nukentėjusiojo mirtį. Šiuo atveju baudžiamąja teisine prasme nėra laikoma, kad pašalinis veiksnys turėjo įtakos priežastinio ryšio eigai. Tačiau, jei esant analogiškomis sąlygoms, įvyktų žemės drebėjimas arba ant nukentėjusiojo

¹¹³ Jeferson M. Criminal law 8 th edition. – England: Pearson, 2007. P. 49-54. Ormerod D. Smith and Hogan criminal law. Cases and materials. 9 th edition. – Oxford University Press, 2006. P. 53-56.

¹¹⁴ Ten pat. P.53-56.

¹¹⁵ Ormerod D. Smith and Hogan criminal law. Cases and materials 9 th edition. – Oxford University Press, 2006. P. 53-54.

¹¹⁶ McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007. P. 21.

nukristų meteoritas, tuomet turėtų būti pripažįstama, kad pašalinis veiksnys nutraukė priežastinio ryšio eigą ir kaltinamojo veiksmai neturėtų būti laikomi priežastimi, sukėlusia nukentėjusiojo mirtį.

Nagrinęjant atvejus, kai į priežastinio ryšio grandinę įsiterpia trečioji šalis, svarbu nustatyti, ar šis trečiosios šalies įsiterpimas buvo laisvas, tyčinis ir informuotas (angl. *free, deliberate and informed*).¹¹⁷ Nenustačius visų minėtų sąlygų laikoma, kad priežastinio ryšio grandinė nenutrūko. Kaip pavyzdys pateikiama *Pagett (1983)* byla, kai ginkluotas kaltinamasis, siekdamas save apsaugoti nuo jį apsupusių policijos pareigūnų, prisidengė mergina, kuri mirė dėl atsakomojo policijos pareigūno šūvio.¹¹⁸ Šioje byloje teismas pripažino, jog paprastai trečiosios šalies įsiterpimas vertinamas kaip naujas veiksnys (*novus actus inetrveniens*), nutraukiantis priežastinio ryšio eigą, tačiau kaltinamojo tyčiniai veiksmai, siekiant apsaugoti save (prisidengimas mergina), negali būti laikomas trečiuoju veiksmu (policijos pareigūno atsakomasis šūvis), nutraukusiu priežastinio ryšio eigą, todėl tarp kaltinamojo padarytos veikos ir merginos mirties egzistuoja priežastinis ryšys.¹¹⁹ Šiuo aspektu galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kuria buvo atmestas nukentėjusiosios kasacinis skundas, kuriuo ji, atsižvelgdama į sūnaus mirties aplinkybes ir siekdama išsiaiškinti jo mirties priežastį, teigė, kad mirtį sukėlė ne apsinuodijimas etilo alkoholiu, bet kaltinamųjų panaudotas fizinis smurtas. Visgi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad:

*įvertinus komisijinę teismo medicinos ekspertizės išvadą, nustatyta, kad nukentėjusiosios sūnaus mirties priežastimi buvo ūmus apsinuodijimas alkoholiu; tarp nuteistųjų padarytų kūno sužalojimų (suduodami apie 9 smūgius nukentėjusiajam į galvą veidą ir rankas, taip nesunkiai sutrikdydami jo sveikatą) ir mirties priežastinio ryšio nėra.*¹²⁰

Taigi šioje byloje priežastinis ryšys buvo komplikotas dėl kitos priežasties (apsinuodijimo alkoholiu) įsiterpimo.

Baudžiamosios teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad medikų elgesys ir prasta gydymo kokybė nenutraukia priežastinio ryšio eigos, išskyrus atvejus, kai gydymas yra ypač nerūpestingas (angl. *grossly negligent*) ir/ar akivaizdžiai blogas (angl. *palpably wrong*), itin žymiai prisidedantis prie pavojingų padarinių atsiradimo.¹²¹ Ši taisyklė iliustruojama *Smith (1959)* ir *Jordan (1956)* bylomis. Pirmojoje byloje karys, paleidęs kelis šūvius į nukentėjusįjį, iš kurių vienas pataikė į plaučius ir sukėlė vidinį kraujavimą, buvo pripažintas kaltu dėl nužudymo, nepaisant to, kad nukentėjusysis, vežamas į ligoninės priimamąjį, dėl grubaus medikų elgesio (laiku nediagnozuotas

¹¹⁷ McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007. P. 22.

¹¹⁸ Reed A. and Fitzpatrick B. Criminal law. 3rd edition. – Sweet and Maxwell, 2006. P. 44.

¹¹⁹ Ten pat. P. 44.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-33/2008.

¹²¹ McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007. P. 23.

padaryto sužalojimo pavojingumas) keletą kartų buvo numestas nuo neštuvų.¹²² Taigi šiuo atveju teismai, išnagrinėję visas bylos aplinkybes, nustatė, jog medikų elgesys negali būti vertinamas kaip pašalinis veiksnys, nutraukęs priežastinio ryšio eigą. Antrojoje byloje nukentėjusysis, būdamas beveik pasveikęs, mirė ne dėl kaltinamojo padaryto kūno sužalojimo, bet dėl medikų išrašytų antibiotikų, kuriems jis buvo alergiškas ir kurių alergiškumas buvo nustatytas gydymo pradžioje.¹²³ Šiuo atveju teismai, atsižvelgę į visas bylas aplinkybes, medicininį gydymą įvertino kaip akivaizdžiai blogą ir konstatavo, jog minėti gydytojų veiksmai turėjo lemiamą įtaką priežastinio ryšio vystymosi eigai, sukėlusiai nukentėjusiojo mirtį. Iš pateiktų pavyzdžių galima padaryti išvadą, kad bendrosios teisės sistemoje medikų elgesys ir gydymo kokybė gali būti pripažinti kaip vienas iš teisiškai reikšmingų veiksnių sukėlusiu pavojingus padarinius. Šiuo aspektu norėtusi atkreipti dėmesį į Lietuvos teismų praktikoje suformuotą nuostatą, kad tais atvejais, kai nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti.¹²⁴ Vadinasi, galima padaryti išvadą, kad Lietuvos teismų praktikoje, medikų elgesys ir gydymas, nors ir gali lemti baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių atsiradimą, tačiau, skirtingai nuo bendrosios teisinės sistemos, tam tikromis aplinkybėmis, kai nustatoma, kad medikai elgėsi ypač nerūpestingai ir/ar akivaizdžiai netinkamai gydė, minėti faktoriai nėra vertinami kaip teisiškai reikšmingas pašalinis veiksnys, nutraukęs pirminę priežastinio ryšio eigą. Manytina, kad nagrinėjamu atveju derėtų apsvarstyti klausimą, ar tokia veika iš esmės nenutraukia pirminės priežastinio ryšio eigos, atsiradusios dėl kaltinamojo padaryto sveikatos sutrikdymo, bet ne vienareikšmiškai teigti, jog kaltinamasis atsako už žmogaus gyvybės atėmimą nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti.

Nagrinėjant atvejus, kai prie pavojingų pasekmių atsiradimo prisideda ir pats nukentėjusysis, paprastai laikoma, jog tai neturi įtakos pirminei priežastinio ryšio eigai, atsiradusiai dėl pavojingos kaltinamojo veikos.¹²⁵ Kaip pavyzdį galima paminėti *Hayward (1908)* bylą, kai kaltinamasis,

¹²² Ormerod D. Smith and Hogan criminal law. Cases and materials. 9 th edition. – Oxford University Press, 2006. P. 71.

¹²³ Ten pat. P. 71.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 4 p. Teismų praktika. 2004, Nr. 21.

¹²⁵ McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007. P. 25.

susipykęs su žmona, pradėjo ją vyti gatve, kur nukentėjusioji staiga pargriuvo ir mirė dėl specifinių organizmo ypatybių, apie kurias kaltinamasis nežinojo. Nepaisant to, kad kaltinamasis negalėjo numatyti neįprastos nukentėjusiosios sveikatos būklės, teismai konstatavo, kad nukentėjusiosios mirtį sukėlė jo veiksmai.¹²⁶ Norėtusi atkreipti dėmesį į minėtoje byloje panaudotą taisyklę, jog kaltinamasis privalo priimti nukentėjusią tokią, koks jis yra (angl. *take his victim as you find him*), t. y. šiuo atveju neturi reikšmės ypatingos, sunkiai numatomos ar visai nenumatomos nukentėjusio asmens fizinės savybės, sutrikimai, apie kuriuos kaltinamasis gali ir nežinoti.¹²⁷ Pažymėtina, kad aukščiau minėta taisyklė taikoma ne tik, kai kalbama apie fizinę nukentėjusiojo būseną, bet ir kai kalbama apie psichologinę nukentėjusiojo būseną. Tai iliustruoja *Blaue (1975)* byla, kai dėl kaltinamojo padaryto sveikatos sutrikdymo nukentėjusiajai, siekiant išgelbėti jos gyvybę, turėjo būti atlikta kraujo perpilimo procedūra, tačiau pagal nukentėjusiosios religinius įsitikinimus tai buvo neleistina, ir ji, žinodama tokio atsisakymo pasekmes ir nesutikusi atlikti kraujo perpilimo procedūros, mirė.¹²⁸ Nagrinėjamu atveju teismai pripažino kaltinamąjį kaltu ir pabrėžė, jog kaltinamojo padarytas sveikatos sutrikdymas buvo priežastis, sukėlusį nukentėjusiosios mirtį, o faktas, kad nukentėjusioji dėl savo religinių įsitikinimų atsisakė gydymo nenutraukia priežastinio ryšio eigos tarp kaltinamojo pavojingos veikos ir nukentėjusiosios mirties.¹²⁹ Vadinasi, kalbant apie išskirtinę nukentėjusiojo fizinę ir psichologinę būseną, laikomasi taisyklės, kad kaltinamasis privalo priimti nukentėjusią tokią, koks ji yra. Manytina, kad minėta taisyklė reikšminga ir naudinga praktinė prasme sprendžiant priežastinio ryšio klausimus: esant neįprastai ir nenumatamai situacijai padeda teisingai nustatyti priežastinio ryšio eigą ir apibrėžti priežastį, sukėlusią pavojingus padarinius. Kalbant apie nukentėjusiojo veiksmus ar reakciją, galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje konstatuota, kad:

*Nukentėjusysis mirė nuo stipraus galvos sumušimo, lydimo skeveldrinio dešinio skruostikaulio, nosies kaulų ir kremzlių lūžimų, kraujosruvų galvos minkštuose audiniuose, kraujo išsiliejimo po kietuoju ir minkštaisiais galvos smegenų dangalais, kraujosruvų galvos smegenų kietajame dangale, smegenyse, kas komplikavosi galvos smegenų suspaudimu krauju, susikaupusiu po kietuoju dangalu, antrinėmis kraujosruvomis smegenyse, galvos smegenų ir kamieno pabrinkimu. Byloje nustatyta, kad šiuos sužalojimus P. M. padarė A. A. Taigi, ta aplinkybė, kad nukentėjusysis atsisakė važiuoti į ligoninę, A. A. veikos kvalifikavimui įtakos neturi.*¹³⁰

Vadinasi, galima teigti, kad nukentėjusiojo veiksmai ar reakcija paprastai neturi įtakos pirminei priežastinio ryšio eigai, atsiradusiai dėl pavojingos kaltinamojo veikos.

¹²⁶ McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007. P. 27.

¹²⁷ Reed A. and Fitzpatrick B. Criminal law. 3rd edition. – Sweet and Maxwell, 2006. P. 50.

¹²⁸ Ormerod D. Smith and Hogan criminal law. Cases and materials. 9th edition. – Oxford University Press, 2006. P. 74.

¹²⁹ Reed A. and Fitzpatrick B. Criminal law. 3rd edition. – Sweet and Maxwell, 2006. P. 52.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-472/2005.

Taigi, baigiant kalbėti apie *novus actus interveniens*, būtina pabrėžti, kad veiksniai, įsiterpiantys į priežastinio ryšio eigą, gali būti vertinami kaip teisiškai reikšmingi ir nutraukiantys priežastinio ryšio eigą, arba kaip teisiškai nereikšmingi ir nenutraukiantys priežastinio ryšio eigos.

Šiame kontekste pažymėtina ir Rusijos baudžiamosios teisės mokslininko D. Šarapovo išsakytos mintys, kad nusikaltimuose, kurie pasireiškia fizinio smurto panaudojimu, galima išskirti šiuos požymius, atskleidžiančius priežastinį smurtinį nusikaltimų ryšį:

- 1) smurtinė veika (veikimas ar neveikimas), būdama priežastimi, visada yra pirmesnė už pavojingų fizinių padarinių atsiradimą;
- 2) smurtinė veika yra būtina sąlyga kilti fiziniams padariniams, t. y. tokia sąlyga, be kurios turimi padariniai esant toms pačioms aplinkybėms negalėtų atsirasti.¹³¹

Paanalizavus aukščiau nurodytas priežastinio ryšio teorijas, gali kilti klausimas, kuri iš aukščiau aprašytų teorijų yra taikoma Lietuvoje. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos BK nepateikiama priežastinio ryšio sąvoka. Tai reiškia, kad priežastinio ryšio klausimo sprendimas paliktas doktrinai ir teismų praktikai.

Paanalizavus teisminę praktiką¹³², galima aptikti adekvataus priežastinio ryšio teorijos apraiškų. Tai aktualu tais atvejais, kai padariniai nulemti ne vienos, bet kelių priežasčių (sudėtingas priežastinis ryšys) ir kai būtina įvertinti, kokią įtaką padarinių atsiradimui turėjo kaltininko veika palyginti su kitais veiksniais, prisidėjusiais prie padarinių kilimo. Be to, remiantis aukščiau minėta teismų praktika, galima prieiti prie išvados, kad kiekvienu atveju, kiekvienoje konkrečioje byloje reikalaujama nustatyti priežastinio ryšio pobūdį, kuris, kaip nurodo teismai, gali būti arba būtinasis, arba atsitiktinis. Atkreiptinas dėmesys, jog teismų praktikoje suformuota nuostata, kad teisinę reikšmę turi tik būtinasis priežastinis ryšys, kuriam esant tam tikroms sąlygoms mus dominančios veikos visada ar bent jau paprastai sukelia tam tikros rūšies pavojingus padarinius. Atsitiktinis priežastinis ryšys – tai nebūdinga reiškinių forma, kuri daug kartų pasikartojančiose situacijose nesukelia baudžiamajame įstatyme įtvirtintų padarinių, tačiau tam tikromis, retai paikartojančiomis, sąlygomis, įsimaišius kitai aplinkybei, padaryta veika gali sukelti pavojingas pasekmes. Visgi, norėtuši atkreipti dėmesį, kad nors teismai, nagrinėdami priežastinio ryšio klausimus, remiasi tam tikromis adekvataus priežastinio ryšio teorijos nuostatomis, tačiau būtina pabrėžti, jog minėta priežastinio ryšio teorijos interpretacija Lietuvos teismų praktikoje yra diskutuotina.

¹³¹ Шарапов Д. Физическое насилие в уголовном праве. Санкт – Петербург, 2001. С. 138.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-15/2002, 2K-348/2004, 2K-354/2007, 2K-597/2007, 2K-755/2007, 2K-P-247/2009.

Visų pirma, tai pasakytina apie atsitiktinį priežastinio ryšio pobūdį, kurio nenumato nė viena aukščiau minėta priežastinio ryšio teorija. Manytina, kad tokia sąvoka kaip „atsitiktinis priežastinis ryšys“ yra klaidinga ir logiškai nepaaiškinanti, ar tarp kaltinamojo padarytos nusikalstamos veikos ir dėl to kilusių pavojingų pasekmių egzistuoja priežastinis ryšys. Panagrinėkime situaciją, kai kaltinamasis nukentėjusiajam į krūtinę suduoda vieną nestiprų smūgį, ir nukentėjusysis, turintis tam tikrų organizmo ypatybių, apie kurias kaltinamasis gali ir nežinoti, miršta. Teismų praktikoje minėtos nukentėjusiojo organizmo ypatybės paprastai vadinamos atsitiktinumu ir laikoma, kad kilę padariniai, t. y. nukentėjusiojo mirtis ar tokiai situacijai nebūdingas atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas dėl kaltinamojo nestipraus vieno smūgio sudavimo, yra atsitiktinio pobūdžio ir neišplaukia iš padarytos veikos. Šį teiginį iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurioje nurodyta, jog:

*kaltinamasi konflikto su 60 metų moterimi metu sudavė ranka vieną smūgį jai į kairį skruostą, įvykus rotaciniam galvos judesiui, po kietuoju galvos smegenų dangalu išsiliejo kraujas, o tai sukėlė komplikacijas – galvos smegenų suspaudimą ir pabrinkimą ir po keturių dienų nukentėjusioji mirė. Nors byloje nustatyta, kad nukentėjusiosios mirties priežastimi buvo dėl nuteistojo veikos moters organizme sukelti padariniai, tačiau laiko, kad nustatytomis aplinkybėmis nukentėjusiosios mirtis buvo atsitiktinė veikos padarymo pasekmė, o atsitiktinis padarinys negali būti inkriminuojamas kaip padarytas tyčia. Kaip rodo gyvenimiškas patyrimas, paprastai vieno smūgio ranka sudavimas į veido sritį suaugusiam normalaus išsivystymo žmogui nesukelia gyvybės praradimo. Kadangi gyvybės atėmimas nėra dėsningas vieno smūgio į veidą padarinys, kaltininkas paprastai nesuvokia, kad tokia veika pavojinga kito žmogaus gyvybei ir ir nenumato tokių padarinių kaip gyvybės atėmimas.*¹³³

Pažymėtina, kad atsitiktinio priežastinio ryšio pobūdžio pagrindas baudžiamosios teisės teorijoje grindžiamas šiuo pavyzdžiu: galima atlikti eksperimentą ir ta pačia veika, tuo pačiu būdu paveikti šimtą žmonių ir galbūt nei vienas iš jų nemirs, tačiau jei tarp jų bus žmogus su specifinėmis organizmo savybėmis, jis gali mirti.¹³⁴

Manytina, kad nagrinėjamu atveju aukščiau minėtos teorinės ir praktinės atsitiktinio priežastinio ryšio nuostatos sunkiai pritaikomos realiame gyvenime: gali kilti klausimas, kas turėtų atlikinėti aukščiau aprašyto pobūdžio bandymus su žmonėmis tam, kad būtų galima prieiti prie išvados dėl priežastinio ryšio egzistavimo. Be to, net ir tuo atveju, kai nukentėjusysis pasižymi specifinėmis ar neįprastomis organizmo ypatybėmis, tai neturėtų būti laikoma veiksiu, pašalinančiu priežastinį ryšį tarp kaltinamojo padarytos pavojingos veikos ir dėl to kilusių padarinių. Kiekvienu konkrečiu atveju priežastinis ryšys yra, arba jo nėra. Siekiant pašalinti atsitiktinio priežastinio ryšio teorinių nuostatų nelogiškumą, derėtų pasiremti anglosaksų teisinėje sistemoje suformuluota aukščiau minėta taisykle, jog kaltinamasis privalo priimti nukentėjusįjį tokį, koks jis yra (angl. *take*

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-354/2007.

¹³⁴ Piesliakas V. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85). P. 9.

his victim as you find him), t.y. priežastinio ryšio eigai neturi reikšmės ypatingos, sunkiai numatomos ar visai nenumatomi nukentėjusio asmens fizinės savybės, sutrikimai, apie kuriuos kaltinamasis gali ir nežinoti. Autoriai A. Redd ir B. Fitzpatrick teigia, kad asmuo, panaudojęs fizinį smurtą prieš kitą asmenį, privalo atsakyti už visus dėl jo panaudoto smurto kilusius padarinius, neatsižvelgiant į nukentėjusiojo fizines ir/ar psichologines ypatybes.¹³⁵ Šiuo aspektu, darytina išvada, jog ši anglosaksų teisinėje sistemoje suformuluota taisyklė yra pažangi, suprantamai paaiškinanti priežastinio ryšio eigą, kai pavojingų padarinių atsiradimą lemia daugiau nei viena priežastis. Taigi, kaip nurodo autorius S. Verden-Jones, nederėtų pamiršti, jog kaltinamojo veika nebūtinai turi būti vienintele pavojingų padarinių atsiradimo priežastimi.¹³⁶ Šių priežasčių gali būti ir daugiau, tačiau svarbiausia tai, kad tokia priežastis būtų daugiau nei *de minimis*, t. y. žymiai prisidėtų prie pavojingų pasekmių atsiradimo.¹³⁷ Vadinasi, turint omeny, tai kad dauguma pasekmių yra nulemtos daugybės priežasčių, teismai, spręsdami priežastinio ryšio klausimus, turėti ieškoti vienos, adekvačios priežasties, nulėmusios baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių atsiradimą.

Minėta, kad teismai, spręsdami priežastinio ryšio klausimus, remiasi adekvataus priežastinio ryšio teorijos nuostatomis. Visgi, rėmimasis vien tik šia teorija gali būti kritikuojamas, nes, kaip nurodo autorius J. Wessels, adekvatus priežastinis ryšys neegzistuoja tada, kai padariniai atsiranda dėl netaisyklingos, netipiškos priežastinės sekos, t. y. dėl neįprasto aplinkybių sutapimo, kurio, remiantis kasdienio gyvenimo patirtimi, neįmanoma numatyti.¹³⁸ Pagal šią teoriją sprendimas turi būti motyvuojamas visomis aplinkybėmis, kurias veikos metu veikos padarymo vietoje buvo galima objektyviai nustatyti, ir kaltininkas, kaip protingas žmogus, jas galėjo numatyti.¹³⁹

Pažymėtina, jog ši teorija gali sukelti neaiškumų, kai kalbama apie objektyvųjį priežastinio ryšio pobūdį, reiškiantį, kad priežastinis ryšys yra objektyvus reiškinys, egzistuojantis tikrovėje, nepriklausomai nuo žmogaus valios ir noro. Šiuo atveju nederėtų painioti priežastinio ryšio (objektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio) ir kaltės (subjektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio). Tai, kad teismas nustato, kad tarp kaltinamojo veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių, atsiradusių dėl kaltinamojo padarytos veikos, egzistuoja priežastinis ryšys, dar nereiškia, kad asmuo dėl padarytos veikos turėtų būti kaltas baudžiamąja teisine prasme. Priežastinio ryšio nustatymas – tai natūralios įvykių sekos nustatymas. Tai, ką asmuo, kaip protingas žmogus, turėjo ar galėjo numatyti nusikalstamos veikos padarymo metu, yra ne priežastinio ryšio,

¹³⁵ Reed A. and Fitzpatrick B. Criminal law. 3rd edition. – Sweet and Maxwell, 2006. P. 52.

¹³⁶ Verden-Jones S. Criminal law in Canada. Cases, questions and the code. – Canada: Harcourt Brace Jovanovich, 1989. P. 64.

¹³⁷ Ten pat. P. 64.

¹³⁸ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 72.

¹³⁹ Ten pat. P. 72.

bet kaltės nustatymo klausimas. Kaltė kiekvienu konkrečiu atveju turi būti nagrinėjama atskirai. Dėl to, manytina, kad nustatinėjant priežastinio ryšio klausimą, derėtų remtis ir ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, apibūdinama *conditio sine qua non* formule. Šios teorijos pranašumas, kaip nurodo autorius J. Wessels, yra tas, jog priežastingumui nusakyti neturi reikšmės tai, kad padariniai atsirado greičiau dėl ypatingos nukentėjusiojo būsenos ir kitokios netipiškos priežasčių sekos.¹⁴⁰ Taigi, ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, teigianti, kad kiekviena sąlyga, be kurios žalingo rezultato nebūtų buvę, yra to žalingo rezultato pasekmė, yra naudinga praktine prasme sprendžiant klausimus, ar tarp kaltinamojo padarytos veikos ir dėl to kilusių pavojingų padarinių egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys.

Remiantis tuo, kas išdėstyta galima prieiti prie išvados, jog teismai, nustatinėdami priežastinį ryšį, skiria jį į būtinąjį ir atsitiktinį. Pažymėtina, kad atsitiktinio priežastinio ryšio samprata yra diskutuotina, nesuderinama su baudžiamosios teisės doktrinoje suformuluotomis priežastinio ryšio teorijomis. Be to, teismai taiko adekvataus priežastinio ryšio teorijos nuostatas. Visgi, minėta teorija sunkiai pritaikoma tuo atveju, kai pavojingos pasekmės atsiranda dėl netipiškos priežastinės eigos. Manytina, kad šiuo atveju iškilusius neaiškumus galėtų pašalinti ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, todėl vertėtų apsvarstyti galimybę dėl šios doktrinos nuostatų taikymo teismų praktikoje.

2.1.4. Subjektas

Baudžiamosios teisės teorijoje subjektas yra tas, kas pažeidžia baudžiamosios teisės normą. Sveikatos sutrikdymo sudėčių atveju toks subjektas yra asmuo, padaręs atitinkamo masto sveikatos sutrikdymą. Baudžiamosios teisės teorijoje pagrindinis subjektą apibūdinantis požymis – subjekto amžius, aprašytas Lietuvos Respublikos BK 13 straipsnio 1 dalyje, t. y. šiame straipsnyje kalbama apie amžių, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Lietuvos Respublikos BK 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo, sulaukęs 16 metų, gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Taigi už sveikatos sutrikdymą pagal baudžiamąjį įstatymą atsakys asmuo, sulaukęs 16 metų. Be to, minėto straipsnio 2 dalyje yra nurodyti atvejai, kai baudžiamoji atsakomybė iškyla asmeniui, sulaukusiam 14 metų. Vienas iš tokių atvejų yra Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnis (sunkus sveikatos sutrikdymas). Pareizumuojama, kad asmuo, sulaukęs 14 metų, gali suprasti tyčinės veikos, kuria sutrikdoma kito žmogaus sveikata, pavojingumą ir tokios veikos sukeltus

¹⁴⁰ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 70

padarinius, todėl už tokią veiką gali atsakyti įstatymų nustatyta tvarka. Taigi Lietuvos Respublikos BK subjekto amžius diferencijuojamas priklausomai nuo sveikatos sutrikdymo rūšies.

Fakultatyvinis subjektą apibūdinantis požymis yra specialusis subjektas. Specialusis subjektas – tai asmuo, kuris be pagrindinių požymių turi papildomus, būtinus konkrečiai sudėčiai požymius, aprašytus veikos sudėtyje. Sveikatos sutrikdymo sudėčių atveju specialieji subjekto požymiai numatyti tik kvalifikuotose sveikatos sutrikdymų sudėtyse, apibūdinant subjekto santykius su nukentėjusiuoju giminystės ryšiais: „tas, kas sužalojo ar susargdino savo artimąjį giminaitį ar šeimos narį“.

Pažymėtina, kad įsigaliojus Lietuvos Respublikos BK reikšminga tampa nusikaltimo subjekto problema. Analizuojant teismų praktiką galima pastebėti, kad gyvenime yra atvejų, kai žala žmogui padaroma nesilaikant Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymo, specialiųjų elgesio saugumo taisyklių.¹⁴¹ Tokiais atvejais, kaip nurodo autorius A. Milinis, dažnai kyla ne fizinio, o tam tikros organizacijos, kurioje asmuo dirbo, baudžiamosios atsakomybės klausimas.¹⁴² Lietuvos Respublikos BK viena iš naujovių yra ta, kad Lietuvos Respublikos BK 20 straipsnyje numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė, kurios nebuvo 1961 m. BK. Lietuvos Respublikos BK 20 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė kyla tik už tas veikas, už kurių padarymą Lietuvos Respublikos BK specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė. Vienas iš tokių Lietuvos Respublikos BK specialiosios dalies straipsnių, kalbant apie nusikaltimus žmogaus sveikatai, yra Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnis, kurio 4 dalyje pažymima, kad už neatsargų sveikatos sutrikdymą, kai tai padaroma pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles, atsako ir juridinis asmuo. Šią naujovę galima pailiustruoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine nutartimi, kurioje konstatuota, kad:

nuteistojo padaryta veika teisingai kvalifikuota pagal Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnio 3 dalį (sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo), t. y. jis, būdamas UAB „T“ direktoriumi, sudarytos apsaugos sutarties pagrindu saugodamas AB „V“ teritoriją, pažeidė teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles – neįsitikinęs, kad teritoriją paliko visi įmonės darbuotojai, į įmonės teritoriją paleido du sargybinius šunis, kurie apkandžiojo darbuotoją; taip dėl neatsargumo nukentėjusiajam sunkiai sutrikdė sveikatą. Ši išvada padaryta remiantis Darbų saugos ekspertizės aktu, kuriuo konstatuota, kad UAB „T“ veiksmai neatitiko Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo nuostatų dėl veiksmų koordinavimo, kai sargybiniai šunys be antsnukių buvo paleisti į įmonės teritoriją, kurioje dar buvo nukentėjęs darbuotojas.¹⁴³

Vadinasi, už tyčinį sunkų sveikatos sutrikdymą (Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnis) asmuo atsako nuo 14 metų amžiaus, o už kitus sveikatos sutrikdymus (Lietuvos Respublikos BK 136, 137,

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-235/2008, 2K-440/2008, 2K-192/2009

¹⁴² Milinis A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė. 2003, Nr. 48. P. 113.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-440/2008.

138, 139, 140 straipsniai) - nuo 16 metų amžiaus. Baudžiamasis įstatymas už neatsargų sveikatos sutrikdymą, kai tai padaroma pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles, nustato ir juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę (Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnio 4 dalis).

2.1.5. Fakultatyviniai požymiai

Minėta, kad baudžiamosios teisės teorija išskiria fakultatyvinius objektyviusius požymius, kurie įrodinėjami tik tada, jeigu jie nurodyti nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtyje. Pažymėtina, kad dažniausiai šie požymiai įtvirtinti arba kaip kvalifikuojantys (pvz., kankinat ar kitaip itin žiauriai; kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu), arba kaip privilegijuojantys (pvz., Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnyje įtvirtintas sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus nurodo veikos padarymo aplinkybes). Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos BK įtvirtinti nauji kvalifikuojamieji požymiai tokie, kaip sunkaus ar nesunkaus sveikatos sutrikdymo padarymas savo artimajam gimineičiui ar šeimos nariui, nėščiai moteriai, dviems ar daugiau žmonių, dėl chuliganiškų paskatų, dėl savanaudiškų paskatų, siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles ir kt. Visgi, dėl darbo apimties nėra galimybės detaliam išanalizuoti kiekvieną sunkų ir nesunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojamąjį požymį, todėl daugiau dėmesio norėtusi skirti dažnai teismų praktikoje sutinkamai privilegijuotos sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties probleminiams aspektams.

2.1.5.1 Privilegijuota sudėtis

Analizuojant teisminę praktiką, dažnai susiduriama su skundais, kuriais nuteistieji teigia, kad jų padaryta veika – sunkus sveikatos sutrikdymas – padaryta labai susijaudinus ir turi būti kvalifikuota pagal Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnį,¹⁴⁴ todėl šiai sveikatos sutrikdymo sudėčiai norėtusi skirti daugiau dėmesio. Visų pirma paminėtina, kad sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus specifika yra ta, kad ši norma yra specialioji Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio atžvilgiu, todėl veika kvalifikuojama pagal šį straipsnį net ir esant kvalifikuojamųjų požymių, t. y. Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnis apima Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnį. Be to, šios sudėties

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-551/2005, 2K-560/2006, 2K-20/2007, 2K-663/2007, 2K-480/2008.

ypatumas yra tas, kad ši veika gali būti padaroma tik sužalojant kitą žmogų, t. y. Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnio dispozicijoje nėra numatytas žmogaus susargdinimas labai susijaudinus.

Analizuojant privilegijuoto sunkaus sveikatos sutrikdymo požymius, apibūdinančius veikos padarymo aplinkybės, pastebėtina, kad šie požymiai analogiškai nužudymo labai susijaudinus požymiams (Lietuvos Respublikos BK 130 straipsnis), kurių turinys detalai analizuojamas minėtame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. Šio nutarimo 24 punkte nurodyta, kad susijaudinimas siejamas su fiziologinio afekto būseną, kurią sukelia neteisėtas ar itin įžeidžiantis kaltinamąjį ar jo artimą asmenį nekentėjusiojo poelgis. Neteisėtas poelgis – tai bet koks prieš kaltininką ar jo artimą asmenį nukreiptas priešingas teisei nukentėjusiojo elgesys, kuris gali reikštis kėsanimusi į asmens gyvybę, sveikatą, turtą, smūgių sudavimu, kankinimu, laisvės atėmimu ir pan., taip pat psichiniu poveikiu – grasinimu panaudoti smurtą, tyčiojimusi, šantažu ir kitaip. Tuo pačiu pažymima, kad sprendamas, ar nukentėjusiojo poelgis yra itin įžeidžiantis, teismas turi atsižvelgti į tai, kiek nukentėjusiojo tyčiniai veiksmai esmingai prieštarauja moralės ir dorovės principams, pažeidžia žmogaus garbę ir orumą ir kaip tai paveikia kaltininką, atsižvelgiant į jo individualias asmenines savybes. Visgi, manytina, kad su išsakyta pozicija nederėtų visiškai sutikti. Nekyla abejonų, kad nepadoria forma nukreiptas negatyvus elgesys į asmenį visada žeidžia jo garbę ir orumą, tačiau tokio pobūdžio elgesys ne visada sukelia afekto būseną įžeistajam. Manytina, kad šiuo atveju derėtų pritarti baudžiamosios teisės mokslininko J. Nociaus išsakytai nuomonei, kad klausimas, ar poelgis yra itin įžeidžiamas, turėtų būti sprendžiamas vadovaujantis subjektyviuoju kriterijumi, t. y. kaip jis paveikia kaltininką, nes žmonės yra skirtingo jautrumo ir vienam tie patys jausmai ar žodžiai gali nesukelti emocijų, o kitam labai dideles.¹⁴⁵ Vadinasi, galima padaryti išvadą, kad nagrinėjamu atveju yra svarbiausia ne padori ar nepadori poelgio pasireiškimo forma, bet tai, ar įžeidžiantis poelgis sukėlė afekto būseną. Gyvenime gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai žodžiai gali būti pasakyti neutraliai, bet žeminančia prasme, suvokiama tik įžeistajam.

Visgi, reikia pripažinti, kad itin įžeidžiančio poelgio turinio nustatymas Lietuvos teismų praktinėje veikloje yra pakankamai komplikuoatas. Kaip vieną iš pavyzdžių galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje konstatuota, kad:

padaryta teisinga išvada, jog I .J. veikė ir sunkų kūno sužalojimą padarė būdamas didžiai susijaudinęs dėl nukentėjusiojo pavartoto priešingo įstatymams smurto bei sunkaus įžeidimo. Nukentėjusysis G. J. parodė, kad prieš įvykį jis vadino savo vaiką "senu senberniu". Nors nukentėjusysis prašė jo taip nevadinti, tėvas ir toliau tęsė tokias kalbas, kurios erzino sūnų. Kaip galima suprasti iš bylos medžiagos bei nuteistojo

¹⁴⁵ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 30-31.

*paaiškinimų, duotų kolegijos posėdyje, nuteistajam tai buvo skaudi tema, kuri buvo liečiama šeimoje ne pirmą kartą ir jį nuolat dirgindavo. Taigi tėvas suprato, kad tokio pobūdžio kalbos įžeidžia sūnų, sukelia jo pyktį.*¹⁴⁶

Tačiau kita Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis gali kelti tam tikrų abejonių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog:

*byloje nenustatyta tai, kad kasatorius buvo labai susijaudinęs dėl pavartoto prieš jį nukentėjusiojo smurto, nors pastarasis įžeidinėjo jį necenzūriniais žodžiais (pavadino „gaidžiu“) ir pirmas jam sudavė smūgį į veidą. Tik po to nuteistasis ėmėsi atsakomųjų fizinių veiksmų – sudavė keletą smūgių nukentėjusiajam į veido sritį. Net jeigu pripažinti, kad nukentėjusysis ir pavadino nuteistą „gaidžiu“, kolegija laiko, kad tai nebuvo rimta priežastis tokio pobūdžio smurtiniams veiksams, kokius atliko nuteistasis. Žodis „gaidys“ bendrinėje kalboje neturi jokios neigiamo potekstės, todėl negali būti vertinamas kaip sunkus įžeidimas.*¹⁴⁷

Taigi pateiktos nutartys rodo, teismai net ir esant panašioms faktinėms aplinkybėms įžeidžiančio poelgio turinį vertina ne vienodai.

Pažymėtina, kad veika pripažįstama padaryta labai susijaudinus tik tada, kai ji įvyko tuoj po nukentėjusiojo neteisėto ar itin įžeidžiančio kaltininką ar jo artimą asmenį poelgio kaip greitas atsakas į tai. Visgi, teismų praktika vertinant laiko tarpą nuo neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų iki pavojingos veikos taip pat yra prieštaringa. Šiuo atveju galima nurodyti dvi kasacines bylas, parodančias, kaip skirtingai teismai vertina aplinkybes, kai praėjo ilgesnis laiko tarpas tarp neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų ir kaltininko atsako. Vienoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis teismas konstatavo, jog:

*nukentėjusysis, būdamas girtas, atėjęs į nuteistojo namo kiemą elgėsi netinkamai: sudavė šakele jam per veidą, bandė įspirti, pavadino jį įžeidžiančiu žodžiu. Dėl tokių nukentėjusiojo veiksmų kaltinamasis susijaudino ir pasijuto įžeistas, bandė išvaryti nukentėjusį iš kiemo, jie susikibę grūmėsi. Po to kaltinamasis nubėgo į kambarį, pagriebė kirvį ir, pasakęs name buvusiai seseriai. "sudie, sesute, daugiau manęs niekas nebemuš", išbėgo į kiemą ir du kartus smogė ten stovėjusiam nukentėjusiajam Šie duomenys rodo, kad kaltinamasis buvo susijaudinęs ir supykęs, bet aplinkybes ir savo veiksmų prasmę suvokė ir galėjo juos kontroliuoti. Savo sumanymui įvykdyti atliko tam tikrus pasiruošimo veiksmus - nubėgo į virtuvę pasiimti kirvio, grįžo atgal ir smogė nukentėjusiajam. Tokie veiksmai nėra būdingi staiga susijaudinimo būsenai.*¹⁴⁸

Kitoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog teismas padarė teisingą išvadą, kad:

kaltinamasis veikė ir sunkų kūno sužalojimą padarė būdamas didžiai susijaudinęs dėl nukentėjusiojo pavartoto priešingo įstatymams smurto bei sunkaus įžeidimo. Po tėvo veiksmų nuteistasis dar nubėgo į virtuvę, paėmė peilį ir sugrįžęs sudavė juo du smūgius tėvui. Tai buvo atsakas į tėvo veiksmus. Iš liudytojos ir nukentėjusiojo parodymų matyti, kad virtuvėje jis užsibuvo neilgai, paėmė peilį ir iš karto

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-275/1999.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. gruodžio 22 d. nutartis. // Teismų praktika. 1998, Nr. 8.

¹⁴⁸ Ten pat.

*grįžo. Esant tokiai įvykių eigai, teismo išvada, jog kaltinamasis sudavė smūgius būdamas didžiai susijaudinęs dėl tėvo veiksmų jo atžvilgiu, neprieštaruja baudžiamosios teisės teorijos nuostatoms.*¹⁴⁹

Taigi remiantis Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato nutarimu „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinėmis nutartimis¹⁵⁰ galima padaryti išvadą, kad veika kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos BK 136 straipsnį tik įrodžius visas minėto straipsnio dispozicijoje esančias sąlygas: 1) nukentėjusiojo asmens neteisėtas ar itin įžeidžiantis kaltininką ar jo artimą asmenį poelgis; 2) didelis susijaudinimas, kylantis dėl tokių nukentėjusiojo veiksmų. Paminėtina, kad didelio susijaudinimo (fiziologinio afekto) būseną nustatoma pagal faktines bylos aplinkybes, prirėkus gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichologinė, teismo psichologinė – psichiatrinė ar kitokia ekspertizė, tačiau tokia ekspertizė skiriama turint duomenų, rodančių buvus fiziologinio afekto būseną; 3) kaltininko veiksmai turi būti greitas atsakas į nukentėjusiojo asmens neteisėtą ar įžeidžiantį poelgį. Pažymėtina, kad įstatymas nenustato laiko, per kurį kaltininkas turi padaryti nukentėjusiojo atžvilgiu pavojingus veiksmus, tačiau jis turi būti pakankamai trumpas, nes fiziologinis efektas, kurį lydi didelis susijaudinimas, trunka labai trumpą laiko tarpą. 4) nukentėjusiajam padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas.

Nustačius visas minėtas sąlygas veika gali būti pripažinta padaryta esant dideliame susijaudinime. Visgi, dėl tokių sąlygų kaip itin įžeidžiantis nukentėjusiojo poelgis ir greitas atsakas į tokį poelgį, teismų praktikoje vieningos nuomonės nėra.

2.2 Sveikatos sutrikdymo sudėčių subjektyvieji požymiai

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvieną nusikalstamą veiklą sudaro objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma, šiame darbe analizuojami nusikaltimai žmogaus sveikatai negali būti išsamiai ištirti be atskirų subjektyviųjų požymių analizės. Pastebėtina, kad praktikoje dažnai kyla veikos kvalifikavimo problemų tais atvejais, kai vien išorinių nusikalstamos veikos požymių neužtenka priimti teisingą teisinį sprendimą ir tokiu atveju tampa svarbu nustatyti kaltininko veikos subjektyviuosius požymius. Subjektyviųjų požymių nustatymas yra sudėtingas, nes jie, charakterizuojantys vidinę nusikaltimo pusę, paprasta akimi nematomi. Veikos kvalifikavimas bus teisingas tik tada, kai subjektyvieji nusikaltimo požymiai savo turiniu visiškai atitiks objektyviuosius nusikaltimo požymius. Baudžiamosios teisės teorijoje subjektyvieji nusikalstamos

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-275/1999.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-247/2007, 2K-254/2007, 2K-626/2007, 2K-70/2009.

veikos pagrindiniai požymiai yra kaltė ir pakaltinamumas, o fakultatyviniai – nusikalstamos veikos tikslas ir motyvas. Šiame darbe bus analizuojamas vienas iš problematiškiausių baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje subjektyvusis požymis – kaltė.

2.2.1. Kaltė

Lietuvos Respublikos BK 2 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas principas *nullum crimen sine culpa*, t. y. asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos BK nepateikiama kaltės sąvokos. Kaltė, kaip pagrindinis subjektyvusis požymis, baudžiamojoje teisėje apibūdinamas kaip psichinis asmens ir daromos pavojingos veikos (veikimo ir neveikimo) (intelektualinis kaltės momentas) ir padarinių santykis (valinis kaltės momentas). Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjamų nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtimis būdingos abi kaltės formos: tiek tyčinė (Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnis, 136 straipsnis, 138 straipsnis, 140 straipsnis), tiek neatsargi (Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnis, 139 straipsnis).

Lietuvos Respublikos BK 15 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad nusikaltimas yra tyčinis, jeigu jis padaromas tiesiogine ar netiesiogine tyčia, todėl baudžiamoji atsakomybė už sunkų (Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnis), nesunkų (Lietuvos Respublikos BK 138 straipsnis), nežymų sveikatos sutrikdymą ar fizinio skausmo sukėlimą (Lietuvos Respublikos BK 140 straipsnis) kyla tada, kai sveikata sutrikdoma veikiant tiesiogine ar netiesiogine tyčia. Siekiant atskleisti tyčinės kaltės turinį paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurioje nurodyta, kad:

*skirtingo masto sveikatos sutrikdymai gali būti padaromi tiesiogine tyčia, kai kaltininkas suvokia pavojingos veikos pobūdį ir siekia būtent tokių padarinių, kurie yra numatyti Lietuvos Respublikos BK XVIII skyriuje esančių straipsnių dispozicijose, arba netiesiogine tyčia, kai kaltininkas numato pavojingą veikos pobūdį ir suvokia tokių padarinių atsiradimo galimybę ir nors jų nesiekia, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti. Sąmoningas leidimas atsirasti padariniams esant netiesioginei tyčiai teismų praktikoje reiškia kaltininko abejingumą galimam kito žmogaus sveikatos sutrikdymui dėl pavojingos kaltininko veikos.*¹⁵¹

Atkreiptinas dėmesys, kad tyčios rūšis neturi įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui, tačiau teismai privalo teisingai nustatyti tyčios rūšį. Teisingai nustatyti tyčios turinį būtina todėl, kad tai lemia bausmės dydį ją individualizuojant (Lietuvos Respublikos BK 54 straipsnio 2 dalies 2 punktas) ir yra viena iš teisingo ir teisėto nuosprendžio sąlygų. Visgi, dažnai teismai nenurodo konkrečios tyčios rūšies ir neanalizuoja jos turinio.¹⁵² Vadinasi, kalbant apie tiesioginę ir

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-428/2008.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-524/2005, 2K-158/2006, 2K-94/2008, 2K-173/2008.

netiesioginę tyčią nusikaltimuose žmogaus sveikatai, galima padaryti išvadą, kad šios tyčios rūšys, kaip nurodo autorė E. Riaubaitė, viena nuo kitos skiriasi valiniu kaltės momentu, apibūdinančiu asmens psichinį santykį su padariniais, t. y. nori jis tų padarinių ar ne.¹⁵³

Šiame kontekste dera pažymėti, kad baudžiamosios teisės doktrinoje vyksta diskusija apie tai, kokio laipsnio padarinius esant tiesioginei tyčiai turi numatyti asmuo. Nors Lietuvos Respublikos BK padarinių numatymo laipsnis nenurodytas, tačiau baudžiamosios teisės teorijoje šiuo klausimu galima sutikti įvairių nuomonių. Pažymėtina, kad padarinių numatymo sąvoka negali būti suprantama siaurai ir, kaip teigia baudžiamosios teisės mokslininkas S. Bikelis, apima ne tik padarinių, bet ir priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių suvokimą.¹⁵⁴

Paminėtina, kad anglų baudžiamosios teisės mokslininkai J. C. Smith ir B. Hogan išskiria keturis padarinių numatymo laipsnius: 1) užtikrintą padarinių numatymą; 2) padarinių kilimo numatymą kaip labai tikėtiną; 3) padarinių numatymo kilimą kaip tikėtiną; 4) galimų, bet netikėtinų¹⁵⁵. Tuo tarpu baudžiamosios teisės mokslininkas S. Bikelis, teigdamas, kad numatymo laipsnis yra vienas iš tyčios rūšių bei tyčios ir nusikalstamo pasitikėjimo atribojimo kriterijus, nurodo tris padarinių numatymo laipsnius: 1) kaltininkas numato padarinius kaip praktiškai neišvengiamus (maždaug atitiktų nuo 90 iki 99,9 proc. padarinių tikimybe); 2) padariniai numatomi kaip gana tikėtini; 3) padariniai numatomi kaip nelabai tikėtini.¹⁵⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamosios teisės teorijoje vyrauja nuomonė, kad tiesioginės tyčios atveju kaltininkas turi numatyti padarinių kilimą kaip neišvengiamą, o padarinių numatymas kaip mažai tikėtinas šiuo atveju yra negalimas. Šiame kontekste derėtų paminėti, kad mokslininkas S. Bikelis, prieina prie išvados, jog tiesioginės tyčios atveju padarinių numatymas gali būti bet kokio laipsnio, tuo tarpu esant netiesioginei tyčiai kaltininkas padarinius numato kaip labai tikėtinus.¹⁵⁷ Manytina, kad reikėtų sutikti su išsakyta pozicija, kadangi sunku sutikti su požiūriu, kad esant tiesioginei tyčiai padariniai numatomi tik kaip neišvengiami, nes visada siekiamas rezultatas daugiau numanomas tik kaip tikėtinas, kuris dėl tam tikrų nenumatytų aplinkybių gali ir neatsirasti (pvz., užsikerta šautuvas). Be to, nesinorėtų sutikti su išsakyta pozicija, kad esant tiesioginei tyčiai padarinių kilimas kaip mažai tikėtinų yra negalimas, nes gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai asmuo, siekdamas tam tikro rezultato, ir žinodamas, kad naudoja tam netinkamas priemones, pasikeitus tam

¹⁵³Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. //Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 93.

¹⁵⁴Bikelis S. Nusikalstamos veikos pavojino pobūdžio suvokimas tyčioje. // Jurisprudencija. 2004, Nr. 60 (52). P. 68.

¹⁵⁵Smith J. C, Hogan B. Criminal law. 1978. P. 48.

¹⁵⁶Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007. P. 114.

¹⁵⁷Bikelis S. Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. // Jurisprudencija. 2004, Nr. 60 (52). P. 68-69.

tikroms aplinkybėms, pasiekia rezultatą. Ši teiginį norėtuši iliustruoti baudžiamosios teisės mokslininko S. Bikelio pateiktu pavyzdžiu: prie namo valdos motociklais atvažiuavę jaunuoliai užgaulioja namo savininką. Netverdamas pykčiu nukentėjusysis užsiundo nuvažiuojančius jaunuolius šunimi, nors ir supranta, kad dėl neblogo žvyrkelio kokybės ir laipsniškai didėjančio atstumo iki motociklininkų padaryti jiems kokios nors žalos greičiausiai nepavyks. Tuo metu nutrūksta vieno iš nuvažiuojančiųjų motociklo grandinė, šuo jį paveja ir apkandžioja.¹⁵⁸

Be to, analizuojant Lietuvos teismų praktiką, galima pastebėti, kad kaltininko numatymo pobūdžio klausimas visai nenagrinėjamas. Baudžiamosios teisės mokslininkas S. Bikelis teigia, kad praktikoje galima sutikti daugybę atvejų, kai padarinių numatymo klausimas nenustatinėjamas, vietoj to naudojant tokias formuluotes kaip „kaltininkas veikė tyčia, tad jo padaryta nusikalstama veika yra tyčinė“, „kaltininkas veikė tyčia, tarp jo veikos ir kilusių padarinių yra priežastinis ryšys, tad jo padaryta nusikalstama veika yra tyčinė“, „neapibrėžtos tyčios atveju kaltininkas nenumto konkrečių padarinių, bet vis tik nusikalstamą veiką padaro tyčia“.¹⁵⁹ Ši teiginį patvirtina gausi teismų praktika, kurioje galima aptikti ne vieną aukščiau minėtą formulotę.¹⁶⁰ Pažymėtina, kad remiantis aukščiau minėta teismų praktika, galima prieiti prie išvados, kad tuo atveju, kai kaltininkas tiksliai nenumato, jog jo veika sukels atitinkamus padarinius, šiuo atveju tam tikro masto sveikatos sutrikdymą, reiškia, jis nenumato baudžiamajame įstatyme įtvirtintų pavojingų padarinių, todėl tokios veikos negalima kvalifikuoti kaip tyčinės. Padarinių numatymas yra būtina tyčios sąlyga, tačiau priklausomai nuo to, ar tyčia yra tiesioginė ar netiesioginė, skiriasi padarinių numatymo laipsnis. Bendrosios teisinės sistemos mokslininkai, tokie kaip A. Ashwort nurodo, kad situacija, kai asmuo veikia smurtaudamas ir negalvodamas apie padarinius gali būti tik dviem atvejais: 1) kai asmuo veikia impulsyviai, 2) kai kaltininkas padarinių atžvilgiu yra abejingas.¹⁶¹ Visgi, kaip teigia bendrosios teisės sistemos baudžiamosios teisės teoretikas G. Williams, kaltininkas, esantis normalios psichinės būklės, smurtaudamas negali veikti nieko negalvodamas net ir tada, kai jis elgiasi impulsyviai ar yra abejingas padarinių atžvilgiu.¹⁶²

Vadinasi, galima prieiti prie išvados, kad situacija, kai normalios psichikos asmuo smurtaudamas nenumato tokios veikos pavojingų padarinių yra negalima, išskyrus du anksčiau minėtus atvejus.

¹⁵⁸ Bikelis S. Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. // Jurisprudencija. 2004, Nr. 60 (52). P. 68-69.

¹⁵⁹ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) Vilnius, 2007. P. 131.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-524/2005, 2K-621/2006, 2K-38/2007.

¹⁶¹ Ashwort A. Principles of criminal law. 2003, P. 182-183.

¹⁶² Williams G. Textbook of criminal law. 1978, P. 62.

Kalbant apie tai, kad sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas tiek tiesiogine tyčia, tiek ir netiesiogine tyčia, galima paminėti autorės E. Riaubaitės išsakytą nuomonę, kad skirtingo masto sveikatos sutrikdymų padarymo atvejais netiesioginė tyčia yra mažai tikėtina, nes asmuo, kuris suvokia, kad savo veiksmais sutrikdys kitam sveikatą, ir pvz., suduoda jam vieną ar kelis smūgius rankomis į galvą arba smogia vieną kartą peiliu į pilvą ir dėl to nukentėjusiajam padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas, negali nenorėti kilusių padarinių, būti jiems abejingas, t. y. apie netiesioginę tyčią kalbėti negalima, kai asmuo sąmoningai sukuria sąlygas, kurioms esant neišvengiamai bus sutrikdyta kito žmogaus sveikata¹⁶³. Pažymėtina, kad naujesnėse nutartyse pastebima tendencija analogiška aukščiau išsakytai nuomonei. Vienoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad:

teismai teisingai kvalifikavo nusikalstamą veiką pagal Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnį. Teismas, nustatęs, kad kaltininkas norėjo sužaloti nukentėjusįjį, negalėjo tuo pačiu teigti, kad jo veikoje yra netiesioginė tyčia, kuri reikalauja padarinių nenoro ar abejingumo jiems. Nagrinėjamu atveju matyti, kad kaltininko panaudotas nusikaltimo padarymo įrankis (peilis) bei padarytų sužalojimų lokalizacija (du dūriai į gyvybiškai svarbias pilvo ir krūtinės sritis) rodo, kad jis siekė sutrikdyti asmens sveikatą. Šioje situacijoje du kartus panaudodamas peilį kaltininkas negalėjo nenorėti kiliančių padarinių ir būti jiems abejingas, nes jau vien pasirinktas veikimo būdas, t. y. smūgis žalojančiu įrankiu į gyvybiškai svarbias žmogaus kūno vietas, patvirtina, kad kaltininkas numatė, kad neišvengiamai sužalos sveikatą ir norėjo sužaloti nukentėjusįjį. Todėl asmuo, kuris darydamas nusikalstamą veiką pasirenka tokį veikimo būdą, kada sveikata bus sutrikdyta neišvengiamai ar esant pakankamai didelei tikimybei, negali būti pripažintas veikusiu netiesiogine tyčia¹⁶⁴.

Norėtusi pastebėti, kad nagrinėjant teismų praktiką galima aptikti ir nutarčių, kuriose konstatuojama, kad kaltinamasis nusikalstamą veiką padarė tiesiogine tyčia¹⁶⁵, ir nutarčių, kuriose konstatuojama, kad kaltinamasis veikė netiesiogine tyčia.¹⁶⁶

Paanalizavus teismų praktiką¹⁶⁷, galima teigti, jog nusikaltimai žmogaus sveikatai pasižymi tuo, kad teismams sudėtinga nustatyti asmenų, padariusių minėtus nusikaltimus, kaltės formą ir turinį, nes dažnai kaltininkai neigia padarę nusikalstamą veiką arba, nors ir pripažįsta kaltę, tačiau neigia kaltės formą dėl padarytos veikos. Pažymėtina, kad šiuo atveju ypač didelę reikšmę teismų praktikoje sveikatos sutrikdymų kvalifikavimui turi tiesioginės tyčios skirstymas į apibrėžtą ir neapibrėžtą. Apibrėžtos ir neapibrėžtos tyčios sąvokos pateiktos aukščiau minėtame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, kurio 6 punkte nurodyta, kad apibrėžta tyčia yra tada, kai yra veikama siekiant atimti

¹⁶³ Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. //Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 93.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-428/2008.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-194/2008, 2K-494/2007, 2K-428/2008,

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-854/2007, Nr. 2K-757/2007, Nr. 2K-431/2008.

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-629/2004, 2K-237/2005, 2K-38/2007, 2K-120/2007, 2K-385/2007.

gyvybę, o neapibrėžta yra tada, kai kaltininkas galimybę atsirasti įvairiems jo pavojingos veikos padariniams numato bendrai, tų padarinių savo sąmonėje nedetalizuoja ir vienodai nori bet kurio iš jų atsiradimo. Iš pateiktos teismų praktikos galima padaryti išvadą, kad paprastai tyčinio sveikatos sutrikdymo atveju asmuo veikia neapibrėžta tyčia, t. y. asmuo supranta, kad savo veika kelia pavojų kito žmogaus sveikatai, supranta, kad dėl jo veikos bus padarytas tam tikro dydžio sveikatos sutrikdymas ir nori bet kurio laipsnio sveikatos sutrikdymo sukėlimo. Be abejonės, galimi ir tokie atvejai, kai kaltininkas veikia apibrėžta tyčia, t. y. nori konkrečiai apibrėžtų padarinių ir jų siekia. Šiuo atveju galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje konstatuota, kad:

*kaltinamasis, suduodamas gulinčiai žmonai smūgį į kairįjį petį, suprato, kad taip sukelia jai fizinį skausmą ir to norėjo, t. y. veikė tiesiogine apibrėžta tyčia.*¹⁶⁸

Atkreiptinas dėmesys, kad 1961 m. BK buvo numatyta sudėtis, numachiusi atsakomybę už sunkų sveikatos sužalojimą, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį. Dabar galiojančiame baudžiamajame įstatyme tokios sudėties nėra, bet teismų praktikoje vis dar galima sutikti daugybę atvejų, kai asmuo smurtaudamas, tačiau nenorėdamas nukentėjusiojo mirties, jį nužudo.¹⁶⁹ Tokiu atveju aktualia tampa profesoriaus V. Piesliako nurodyta teismų praktikoje dažniausiai išskylanti problema, kai panaudojant mechaninio ar fizinio poveikio priemones, nukreiptas į gyvybiškai svarbias žmogaus kūno vietas, padaromas sveikatos sutrikdymas, sukėlus nukentėjusiojo mirtį, ir kaltininkas teigia nenorėjęs nukentėjusiojo nužudyti.¹⁷⁰ Taigi iškyla klausimas, kaip reikėtų teisiškai vertinti tokio pobūdžio kaltininko veiksmus. Šiuo atveju tyčios skirstymas į apibrėžtą ir neapibrėžtą yra pagrindinis kriterijus, turintis didelę praktinę reikšmę, siekiant atriboti pasikėsinimą nužudyti nuo tyčinio sveikatos sutrikdymo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei byloje“ 6 punkte įtvirtinta nuostata, kad veika gali būti kvalifikuojama kaip nužudymas tik esant apibrėžtai kaltininko tyčiai atimti gyvybę, t. y. tyčinis sveikatos sutrikdymas, padarytas esant tiesioginei apibrėžtai tyčiai atimti gyvybę, kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti. Esant tiesioginiai neapibrėžtai tyčiai veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius – kaip nužudymas ar atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas. Vadinas, apibrėžtos ir neapibrėžtos tyčios nustatymas yra svarbus kriterijus vertinant tyčios kryptingumą. Šį teiginį iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė nuteistojo kasacinį skundą, kuriuo nuteistasis prašė jo padarytą veiką perkvalifikuoti iš Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalies į 137 straipsnį ir konstatavo:

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-494/2007.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-354/2007, 2K-586/2004, 2K-629/2004.

¹⁷⁰ Piesliakas V. Kaltė ir jos nustatymas // Socialistinė teisė. 1986, Nr. 4. P. 38-39.

nuteistasis, būdamas neblaivus, konflikto metu tyčia peiliu dūrė nukentėjusiajam į krūtinę padarydamas jam sunkų sveikatos sutrikdymą. Jis, į šokių salę atsinešęs peilį, turėjo tikslą jį panaudoti galimo konflikto su kitais asmenimis atveju ir susidarius konfliktinei situacijai jį panaudojo. Ši aplinkybė patvirtina, kad peilį nuteistasis rengėsi panaudoti ir panaudojo sąmoningai. Nuteistasis durdamas nukentėjusiajam peiliu į priekį ištiestomis rankomis privalėjo numatyti, kad dėl jo veiksmų gali atsirasti pavojingi padariniai ir nors jų nenorėjo, tačiau sąmoningai leido jiems kilti, t. y. nuteistasis veikė netiesiogine tyčia ir tokiais atvejais, kaip patvirtina ir susiklosčiusi teismų praktika (kasacinės bylos Nr. 2K-757/2007, 2K-173/2008 ir kitos), veika kvalifikuojama pagal faktiškai sukeltus padarinius.¹⁷¹

Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausio Teismo atmetė nuteistojo kasacinį skundą jo padarytą veika iš Lietuvos Respublikos BK 22 straipsnio 1 dalies ir 129 straipsnio 1 dalies perkvalifikuoti į 135 straipsnio 1 dalį. Šioje byloje buvo nustatyta, kad:

nuteistasis, būdamas neblaivus, metaliniu arbatinuku, metaliniu dulkių siurblio kotu ir plaktuku tyčia sudavė nukentėjusiajam į galvą, veidą, abi rankas ir kojas ne mažiau kaip 44 smūgius, padarydamas jai sunkų sveikatos sutrikdymą, taip pasikėsino nužudyti, bet nusikaltimo nebaigė dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, nes buvo sulaikytas policijos pareigūnų. Kaltininko padaryta veika teisingai kvalifikuota kaip pasikėsinimas nužudyti, o ne sunkus sveikatos sutrikdymas, nes kaltininkas, atlikdamas aukščiau minėto pobūdžio veiksmus, suvokė, kad jo veiksmai yra pavojingi nukentėjusiosios gyvybei, numatė, kad nuo jo veiksmų nukentėjusioji gali mirti, ir to norėjo. Iš bylos aplinkybių matyti, kad nuteistasis sudavė nukentėjusiajam ne mažiau kaip 44 smūgius, iš jų ne mažiau kaip 16 buvo suduota į galvą, smūgiuota sunkiais metaliniais daiktais. Visa tai rodo kaltininko tyčią nužudyti.¹⁷²

Visgi, reikėtų pripažinti, jog tokia teismų praktika nagrinėjamu klausimu kritikuojama baudžiamosios teisės mokslininkų.

Derėtų paminėti S. Bikelio suformuluotą poziciją dėl teismų praktikoje naudojamo pagrindinio nusikalstamų veikų atribojimo kriterijaus, kai esant apibrėžtai tyčiai padaryta nusikalstama veika kvalifikuojama pagal kaltininko tyčios turinį, o esant neapibrėžtai tyčiai – pagal kilusius padarinius. Tokia kvalifikacijos taisyklė, kaip nurodo mokslininkas S. Bikelis, neturi jokio teorinio pagrindimo, nes tyčinių nusikalstamų veikų pavojingumą lemia ne faktiškai kilę padariniai, bet padariniai, į kuriuos yra nukreipta kaltininko tyčia, todėl daro prielaidą, jog šios taisyklės įsigalėjimui reikšmės turėjo grynai praktiniai sumetimai – kur kas paprasčiau nusikalstamas veikas kvalifikuoti pagal kilusius padarinius nei pagal kaltininko tyčios turinį.¹⁷³

Šiuo aspektu, norėtusi atkreipti dėmesį ir į baudžiamosios teisės teoretiko V. Pavilionio išsakytas mintis, kad vadovaujantis normų konkurencijos taisyklėmis, lengvesni nusikaltimai negali apimti sunkesnių, dėl to ir apibrėžtos tyčios atveju tyčia padaryti mažiau pavojingą nusikaltimą negali apimti į sunkesnį nusikaltimą nukreiptos tyčios.¹⁷⁴

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-431/2008.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausio Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-385/2007.

¹⁷³ Bikelis S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 31.

¹⁷⁴ Pavilionis V. Baudžiamosios teisės normų konkurencija // Teisės problemos. 1996, Nr. 2. P. 43.

Taigi, baigiant kalbėti apie vieną iš kaltės formų - tyčią – būtina pabrėžti, jog kiekvienu konkrečiu atveju teismai privalo teisingai nustatyti tyčios rūšį. Šiuo atveju pritartina baudžiamosios teisės mokslininko G. Kiškio išsakyta nuomonei, kad sprendžiant kaltininko tyčios klausimą, būtina atsižvelgti į visas padaryto nusikaltimo aplinkybes, kurios yra padarytos veikos psichologinės interpretacijos priemonė: nusikaltimo įrankius ir būdą, sužalojimų kiekį, jo pobūdį, išsidėstymą, nusikalstamų veiksmų intensyvumą, jų nutraukimo priežastis, kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykius, elgesį įvykio metu, prieš nusikaltimą ir po jo.¹⁷⁵ Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 6 punkte ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinėse nutartyse.¹⁷⁶ Be to, išanalizuotos teismų nutartys, kalbant apie tyčinę kaltės formą, leidžia daryti išvadą apie dvejopą veikų kvalifikaciją:

- 1) inkriminuojama realiai kilę padariniai, jei asmuo veikė apibrėžta tyčia ir ji buvo iki galo realizuota, arba jis veikė neapibrėžta tyčia ir norėjo bet kokių padarinių;
- 2) inkriminuojamas pasikėsinimas nužudyti ir realiai sukelti padariniai (atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas), jei asmuo veikė apibrėžta tyčia konkrečių nekilusių padarinių atžvilgiu.

Visgi, būtina atkreipti dėmesį ir į aukščiau minėtas baudžiamosios teisės teorijoje išsakytas pagrįstas abejones dėl teismų praktikoje suformuotų kvalifikavimo taisyklių esant tyčinei kaltės formai.

Be tyčinių sveikatos sutrikdymų, baudžiamasis įstatymas numato atsakomybę ir už neatsargų sunkų (Lietuvos Respublikos BK 137 straipsnis) ir nesunkų (Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnis) sveikatos sutrikdymą. Neatsargumas konkretaus sveikatos sutrikdymo atveju gali pasireikšti viena iš dviejų baudžiamajame įstatyme įtvirtintų neatsargios kaltės rūšių: arba kaip nusikalstamas pasitikėjimas, arba kaip nusikalstamas nerūpestingumas. Lietuvos Respublikos BK 16 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad esant nusikalstamam pasitikėjimui asmuo numato, kad dėl jo veikos (veikimo ar neveikimo) gali atsirasti baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai (šiuo atveju skirtingo masto sveikatos sutrikdymai), tačiau lengvabūdiškai tikisi jų išvengti. Lietuvos Respublikos BK 16 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad esant nusikaltamam nerūpestingumui asmuo nenumato, kad dėl jo veikos (veikimo ar neveikimo) gali atsirasti baudžiamojo įstatymo numatyti padariniai, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti. Vadinasi, esant tyčiai, kaip teigia autorė E. Riaubaitė, asmuo suvokia daromos veikos pavojingą

¹⁷⁵ Kiškis G. Nusikaltimų prieš žmogų subjektyvinės pusės nustatymas // Teisės apžvalga. 1992, Nr. 2. P. 12.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-558/2006.

pobūdį, esant nusikalstamam pasitikėjimui asmuo suvokia daromas veikos rizikingą pobūdį, o esant nusikalstamam nerūpestingumui asmuo nesuvokia daromos veikos nei pavojingo, nei rizikingo pobūdžio ir dėl to nenumato pavojingų padarinių.¹⁷⁷ Pažymėtina, kad nusikalstamas nerūpestingumas yra dažniausiai nusikaltimų žmogaus sveikatai sutinkama neatsargios kaltės rūšis. Be to, teismų praktikoje siekiant atskirti nusikalstamą nerūpestingumą nuo tyčios kyla nemažai problemų. Šį teiginį iliustruoja teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suabejojo žemesniųjų teismų kvalifikacija ir nurodė, kad:

teismai kaltinamojo veiką (kaltinamasis konflikto su nukentėjusiuoju metu mušė jį, be kitų smūgių sudavė kumščiu tris smūgius į šoną blužnies projekcijoje, dėl ko nukentėjusiajam trūko blužnis, išsivystė vidinis kraujavimas ir jis kitą dieną mirė) kvalifikavo kaip sutaptį pagal Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalį ir 1961 m. BK 109 straipsnio 1 dalį. Tokią išvadą grįsdami tuo, kad kaltinamasis mušdamas nukentėjusįjį ir suduodamas jam smūgiu į pilvo – krūtinės sritį, nenumatė nukentėjusiojo mirties, tačiau numatė, kad gali jam padaryti sunkų sveikatos sutrikdymą. Visgi, kaltinamasis numatė nukentėjusiojo mirtį ir perkvalifikavo nusikalstamą veiką iš sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutapties į nužudymą (1961 m. BK 104 straipsnis).¹⁷⁸

Analogiška pozicija suformuota kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje, kuria atmestas nukentėjusiosios skundas dėl veikos kvalifikacijos pagrįstumo pagal Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnio 1 dalį.

Byloje nustatyta, kas nuteistasis kumščiu smogė nukentėjusiajam į veidą pažandės srityje, dėl to šis parkrito ir atsitrenkęs galva į asfalto dangą mirė, t. y. neatsargiai atėmė kito žmogaus gyvybę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nuteistojo padaryta veika teisingai kvalifikuota kaip neatsargus gyvybės atėmimas pagal Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnio 1 dalį. Šiuo atveju jo kaltė pasireiškė nusikalstamo nerūpestingumo forma, t. y. nuteistasis suduodamas stiprų smūgį į pažandę nenumatė, kad nukentėjusysis kris aukštiekninkas, ir atsitrenkus galvai į asfaltuotą kelio dangą, mirs, nors pagal veikos aplinkybes ir asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti.¹⁷⁹

Pastebėtina, jog naujesnėse nutartyse galima pastebėti kitokią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą poziciją dėl neatsargios kaltės formos. Tai galima pailiustruoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi, kuria pakeista žemesniųjų teismų nuosprendžiai veika perkvalifikuojant iš Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 1 dalies į 135 straipsnio 1 dalį ir 132 straipsnio 1 dalį. Minėtoje nutartyje konstatuota, kad:

asmuo nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 1 dalį dėl to, kad konflikto su 60 metų moterimi metu sudavė ranka vieną smūgį jai į kairį skruostą, įvykus rotaciniam galvos judesiui, po kietuoju galvos smegenų dangalu išsiliejo kraujas, o tai sukėlė komplikacijas – galvos smegenų suspaudimą ir pabrinkimą ir po keturių dienų nukentėjusioji mirė. Nors byloje nustatyta, kad nukentėjusiosios mirties priežastimi buvo dėl nuteistojo veikos moters organizme sukelti padariniai, kadangi gyvybės atėmimas nėra

¹⁷⁷ Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11(113). P. 95.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-629/2004.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-299/2004.

*dėsningas vieno smūgio į veidą padarinys, kaltininkas paprastai nesuvokia, kad tokia veika pavojinga kito žmogaus gyvybei ir ir nenumato tokių padarinių kaip gyvybės atėmimas, todėl nesuvokia daromos veikos pavojingumo, nenumato pavojingų padarinių, todėl tie padariniai negali būti inkriminuojami kaip padaryti esant tyčinei kaltės formai. Tačiau kasatorius, suduodamas ranka smūgį į veidą, suvokė, kad kelia pavojų nukentėjusiosios sveikatai, o tai suvokdamas, jis numatė, kad gali padaryti savo veiksmais nukentėjusiajai sveikatos sutrikdymą. Tokiu atveju, veika kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnį ir 135 ar 138 straipsniuose numatytų nusikaltimų sutaptį, jei dėl žmogaus gyvybės atėmimo yra neatsargi kaltė.*¹⁸⁰

Analogiška nuostata įtvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimo „Dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 27 punkte.

Šiuo aspektu derėtų paminėti autorės E. Riaubaitės išsakytą nuomonę, jog pagal Lietuvos Respublikos BK 132 ir 135 ar 138 straipsnių sutaptį derėtų kvalifikuoti ir tuos atvejus, kai kaltininkui sudavus nukentėjusiajam ranka vieną smūgį į galvą ar į krūtinės sritį, šis nuo suduoto smūgio krenta, atsitrenkia galva į kietą grindinį ir miršta.¹⁸¹ Nepritarimas minėtos veikos kvalifikavimui tik pagal Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnį motyvuojamas tuo, jog tokiais atvejais kaltininkas suvokia ir numato, kad suduodamas smūgį į veidą ar krūtinę sutrikdys nukentėjusiajam sveikatą, todėl šie padariniai jam turi būti inkriminuoti kaip tyčiniai, tačiau, kaip teigiama toliau, kaltininkas nenumato, nors remdamasis savo gyvenimiška patirtimi turėjo ir galėjo tai numatyti, kad dėl suduoto smūgio nukentėjusysis nugrius ir, susitrenkęs galvą į kietą grindinį, gali mirti, todėl greta sunkaus sveikatos sutrikdymo kaltininko veika turi būti kvalifikuota pagal Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnį kaip neatsargus gyvybės atėmimas esant nusikalstamam nerūpestingumui.¹⁸²

Galbūt galima sutikti, kad asmuo, žalodamas kitą žmogų, tokius padarinius kaip sunkus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas numato kaip labai tikėtinus, negu tai, kad žalojamas žmogus mirs, todėl tokiu atveju kaltininko padaryta veika gali būti kvalifikuota kaip neatsargaus gyvybės atėmimo ir sunkaus arba nesunkaus sveikatos sutrikdymo sutaptis.

Visgi, kaip pastebi baudžiamosios teisės mokslininkas S. Bikelis, minėtas nusikalstamos veikos kvalifikavimas teismų praktikoje yra retas ir tokiose situacijose, kai kaltininkas suduoda vieną ar kelis smūgius kumščiu ir nukentėjusysis miršta, teismai neretai nustato kaltininko tyčią nužudyti, o jeigu padaroma išvada, kad gyvybė atimta neatsargiai - nusikalstama veika kvalifikuojama kaip neatsargus gyvybės atėmimas, t. y. teismai neapsvarsto galimybes, ar suduodamas smūgį

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-354/2007.

¹⁸¹ Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11(113). P. 97.

¹⁸² Ten pat. P. 97.

¹⁸² Ten pat. P. 97.

nukentėjusiajam, kaltininkas neturėjo tyčios jį sužaloti.¹⁸³ Be to, nagrinėjant šį klausimą negalima nepaliesti ir su nusikalstamos veikos padarymu iškylančių teisinių pasekmių klausimo. Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio (sunkus sveikatos sutrikdymas) ir 138 straipsnio (nesunkus sveikatos sutrikdymas) sankcija palyginus su Lietuvos Respublikos BK 132 straipsniu (neatsargus gyvybės atėmimas) sankcija yra griežtesnė, todėl kaltinamiesiems skiriamos lengvesnės bausmės.

Vadinasi, baigiant kalbėti apie vieną iš kaltės formų – neatsargumą – galima padaryti išvadą, kad baudžiamosios teisės teorija ir praktika šiuo klausimu yra nevienareikšmė.

Kalbant apie subjektyvųjų nusikaltimų žmogaus sveikatai požymį - kaltę – norėtusi atkreipti dėmesį į baudžiamosios teisės teorijoje sutinkamą mišrią kaltės formą. Šiuo aspektu svarbi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurioje konstatuota, kad:

pirmosios instancijos teismas konstatuodamas, kad kaltinamojo veiksmai ikiteisminio tyrimo metu buvo neteisingai kvalifikuoti kaip tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas, numatytas BK 135 straipsnio 1 dalyje, tokią savo išvadą pagrindžia teiginiu, jog „kaltinamojo. veiksmai veikos prasme buvo tyčiniai, tačiau jie buvo spontaniški, o ne iš anksto apgalvoti. Atsiradusių pasekmių atžvilgiu kaltinamojo. veiksmai buvo neatsargūs, pasireiškę nusikalstamu nerūpestingumu. [...] kaltinamojo veiksmai turėtų būti kvalifikuoti kaip nusikaltimas padarytas dėl neatsargumo“. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos „teismas padarė teisingą ir pagrįstą išvadą, kad nuteistasis tyčios sužaloti nukentėjusį neturėjo, jo veiksmai atsiradusių sunkių pasekmių atžvilgiu yra neatsargūs“. Taigi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai iš esmės tvirtina, kad nuteistasis veikė mišria kaltės forma, kuri žinoma baudžiamosios teisės teorijoje, bet baudžiamajame įstatyme nėra įtvirtinta, vadinasi, atmetama, nes BK 14 straipsnyje nustatyta, kad asmuo nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą gali padaryti tik tyčia arba neatsargiai. Pagal baudžiamąjį įstatymą toje pačioje kaltininko veikoje negali būti skirtingų kaltės formų ar rūšių arba įstatyme nenumatytos kaltės formos ar rūšies.¹⁸⁴

Vadinasi, baudžiamasis įstatymas kalba tik apie tyčinį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, todėl atskiri nusikalstamos veikos požymiai tyčiniai ar neatsargūs negali būti. Tiriant kiekvieną nusikalstamą veiką turi būti konstatuojama konkreti kaltės forma – tyčia ar neatsargumas viso nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo atžvilgiu. Dėl to teismų praktikoje negalima ir mišri kaltės forma.

Taigi kaltė nusikaltimuose žmogaus sveikatai yra pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis atibojama skirtingo masto sveikatos sutrikdymai bei kriterijus, kuriuo remiantis atibojama nusikaltimai žmogaus sveikatai nuo kitų nusikalstamų veikų. Nagrinėjamu atveju kaltė gali pasireikšti abejomis formomis – tyčia, kuri gali būti tiesioginė ar netiesioginė, apibrėžta ar neapibrėžta, ir neatsargumu, kuris gali pasireikšti kaip nusikalstamas pasitikėjimas ar nusikalstamas nerūpestingumas. Pažymėtina, kad sutrikdydamas žmogaus sveikatą kaltininkas dažnai veikai neapibrėžta tyčia, o esant neatsargumui – nusikalstamu pasitikėjimu.

¹⁸³ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007. P. 134.

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-558/2005.

Atlikus sveikatos sutrikdymo sudėčių objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių analizę, galima teigti, jog nusikaltimai žmogaus sveikatai – tai nusikalstamos veikos, pasireiškiančios neteisėtu, pavojingu, tyčiniu ar neatsargiu žalos padarymu kito žmogaus sveikatai, pažeidžiant kūno audinius ar organus, sutrikdant jų fiziologines funkcijas arba kitaip susargdinant.

3. Sveikatos sutrikdymų atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų

Nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtyse fizinis smurtas kriminalizuojamas tiesiogiai, tačiau nederėtų pamiršti, kad sveikatos sutrikdymai yra ir kitų nusikalstamų veikų sudėčių požymis. Kaip pavyzdį būtų galima paminėti išžaginimą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos BK 149 straipsnyje, darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos BK 176 straipsnyje, plėšimą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnyje, turto prievartavimą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos BK 181 straipsnyje, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnyje, viešosios tvarkos pažeidimą, įtvirtintą LR BK 284 straipsnyje, ir kt. Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais minėtų veikų sudėtys apima tam tikro masto sveikatos sutrikdymus ir atskirai pagal Lietuvos Respublikos BK XVIII skyriuje numatytų nusikaltimų žmogaus sveikatai straipsnius nekvalifikuojamos, tačiau egzistuoja nemažai atvejų, kai aukščiau minėtos nusikalstamų veikų sudėtys tam tikro sveikatos sutrikdymo masto neapima ir turi būti kvalifikuojamos atskirai. Taigi šiuo atveju susiduriame su baudžiamosios teisės normų atribojimo klausimu. Šio klausimo aktualumą skatina tai, kad įsigaliojęs Lietuvos Respublikos BK nepasižymėjo vientisu teisiniu reglamentavimu. Be to, įsigaliojus Lietuvos Respublikos BK tam tikrose nusikalstamų veikų sudėtyse nebeliko kvalifikuojančio požymio, pažymintio sveikatos sutrikdymo mastą (paminėtina 1961 m. BK 272 straipsnio 3 dalis, taikyta plėšimo, susijusio su sunkaus kūno sužalojimu, atvejui). Taigi, turint omeny tai, kad atitinkamo masto sveikatos sutrikdymai yra ir kitų nusikalstamų veikų sudėčių požymis, aktualu paanalizuoti klausimus, susijusius su nusikaltimų žmogaus sveikatai atribojimu nuo kitų nusikalstamų veikų ir tokiu būdu išsiaiškinti su veikų kvalifikavimu susijusius probleminius klausimus. Šiame kontekste būtina paminėti, kad nagrinėjamu atveju susiduriame su baudžiamosios teisės normų konkurencija.

Baudžiamosios teisės mokslininkas A. Klimka nurodo, kad baudžiamosios teisės normų konkurencijos sąvoka vartojama tais atvejais, kai viena nusikalstama veika atitinka kiekvienos iš dviejų ar daugiau normų numatytų sudėčių požymius.¹⁸⁵ Siekiant tinkamai vadovautis baudžiamosios teisės normų konkurencijos taisyklėmis ir išvengti su padarytų nusikalstamų veikų kvalifikavimu iškylančių problemų, baudžiamosios teisės teorijoje skiriamos šios normų konkurencijos rūšys:

- 1) bendrosios ir specialiosios normų konkurencija;
- 2) specialiųjų normų konkurencija;

¹⁸⁵ Klimka A. Nusikaltimų kvalifikavimas. Vilnius, 1970. P. 73.

3) visumos ir dalies normų konkurencija.¹⁸⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad kalbant apie nusikaltimų žmogaus sveikatai attribojimą nuo kitų nusikalstamų veikų vadovausimės bendrosios ir specialiosios bei visumos ir dalies normų konkurencijos taisyklėmis.

Baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstama, jog bendrosios ir specialiosios teisės normų konkurencija egzistuoja tada, kai vienai nusikalstamai veikai gali būti pritaikytos dvi normos: viena bendresnė, kita konkretesnė.¹⁸⁷ Tokiu atveju, kaip nurodo mokslininkas A. Klimka, taikytina specialioji norma, nes įstatymų leidėjas, iš bendrosios normos išskirdamas specialiąją normą, siekia pabrėžti tam tikrų nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį, diferencijuoti atsakomybę už jas, subtiliau apspręsti atsakomybės ribas.¹⁸⁸

Visumos ir dalies normų konkurencija apibūdina situaciją, kada už padarytą nusikalstamą veiką gali būti taikomos dvi baudžiamosios teisės normos, tačiau viena norma atitinką veiką tiksliausiai ir tuo pačiu, išsamiausiai ją aprašydama, apima jos visumą.¹⁸⁹ Visgi, galima susidurti su atvejais, kai nusikaltimo dalis, įeinanti į visumą, padaryta pavojingiau, negu numato šią visumą apibūdinantis įstatymas. Tokiu atveju būtina nustatyti visumos ir dalies pavojingumą: jei bet kurią visumos dalį sudarys dalis, kuri gali būti vertinama kaip pavojingesnė už visumą, ji taikoma kartu su visumos norma¹⁹⁰, t. y. pagal nusikaltimų sutaptį.

Pažymėtina, kad atsižvelgiant į šio darbo apimtį, toliau bus nagrinėjama nusikaltimų žmogaus sveikatai attribojimo probleminiai aspektai nuo tokių nusikalstamų veikų, dėl kurių teorijoje ir praktikoje daugiausia kyla diskusinių klausimų.

3.1 Sveikatos sutrikdymų attribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų esant bendrosios ir specialiosios teisės normų konkurencijai

Bendrujų ir specialiųjų baudžiamosios teisės normų konkurencija esti tarp Lietuvos Respublikos BK 135 -140 straipsniuose numatytų nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėčių ir Lietuvos Respublikos BK 176 straipsnio 1 dalies (darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas), Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 1-4 dalių (kelių transporto eismo

¹⁸⁶ Paviolis V. Baudžiamosios teisės normų konkurencija // Teisės problemos. 1996, Nr. 2. P. 39.

¹⁸⁷ Ten pat. P. 40.

¹⁸⁸ Klimka A. Nusikaltimų kvalifikavimas. Vilnius, 1970. P. 75.

¹⁸⁹ Paviolis V. Baudžiamosios teisės normų konkurencija // Teisės problemos. 1996, Nr. 2. P. 44.

¹⁹⁰ Paviolis V., Bieliūnas E. Nusikaltimų kvalifikavimas esant jų daugumai ir baudžiamosios teisės normų konkurencijai. Vilnius, 1984. P. 23.

saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo), Lietuvos Respublikos BK 284 straipsnio 1 dalies (viešosios tvarkos pažeidimas), kt. Paanalizavus teismų praktiką¹⁹¹ galima teigti, jog nusikaltimų žmogaus sveikatai attribojimo nuo kitų nusikalstamų veikų esant šiai konkurencijos rūšiai puikiu pavyzdžiu galėtų būti Lietuvos Respublikos BK XXXIX skyriuje įtvirtintos nusikalstamos veikos transporto eismo saugumui. Daugumos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų transporto eismo saugumui sudėtyje suformuluotos kaip materialiosios, t. y. baudžiamoji atsakomybė už transporto eismo saugumo pažeidimus kyla tuomet, kai sukeliama pavojingi padariniai. Vienas iš tokių padarinių yra atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas. Visgi, norėtuši pažymėti, jog sąvokos, susijusios su sveikatos sutrikdymu dėl transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimų, Lietuvos Respublikos BK vartojamos ne vienodai. Lietuvos Respublikos BK 278 straipsnio (transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių netinkama priežiūra ar remontas) 1 dalyje ir 280 straipsnio (transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimas) 2 dalyje kaip vienas iš padarinių numatytas sunkus žmogaus sužalojimas. Tačiau Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio (kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas) 3 dalyje, 4 dalyje ir 282 straipsnio (transporto eismo tvarkos ar saugumo taisyklių pažeidimas) 1 dalyje kalbama apie sunkų kito žmogaus sveikatos sutrikdymą. Kaip žinoma, sveikatos sutrikdymas yra platesnė sąvoka, apimanti tiek kito žmogaus sužalojimą, tiek kito žmogaus susargdinimą.

Šiuo atveju aktualiausias mūsų nagrinėjamai temai yra Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnis, kurio 1 dalis ir 2 dalis inkriminuojamos tuo atveju, kai dėl aukščiau minėto nusikaltimo nesunkiai sutrikdoma kito žmogaus sveikata, o šio straipsnio 3 dalis ir 4 dalis – kai sunkiai sutrikdoma kito žmogaus sveikata. Atkreiptinas dėmesys, kad tuo atveju, kai dėl kelių eismo taisyklių pažeidimo sukeliama nežymus kito žmogaus sveikatos sutrikdymas, taikoma ne baudžiamoji, bet administracinė atsakomybė: Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimo kodekso¹⁹² 127 straipsnyje numatyta norma „Kelių eismo taisyklių pažeidimas, sukėlęs nežymų sveikatos sutrikdymą arba nulėmęs turto sugadinimą“.

Siekiant atriboti nagrinėjamus nusikaltimus, pirmiausiai pažymėtina, jog LR BK 281 straipsnis yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK XXXIX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“. Vadinasi, vienas iš kriterijų, leidžiančių atskirti skirtingo masto sveikatos sutrikdymus nuo nagrinėjamo nusikaltimo yra baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė. Specialių kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-38/2008, 2K-355/2008, 2K-158/2009, 2K-290/2009.

¹⁹² Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Vyriausybės žinios. 1985. Nr. 1-1.

pažeidimas yra nusikaltimų kelių transporto eismo saugumui esmė. Šiuo atveju nesunkus ar sunkus sveikatos sutrikdymas tėra minėtų taisyklių pažeidimo padarinys.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta nuostata, kad kai nesunkiai ar sunkiai sutrikdoma kito asmens sveikata dėl aukščiau minėtų taisyklių pažeidimo, veika pagal Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 1-4 dalis, priklausomai nuo kilusių padarinių, kvalifikuojama tik tada, kai kaltinamojo veikoje nustatoma neatsargi kaltės forma. Autorė I. Zdanavičiūtė nurodo, kad nagrinėjama nusikaltimui būdinga išimtinai neatsargi kaltė ir jei analogiškas nusikaltimas padaromas tyčia, atsižvelgiant į tyčios kryptingumą bei kilusius padarinius veika turi būti kvalifikuojama kaip nusikaltimas žmogaus gyvybei, sveikatai ir pan.¹⁹³ Visgi, tuo atveju, kai nagrinėjamas nusikaltimas, padaromas kaip veikos įrankį panaudojant kelių transporto priemones, kėsiniamasi ne į kelių transporto eismo saugumą, kaip objektą, o į žmogaus gyvybę, sveikatą ir pan.¹⁹⁴ Kaip pavyzdį galima pateikti šią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties ištrauką:

kaltinamasis žemesnės instancijos teismo nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalies 7 punktą už tai, kad jis, veikdamas kartu su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais asmenimis, vairuodamas jam priklausantį automobilį „Toyota 4 Runner“, iš kurio buvo šaudoma, persekiojo nukentėjusįjį, todėl pastarasis patyrė autoavariją ir dėl to buvo sunkiai sužaloti pats nukentėjusysis. ir Ž. L. bei nežymiai sužalota J. L., tačiau visiems nukentėjusiesiems tuoj pat suteikta medicininė pagalba, nes įvykio vietoje sustojo pro šalį važiavęs greitosios pagalbos ekipažas¹⁹⁵.

Vadinasi, galima padaryti išvadą, jog kitas svarbus kriterijus, leidžiantis atskirti skirtingo masto sveikatos sutrikdymus nuo nagrinėjamo nusikaltimo yra kaltės forma. Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 1-4 dalyse įtvirtinti nusikaltimai gali būti inkriminuoti tik nustačius neatsargią kaltės formą. Nekyla abejonų, kad Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo sudėtis yra specialioji norma, turinti pirmenybę prieš bendrąsias - nusikaltimų žmogaus sveikatai – normas.

Atkreiptinas dėmesys, kad 1961 m. BK už kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimą taip pat buvo diferencijuojama atsakomybė pagal tai, kokie kilo padariniai. Tačiau 1961 m. BK 246 straipsnio 1 dalis (transporto priemonės vairuojančių asmenų pažeidimas eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių) numatė baudžiamąją atsakomybę tik už lengvą kūno sužalojimą, bet atskirai nenumatė baudžiamosios atsakomybės už sunkų ar apysunkį kūno sužalojimą

¹⁹³ Zdanavičiūtė I. Baudžiamosios atsakomybės už transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimus problemos pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą // Jurisprudencija. 2003, Nr. 45(37). P. 118.

¹⁹⁴ Truncienė I. Kaltė ir jos nustatymas bylose, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais // Jurisprudencija. 2004, Nr. 53 (45). P. 34.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-355/2008.

ir nagrinėjama veika sukėlusį minėtus padarinius buvo numatyta toje pačioje 1961 m. BK 246 straipsnio 2 dalyje.

Norėtusi pažymėti, kad originalioje Lietuvos Respublikos BK redakcijoje buvo palikta spraga, nes nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už eismo saugumo taisyklių pažeidimą, kai dėl to nesunkiai sutrikdyta kito asmens sveikata, vairuotojui nebūnant apsvaigus nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų. Taigi teismai susidūrė su problemine situacija, nes už tokią veiką nebuvo numatyta ir administracinė atsakomybė. Minėta problema buvo išspręsta tik 2003 m. liepos 4 d. įstatymu Nr. IX - 1706¹⁹⁶, kai buvo pakeista Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 1 dalis, numatanti atsakomybę už transporto priemonę vairuojančio asmens kelių eismo saugumo ir transporto priemonės eksploatavimo taisyklių pažeidimą, kai dėl to nesunkiai sutrikdoma kito žmogaus sveikata. Problema iškildavo todėl, kad asmenims, padariusiems minėtą veiką po 2003 m. gegužės 1 d., tačiau iki 2003 m. liepos 25 d. (kada įsigaliojo aukščiau minėtas įstatymas), taikoma Lietuvos Respublikos BK 3 straipsnio 1 dalis, nurodanti, kad asmenys atsako pagal nusikalstamos veikos metu galiojantį įstatymą. Visgi, neabejotina, kad tarpinis įstatymas nagrinėjamu atveju naikino veikos nusikalstamumą, nes už padarytą veiką nebuvo numatyta nei baudžiamosios, nei administracinės atsakomybės. Paminėtina, kad tokiu atveju, jurisprudencijoje kaip vienas iš sprendimo variantų buvo nurodoma, kad tokiais atvejais reikėtų taikyti bendrąją normą ir asmens veiką kvalifikuoti pagal Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnio 3 dalį arba pagal Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnį.¹⁹⁷ Šį teiginį iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurioje buvo nagrinėjamas kasatoriaus skundas dėl jo padarytos veikos kvalifikavimo pagal Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnio 1 dalį. Kasatorius nuteistas už tai, kad 2002 m. vasario 9 d., pažeisdamas Kelių eismo taisyklių reikalavimus, sukėlė eismo įvykį, kurio metu dėl neatsargumo sutrikdė kito žmogaus sveikatą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad:

2000 m. BK 281 straipsnis, įsigaliojęs 2003 05 01 nenumatė baudžiamosios atsakomybės už kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimą, sukėlusiam nukentėjusiajam nesunkų sveikatos sutrikdymą. Už tai nebuvo numatyta ir administracinės atsakomybės. Tačiau tai nereiškia, kad už nesunkų sveikatos sutrikdymą tokioje situacijoje panaikinta baudžiamoji ir apskritai teisinė atsakomybė. Įstatymų leidėjas neapdairiai pasielgė palikdamas specialiojoje normoje (BK 281 straipsnis) spragą. Tačiau tai nereiškia, kad naujas BK iš viso nenumatė baudžiamosios atsakomybės už nesunkų kito žmogaus sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo. BK buvo ir yra bendroji norma 139 straipsnis. Ji numato baudžiamąją atsakomybę už nesunkų

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2003. Nr. 74-3423.

¹⁹⁷ Piesliakas V. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai // Jurisprudencija. 2003, Nr. 45 (37). P. 10.

*sveikatos sutrikdytą dėl neatsargumo, nepriklausomai nuo to, kokiomis aplinkybėmis sužalojimas padarytas.*¹⁹⁸

Šiuo atveju norėtusi paminėti profesorius V. Piesliako išsakytą nuomonę, kad pagal bendrąją normą veika gali būti kvalifikuota tik tuo atveju, jei įstatymų leidėjas iš viso atsisako specialiosios normos, tačiau šiuo atveju specialioji norma išliko, todėl būtų nelogiška, jei vairuotojo, dėl eismo saugumo taisyklių pažeidimo sukėlusio sunkų sveikatos sutrikdymą, veika būtų kvalifikuojama pagal specialiąją normą (Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnis), o ta pačia veika sukėlusio nesunkų sveikatos sutrikdymą veika būtų kvalifikuojama pagal bendrąją normą ir vairuotojas atsakytų dėl nesunkaus sveikatos sutrikdymo, padaryto dėl neatsargumo, pagal Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnio nuostatas.¹⁹⁹ Taigi kyla klausimas, kokią įtaką turėjo šis dekriminalizacijos faktas? Autorė I. Truncienė, atlikusi 2004 m. 58-ių apeliacinės instancijos teismus pasiekusių baudžiamųjų bylų tyrimą, nurodo, kad teismų praktikoje šis klausimas buvo sprendžiamas dvejopai: 1) pirmosios instancijos teismų nuosprendžiai panaikinami ir bylos nutraukiamos; 2) kaltininko veiksmai kvalifikuojami pagal bendrąją normą – Lietuvos Respublikos BK 139 straipsnio 1 dalį kaip nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo – ir pripažintiems kaltais asmenims skiriama šio straipsnio sankcijoje numatyta bausmė.²⁰⁰

Pažymėtina, jog teismai susidūrė su analogiška aukščiau minėta problemine situacija, kadangi originali Lietuvos Respublikos BK 176 straipsnio (darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas) dispozicija nenumatė atsakomybės už darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe teisės aktų reikalavimų pažeidimą, sukėlusį pavojingus padarinius, t. y. mirtį ar sveikatos sutrikdymus. Tai reiškia, jog originalioje Lietuvos Respublikos BK 176 straipsnio redakcijoje buvo įtvirtinta formalioji nusikalstamos veikos sudėtis. Tik 2003 m. liepos 4 d. įstatymu Nr. IX - 1706 Lietuvos Respublikos BK 176 straipsnis buvo papildytas ir tokiu būdu spragos nebeliko. Atkreiptinas dėmesys, jog nagrinėjamas straipsnis taip pat yra specialioji norma sveikatos sutrikdymo sudėčių atžvilgiu.

Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad kvalifikuojant nagrinėjamas veikas, gali kilti neaiškumų, kai asmuo, vairuodamas kelių transporto priemonę, pažeidžia saugaus eismo ir transporto priemonių eksploatavimo taisykles ir dėl to atsiranda padariniai, numatyti keliose Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio dalyse. Šiuo atveju veika turėtų būti kvalifikuojama pagal tą dalį, kuri numato

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-439/2004.

¹⁹⁹ Piesliakas V. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai // Jurisprudencija. 2003, Nr. 45 (37). P. 10.

²⁰⁰ Truncienė I. Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) Vilnius, 2005, P. 81-82.

atsakomybę už sunkesnius padarinius. Tokią poziciją išsakė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konsultacijoje B3-253 nuroydamas, kad kai nusikalstamos veikos sudėtyje numatytas tam tikrų padarinių atsiradimo privalomasis požymis, nukentėjusiais gali būti pripažinti ne tik tie asmenys, kuriems nusikalstama veika padaryta įstatymo numatyto dydžio fizinė, turtinė ar moralinė žala, bet greta jų ir asmenys, kuriems šia veika padaryta žala tokių padarinių nesiekia.²⁰¹

Vadinasi, jei eismo įvykio metu vienam nukentėjusiajam sunkiai, o keliems – nesunkiai sutrikdyta sveikata, tai reikėtų vadovautis specialiujų normų konkurencijos taisyklėmis ir padarytą veiką kvalifikuoti pagal Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 3 dalį.

Apibendrinant pasakytina, jog esant baudžiamosios teisės bendrosios ir specialiosios normų konkurencijai, taikytina specialioji norma, apimanti atitinkamo masto sveikatos sutrikdymus.

3. 2 Sveikatos sutrikdymų atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų esant visumos ir dalies teisės normų konkurencijai

Visumos ir dalies baudžiamosios teisės normų konkurencijos rūšis gali pasireikšti tarp Lietuvos Respublikos BK 149 straipsnio (išžaginimas) ir Lietuvos Respublikos BK 135, 138, 140 straipsniuose numatytų nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėčių, tarp Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnio (plėšimas) ir Lietuvos Respublikos BK 135, 138, 140 straipsniuose įtvirtintų nusikalstamų žmogaus sveikatai sudėčių, tarp Lietuvos Respublikos BK 181 straipsnio (turto prievartavimas) ir Lietuvos Respublikos BK 135, 138, 140 straipsniuose esančių nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėčių, kt. Nagrinėjant minėtą baudžiamosios teisės normų konkurencijos rūšį atidžiau norėtusi paanalizuoti atirbojimo santykį tarp nusikaltimų žmogaus sveikatai ir Lietuvos Respublikos BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtinimas interesams“ įtvirtintų nusikalstamų veikų. Šiuo atveju aktualiausios mūsų nagrinėjamai temai nusikalstamos veikos būtų plėšimas ir turto prievartavimas, kadangi tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo metu gali būti panaudotas fizinis ir psichinis smurtas, galintis sukelti atitinkamo masto sveikatos sutrikdymą.

Minėta, kad plėšimo ir turto prievartavimo sudėtys įtvirtintos Lietuvos Respublikos BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtinimas interesams“, todėl vienas iš pagrindinių objektyviųjų požymių, kuriuo remiantis galima atirboti sveikatos sutrikdymus nuo turtinio pobūdžio aukščiau aprašytų nusikaltimų yra skirtingas

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija B3-253 Teismų praktika. 2003, Nr. 19. P. 253.

objektas: plėšimo atveju kėsiamasi į nuosavybės teisę kaip baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę, o turto prievartavimo atveju – turtines teises ir turtinius interesus. Tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo atveju žmogaus sveikata tēra papildomas objektas, kai tuo tarpu sveikatos sutrikdymų atveju žmogaus sveikata yra tiesioginis objektas.

Visgi, kvalifikuojant veiką kaip plėšimą ar turto prievartavimą, gali iškilti šių veikų atribojimo nuo nusikaltimų žmogaus sveikatai problema, todėl kad plėšikas ar turto prievartautojas, kaip vieną iš poveikio priemonių, prieš nukentėjusįjį gali panaudoti fizinį smurtą, kuris įeina į plėšimo sudėtį ar yra turto prievartavimą kvalifikuojantis požymis (Lietuvos Respublikos BK 181 straipsnio 2 dalis). Baudžiamosios teisės mokslininkas O. Fedosiukas nurodo, jog grobiant turtą plėšimo būdu, smurtas naudojamas kaip tiesioginė turto užvaldymo ar jau užvaldyto turto išsaugojimo priemonė, tuo tarpu prievartaujant turtą, nusikaltėliui gali prireikti imtis smurto, norint įbauginti nukentėjusįjį.²⁰² Vadinasi, galima prieiti prie išvados, kad nagrinėjamų nusikalstamų veikų atveju fizinis smurtas, galintis pasireikšti skirtingo masto sveikatos sutrikdymu, yra vertinamas kaip būdas objektyviesiems plėšimo ar turto prievartavimo sudėties požymiams įgyvendinti. Sveikatos sutrikdymų atveju fizinis smurtas, kaip veika, naudojamas kitam asmeniui sužaloti ar susargdinti.

Norėtūsi atkreipti dėmesį į 1996 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“²⁰³ 7 punkte esantį išaiškinimą, jog fizinis smurtas kaip turto prievartavimą kvalifikuojanti aplinkybė apima ne visas smurtines veikas, o tik smūgių sudavimą, kitokius veiksmus, dėl kurių asmuo kenčia fizines kančias ar apribojama jo laisvė, taip pat lengvo ar apysunkio kūno sužalojimo padarymą. Kai panaudojus fizinį smurtą padaromas sunkesnis nusikaltimas, veika kvalifikuojama ir pagal straipsnius, numatančius atsakomybę už šiuos nusikaltimus. Kitame 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 53 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ (toliau – Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose)²⁰⁴ 11 punkte išaiškinta, kad plėšimo metu panaudotas fizinis smurtas yra tik priemonė pagrobti svetimą turtą. Fizinio smurto padariniai gali būti fizinio skausmo sukėlimas nežymaus ar nesunkaus sveikatos sutrikdymas. Akivaizdu, kad aukščiau minėtuose išaiškinimuose atsispindi visumos ir dalies baudžiamosios teisės normų konkurencija. Minėta, jog esant šiai konkurencijos

²⁰² Fedosiuk O. Turto prievartavimo atribojimo problemos // Kriminalinė justicija. LPA Mokslo darbai. 1997, Nr. 6. P. 82-83.

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996, Nr. 3-4.

²⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 birželio 23 d. nutarimas Nr. 53 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2005, Nr. 23.

rūšiai, veika kvalifikuojama taikant normą visumą, o norma dalis taikoma tik tada, kai numato sunkesnę nusikalstamą veiką ir turi būti kvalifikuojama pagal sutaptį. Taigi, kaip nurodo baudžiamosios teisės mokslininkas O. Fedosiukas, fizinį smurtą, panaudojant prievartaujant turta, būtina kvalifikuoti kaip atskirą nusikaltimą tada, kai už smurtą numatyta griežtesnė atsakomybė nei už kvalifikuotą turto prievartavimą.²⁰⁵ Remiantis teorinėmis nuostatomis ir teismų praktika²⁰⁶ galima teigti, kad fizinio skausmo sukėlimas nežymaus ar nesunkaus sveikatos sutrikdymas, padarytas plėšimo ar turto prievartavimo metu, nereikalauja atskiro nusikaltimų žmogaus sveikatai kvalifikavimo, t. y. plėšimo ir turto prievartavimo sudėtys apima nesunkaus ir nežymaus sveikatos sutrikdymą ar fizinio skausmo sukėlimą. Šiame kontekste gali kilti klausimas, kaip nagrinėjamu atveju turėtų būti kvalifikuojamas sunkus sveikatos sutrikdymas. Kalbant apie turto prievartavimą ir sunkų sveikatos sutrikdymą, norėusi atkreipti dėmesį, kad 1961 m. BK egzistavo norma, numachiusi baudžiamąją atsakomybę už turto prievartavimą, sukėlusį sunkias pasekmes (1961 m. BK 273 straipsnio 3 dalis). Baudžiamosios teisės mokslininkas O. Fedosiukas nurodo, jog tokiu atveju nereikia kvalifikuoti atskirai nuo turto prievartavimo ir sunkaus kūno sužalojimo padarymo²⁰⁷, t. y. minėtą sužalojimą apima 1961 m. BK 273 straipsnio 3 dalis. Visgi, įsigaliojus LR BK tokios nusikalstamos veikos sudėties nebeliko, todėl darytina išvada, jog turto prievartavimo metu sunkiai sutrukdžius kito žmogaus sveikatą, vadovaujantis visumos ir dalies konkurencijos įveikimo taisyklėmis, tokia veika turėtų būti kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos BK 181 straipsnio atitinkamą dalį ir Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio atitinkamą dalį, priklausomai nuo kvalifikuojančių požymių buvimo kaltinamojo veikoje.

Kalbant apie plėšimą ir sunkų sveikatos sutrikdymą, galima pasiremti aukščiau minėtu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimu „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. Minėto nutrimo 11 punkte suformuluota nuostata, jog jei plėšimo metu padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas, veika turi būti kvalifikuojama pagal atitinkamą Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnio dalį (priklausomai nuo to, kokie yra plėšimą kvalifikuojantys požymiai) ir pagal Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą, nes Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnio 3 dalis neapima sunkaus sveikatos sutrikdymo padarinių, o Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punkto dispozicija apima tik sveikatos sutrikdymo pasekmes dėl savanaudiškų paskatų, tačiau nenumato nuosavybės pagrobimo. Be to, pagal sutaptį turi būti kvalifikuojama veika, kai plėšimo metu yra padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo. Tai iliustruoja

²⁰⁵ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P. 162.

²⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-510/2005, 2K-490/2006, 2K-344/2007, 2K-661/2007, 2K-701/2007, 2K-321/2009.

²⁰⁷ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P. 87.

teismų praktika.²⁰⁸ Pažymėtina, kad įsigaliojus Lietuvos Respublikos BK nebeliko 1961 m. BK 272 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos kvalifikuotos plėšimo sudėties, numačiusios baudžiamąją atsakomybę už plėšimą, susijusį su sunkaus kūno sužalojimo padarymu, todėl teismams dėl minėtų nusikalstamų veikų kvalifikavimo iškilo tam tikrų problemų. Šiuo atveju paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo septynių teisėjų kolegijos nutartis, kuria kaltinamojo padaryta nusikalstama veika iš 1961 m. BK 272 straipsnio 3 dalies perkvalifikuota į Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalį ir 180 straipsnio 1 dalį. Tokią išvadą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas motyvavo tuo, kad:

naujojo BK 135 str. ir 180 str. santykis negali būti laikomas baudžiamosios teisės normų konkurencijos atveju, kai konkuruoja "dalis ir visuma" ir kai pagal tokios konkurencijos įveikimo taisyklės taikoma platesnė, visumą numatanti baudžiamosios teisės norma. Manytina, kad plėšimas, susijęs su sunkaus kūno sužalojimo padarymu, pagal naująjį BK sudaro nusikaltimų idealiąją sutaptį ir kvalifikuotinas taikant abu – BK 135 ir 180 – straipsnius. Savanaudiškos paskatos realizuojamos konkrečiais veiksmais, turinčiais smurtinį pobūdį. Šie veiksmai ir jų turiniai padariniai įvertinami taikant BK 180 straipsnį. Tuo pačiu nebelieka pagrindo dar kartą atsižvelgti į plėšimui natūralų ir būtiną komponentą - savanaudiškumą ir specialiai inkriminuoti savanaudiškų paskatų požymį, taikant BK 135 str. 2 d. 9 punktą.²⁰⁹

Vadinasi, plėšimas, padarytas iki 2003 m. gegužės 1 d. perkvalifikuojamas į 2000 m. Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalį ir Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnio atitinkamą dalį, priklausomai nuo kvalifikuojančių požymių buvimo. Tačiau plėšimas, susijęs su sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymu, padarytas po 2003 m. gegužės 1 dienos kvalifikuojamas pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 2 dalį 9 punktą ir Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnio atitinkamą dalį, priklausomai nuo kvalifikuojančių požymių buvimo. Ši taisyklė suformuluota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 28 d. konsultacijoje B3-309.²¹⁰

Baigiant kalbėti apie plėšimo ir turto prievartavimo santykį su nusikaltimais žmogaus sveikatai, norėtusi pažymėti, kad tuo atveju, kai fizinis smurtas panaudojamas ne kaip tiesioginė turto užvaldymo ar jau užvaldyto turto išsaugojimo priemonė (plėšimo atveju) arba kaip priemonė įbauginti nukentėjusįjį (turto prievartavimo atveju), fiziniu smurtu sukelti padariniai (atitinkamo masto sveikatos sutrikdymas) turi būti kvalifikuojami atskirai kaip nusikaltimai žmogaus sveikatai.

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-580/2005, 2K-524/2006, 2K-206/2006.

²⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-583/2003.

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 28 d. konsultacija B3-309. Teismų praktika. 2003, Nr. 20. P. 294.

IŠVADOS

1. Nusikaltimai žmogaus sveikatai – tai nusikalstamos veikos, pasireiškiančios neteisėtu, pavojingu, tyčiniu ar neatsargiu žalos padarymu kito žmogaus sveikatai, pažeidžiant kūno audinius ar organus, sutrikdant jų fiziologines funkcijas arba kitaip susargdinant.
2. Baudžiamojoje teisėje sveikata turi būti suprantama siauriau negu ji apibūdinama Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme ir PSO konstitucijoje. Sveikata, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, turėtų būti siejama su konkretaus žmogaus fizine ir psichine būkle iki nusikalstamos veikos padarymo momento.
3. Baudžiamosios teisės teorijoje žmogaus gyvybės pradžios momentas yra vienas iš problematiškiausių klausimų. Nors teisinis statusas suteikiamas tik gimusiam kūdikiui, tačiau atsižvelgiant į medicinos pažangą ir šiuolaikines technologijų galimybes, derėtų apsvarstyti klausimą dėl teisinės vaisiaus apsaugos pripažinimo iki gimimo.
4. Teismai, sprenddami priežastinio ryšio klausimą sveikatos sutrikdymo bylose, vadovaujasi adekvataus priežastinio ryšio teorijos nuostatomis. Ši teorija kritikuotina, kadangi sunkiai pritaikoma tuo atveju, kai pavojingos pasekmės atsiranda dėl neįprastos priežastinio ryšio eigos. Manytina, kad iškilusius neaiškumus galėtų pašalinti ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija. Be to, teismų praktikoje vartojama sąvoka „atsitiktinis priežastinio ryšio pobūdis“ yra klaidinga ir logiškai nepaaiškinanti, ar tarp kaltinamojo padarytos nusikalstamos veikos ir dėl to kilusių pavojingų pasekmių egzistuoja priežastinis ryšys.
5. Teismai, sprenddami kaltės klausimą sveikatos sutrikdymo bylose, kaltininko padarinių numatymo laipsnio ir pobūdžio klausimo beveik nenagrinėja ir tokiu būdu ignoruoja nusikalstamos veikos padarinių numatymą, kuris yra būtinas tyčinės kaltės požymis. Manytina, jod derėtų pritarti baudžiamosios teisės doktrinoje suformuotai nuostatai, kad tiesioginės tyčios atveju padarinių numatymas gali būti bet kokio laipsnio, tuo tarpu esant netiesioginei tyčiai padariniai numatomi kaip labai tikėtini.
6. Teismų praktikoje pastebima tendencija sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį kvalifikuoti pagal LR BK 135 straipsnio 1 dalį (sunkus sveikatos sutrikdymas) ir 132 straipsnio 1 dalį (neatsargus gyvybės atėmimas), jei nustatoma, jog asmuo nesuprato savo veikos pavojingumo kito žmogaus gyvybei ir nenumatė, kad dėl jo veikos bus atimta gyvybė kitam žmogui, tačiau suprato ir numatė, kad dėl jo veikos gali būti sutrikdyta kito žmogaus sveikata, ir taip veikdamas padarė sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį.

7. Įvairaus masto sveikatos sutrikdymai yra numatyti kitų nusikalstamų veikų sudėtyse, todėl susiduriama su baudžiamosios teisės normų konkurencijos įveikimo taisyklėmis. Spręsdami bendrosios ir specialiosios baudžiamosios teisės normų konkurenciją, teismai susidūrė su problema, susidariusia dėl baudžiamajame įstatyme egzistavusios spragos: nei už kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą, sukėlusį nesunkų sveikatos sutrikdymą (LR BK 281 straipsnis), nei už darbų saugos teisės aktų reikalavimų pažeidimą, sukėlusį pavojingas pasekmes (LR BK 176 straipsnis) nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė. Šią problemą teismai sprendė taikydami bendrąją normą, t. y. nusikalstamas veikas kvalifikavo kaip atitinkamo masto sveikatos sutrikdymus.
8. Visumos ir dalies baudžiamosios teisės konkurencijos atveju teismams kildavo problemų dėl to, kaip reikėtų kvalifikuoti sunkų sveikatos sutrikdymą, padarytą plėšimo metu, kadangi 2000 m. LR BK neįtvirtino kvalifikuotos plėšimo sudėties, susijusiu su sunkiu sveikatos sutrikdymu. Susidariusią problemą išsprendė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodydamas, jog plėšimas, padarytas iki 2003 m. gegužės 1 d. perkvalifikuojamas į 2000 m. LR BK 135 straipsnio 1 dalį ir LR BK 180 straipsnio atitinkamą dalį, priklausomai nuo kvalifikuojančių požymių buvimo, tačiau plėšimas, susijęs su sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymu, padarytas po 2003 m. gegužės 1 dienos kvalifikuojamas pagal 2000 m. LR BK 135 straipsnio 2 dalį 9 punktą ir LR BK 180 straipsnio atitinkamą dalį, priklausomai nuo kvalifikuojančių požymių buvimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Vyriausybės žinios. 1985. Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1961, Nr. 18-147.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2003. Nr. 74-3423.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
8. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 53-1290.
9. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 112-3099.
10. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1602.
11. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1601.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. 261 Kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės // Valstybės žinios. 1992. Nr. 17- 453.
13. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro patvirtinta Būtiniosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo tvarka // Valstybės žinios. 2004, Nr. 55-1915.
14. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. liepos 22 d. įsakymas Nr.1R-294 “Dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1R-160 „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo” pakeitimo // Valstybės žinios. 2008, Nr. 88-3541.
15. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 50 Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos // Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

16. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158//A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2357.
17. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 1991, Nr. 9-244.
18. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.
19. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
20. Charter of fundamental rights of the European Union (2000/6 364/01) // Official journal of the European Communities.
21. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas 2003 m. rugsėjo 23 d. priimančias bendrijos veiklos programą visuomenės sveikatos srityje (2003-2008) (1786/2002/EB).

Specialioji literatūra ir kitos publikacijos

22. Abramavičius A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. Teisė. 2005, Nr. 54.
23. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
24. Aliukonienė R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą // Teisė. 2005, Nr. 54.
25. Aliukonienė R. Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007.
26. Ancelis P., Andriuškevičienė R., Bandzevičienė R. ir kt. Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Vilnius: LTU, 2002.
27. Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 1(103).
28. Bikelis S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113).
29. Bikelis S. Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. // Jurisprudencija. 2004, Nr. 60 (52).
30. Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2007.
31. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1993.

32. Fedosiuk O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21 (13).
33. Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
34. Fedosiuk O. Turto prievartavimo atribojimo problemos // Kriminalinė justicija. LPA Mokslo darbai. 1997, Nr. 6.
35. Gramus A., M. Kurapka E., Cėpla A. Teismo medicina – Vilnius: LTA 2000.
36. Jatkevičius A. Smurtinio nepilnamečių nusikalstamumo samprata // Teisė. 1999, Nr. 33 (4).
37. Jovaišas K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Verslo ir komercinė teisė. 1995, Nr. 4-5. P. 21.
38. Jovaišas K. Nusikaltimai prieš asmenį Baudžiamojo kodekso projekte: įstatymo išbaigtumo problema // Teisės problemos. 1997, Nr. 2.
39. Kavoliūnaitė E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos // Teisės problemos. 2005, Nr. 2 (48).
40. Kiškis G. Nusikaltimų prieš žmogų subjektyvinės pusės nustatymas // Teisės apžvalga. 1992, Nr. 2.
41. Klimka A. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai. Vilnius, 1962.
42. Klimka A. Nusikaltimų kvalifikavimas. Vilnius, 1970.
43. Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1996.
44. Marcinauskaitė R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113).
45. Medicinos enciklopedija. Vilnius: Valstybinių enciklopedijų leidykla, 1993.
46. Milinis A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė. 2003, Nr. 48.
47. Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
48. Pavilionis V. Baudžiamosios teisės normų konkurencija // Teisės problemos. 1996, Nr. 2.
49. Pavilionis V., Bieliūnas E. Nusikaltimų kvalifikavimas esant jų daugumai ir baudžiamosios teisės normų konkurencijai. Vilnius, 1984.
50. Pėstininkas A. Nusikaltimai asmeniui – Vilnius: Mintis 1984.
51. Piesliakas V. Kaltė ir jos nustatymas // Socialistinė teisė. 1986, Nr. 4.
52. Piesliakas V. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85).
53. Piesliakas V. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai. // Jurisprudencija. 2003, Nr. 45 (37).

54. Piesliakas V. Nusikaltimo sudėtis: samprata, elementai ir požymiai // Kriminalinė justicija. 1995, Nr. 4.
55. Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atirbojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. //Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113).
56. Sirvydis V. Agresyvumo raiška tyčinių nužudymų genezėje // Jurisprudencija. 2003, Nr. 38 (30).
57. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas, 1925.
58. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių komentaras. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
59. Truncienė I. Kaltė ir jos nustatymas bylose, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais // Jurisprudencija. 2004, Nr. 53 (45).
60. Truncienė I. Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) Vilnius, 2005.
61. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
62. Zdanavičiūtė I. Baudžiamosios atsakomybės už transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimus problemos pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą // Jurisprudencija. 2003, Nr. 45(37).
63. Ashworth A. Principles of criminal law. Oxford university press, 2003.
64. Card R. Criminal law. Twelfth edition. London, Dublin, Edinburgh: Card, Cross and Jones, 1992.
65. Jeferson M. Criminal law 8 th edition. – England: Pearson, 2007.
66. McAlhone Ch., Huxley-Binns R. Criminal law. The fundamentals. 1st edition. – Sweet and Maxwell, 2007.
67. Ormerod D. Smith and Hogan criminal law. Cases and materials. 9 th edition. – Oxford University Press, 2006.
68. Reed A. and Fitzpatrick B. Criminal law. 3rd edition. – Sweet and Maxwell, 2006.
69. Seago P. Criminal law. Twelfth edition. London: Sweet and Maxwell, 1989. P. 240.
70. Smith J. C, Hogan B. Criminal law. 1978.
71. Verden-Jones S. Criminal law in Canada. Cases, questions and the code. – Canada: Harcourt Brace Jovanovich, 1989
72. Williams G. Textbook of criminal law. 1978.

73. Борзакова Г. Н., Комисарова В. С. и др. Курс уголовного право: особенная часть, том 3. Москва: Зерцало-м, 2002.
74. Борзакова Г. Н., Комисарова В. С. и др. Уголовного право России: особенная часть. Москва: Зерцало-м, 2005.
75. Ваумина Т. И. Волостнов П. А. и др. Уголовное право: особенная часть. Москва: Норма-инфора. м, 1998.
76. Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступления. Москва, 1974.
77. Загородников Н. И. Преступления против здоровья. Москва: Юридическая литература, 1969.
78. Исмаилов И. А. Ответственность за причинение тяжких телесных повреждений по советскому уголовному праву. Баку: Изд-во АН Аз. ССР, 1969.
79. Шарапов Д. Физическое насилие в уголовном правею. Санкт – Петербург, 2001.

Teismų praktika

80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996, Nr. 3-4.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika. 2004 Nr.21
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 birželio 23 d. nutarimas Nr. 53 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2005, Nr. 23
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2008m. liepos 3 d. apžvalga „Teisės normų, reguliuojančių nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija B3-253 Teismų praktika. 2003, Nr. 19.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 28 d. konsultacija B3-309. Teismų praktika. 2003, Nr. 20.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. gruodžio 22 d. nutartis. // Teismų praktika. 1998, Nr. 8.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-275/1999.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-15/2002.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-583/2003.

90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-654/2003.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-299/2004.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-348/2004
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-439/2004.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-586/2004.
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-629/2004.
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 15/2005.
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-43/2005.
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 94/2005.
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-187/2005.
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-237/ 2005.
101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-472/2005.
102. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-510/2005.
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 524/2005.
104. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-551/2005.
105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-558/2005.
106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-580/2005.
107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-711/2005.
108. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-38/2006.
109. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-94/2006.
110. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-158/2006.
111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-206/2006.
112. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-470/2006.
113. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-490/2006.
114. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-524/2006.
115. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-558/2006.
116. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-560/2006.
117. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-621/2006.
118. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 838/2006.
119. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-20/2007.
120. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-38/2007.
121. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-120/2007.
122. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 235/2007.

123. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-247/2007.
124. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-254/2007.
125. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-344/ 2007.
126. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K – 354/2007.
127. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-385/ 2007.
128. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-494/2007.
129. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-597/2007.
130. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-626/2007.
131. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-661/2007.
132. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-663/2007.
133. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-701/2007.
134. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-729/2007.
135. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-755/2007.
136. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-757/2007.
137. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-854/2007.
138. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-38/2008.
139. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-68/2008.
140. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-94/2008.
141. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-142/2008.
142. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-173/2008.
143. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-194/2008.
144. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-235/2008.
145. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-336/2008.
146. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-355/2008.
147. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 417/2008.
148. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-428/2008.
149. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-431/2008.
150. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-440/2008.
151. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K- 477/2008.
152. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-480/2008.
153. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-70/2009.
154. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-158/2009.
155. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-192/2009.

156. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-P-247/2009.
157. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-290/2009.
158. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis Nr. 2K-321/2009.

Kiti šaltiniai

159. Pasaulio sveikatos organizacija // http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf;
(prisijungimo laikas: 2008-03-02).
160. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 53924/00 byloje Vo v. France // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Vo%20%7C%20v%20%7C%20France&sessionid=31389821&skin=hudoc-en> (prisijungimo laikas 2009-10-05).
161. Уголовный кодекс Российской Федерации, 1996 // <http://www.d-sign.ru/uk/uk.htm>;
(prisijungimo laikas: 2009-02-10).
162. Strafgesetzbuch, 1998 // <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>; (prisijungimo laikas: 2009-02-10).

SANTRAUKA

Sveikatos sutrikdymai ir jų atirbojimas. Teismų praktika sveikatos sutrikdymo bylose

Pagrindinės sąvokos: *nusikaltimai žmogaus sveikatai, sveikatos sutrikdymai, sveikatos sutrikdymo sudėtis, kvalifikavimas, atirbojimas.*

Nusikaltimai žmogaus sveikatai pažeidžia vieną iš svarbiausių baudžiamojo įstatymo ginamą vertybę – sveikatą.

Magistriniame darbe „Sveikatos sutrikdymai ir jų atirbojimas. Teismų praktika sveikatos sutrikdymo bylose“, remiantis teisine literatūra, 2000 m. Lietuvos Respublikos BK ir kitais teisės aktais bei teismų praktika, kompleksiskai analizuojamos teorinės ir praktinės problemos, susijusios su sveikatos sutrikdymų sudėčių požymių atskleidimu, atskirų sveikatos sutrikdymo rūšių atirbojimu ir jų atirbojimu nuo kitų nusikalstamų veikų.

Šio darbo tikslas – atskleisti su nusikaltimų žmogaus sveikatai kvalifikavimu ir atskirų sveikatos sutrikdymo rūšių atirbojimu ir jų atirbojimu nuo kitų nusikalstamų veikų susijusias problemas, kadangi tiek 2000 m. Lietuvos Respublikos BK pasižymi naujomis nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėtimis, įvedant tokią sąvoką, kaip „sveikatos sutrikdymas“, tiek teismų praktika pasižymi prieštaravimais, kylančiais kvalifikuojant aukščiau minėtas nusikalstamas veikas. Dėl šios priežasties daug dėmesio skiriama sveikatos sutrikdymo sampratai, nusikalstimų žmogaus sveikatai sistemai, šių nusikalstamų veikų atirbojimo ypatumams.

Pagrindinės darbe nagrinėjamos problemos yra šios: nusikaltimų žmogaus sveikatai atirbojimas, jų atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų ir kvalifikavimas įsigaliojus 2000 m. Lietuvos Respublikos BK. Minėtoms problemoms iliustruoti pateikiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

SUMMARY

Health disturbances and their distinction. The judicial practice in the cases of health disturbances

Keywords: *criminal offences against human health, health disturbances, the structure of health disturbances, qualification, distinction.*

Criminal offences against human health violate one of the most important values protected by the Criminal Law – human’s health.

The general target of the Thesis „*Health disturbances and their distinction. The judicial practice in the cases of health disturbance*“ is the complex analysis of theoretical and practical problems related to the structures of health disturbances, their distinction and distinction of criminal offences against human health from other criminal offences. These problems are analyzed according to legal literature, 2000 Criminal Code of the Republic of Lithuania, other legal laws and judicial practice.

The main objective of this Thesis is to reveal theoretical and practical problems of criminal offences against human health related to qualification and distinction. There is a need to do it as 2000 Criminal Code of the Republic of Lithuania established the new structures of health disturbances and introduced a new concept *health disturbance*. Moreover, judicial practice presents many problems arising in the field of qualification of the criminal offences against human health. As a result, much attention is paid to the new concept of health disturbance, system of criminal offences against human health, their peculiarities of distinction from other criminal offences.

The major problems analyzed in this Thesis are distinction of criminal offences against human health, their distinction from other criminal offences, and qualification according to 2000 Criminal Code of the Republic of Lithuania. The above mentioned problems are illustrated by the practice of the Supreme Court of Lithuania.